

Viola Zoltán

Az evidencializmus

verzió: 0.1.1

(A borítóképhez használt „csiszi-zászlót” [Somlai Nóra](#) tervezte)

A mű elektronikus változatára a Creative Commons - Attribution-NonCommercial-NoDerivs (Jelöld meg!-Ne add el!-Ne változtasd!) licenc feltételei érvényesek: a művet a felhasználó másolhatja, többszörözheti, amennyiben feltünteti a szerző nevét és a mű címét, de nem módosíthatja, nem dolgozhatja át és kereskedelmi célra sem használhatja fel. A műre vonatkozó felhasználási feltételek részletes szövege az alábbi címen tekinthető meg: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/deed.hu>

TARTALOM

Bevezetés

Az evidencializmus kialakulásának története

Az evidencializmus előfutárai

A „common sense”
Horatius
William of Ockham
John Stuart Mill

Az evidencializmus és az ateizmus kapcsolata

Az evidencializmus és a materializmus kapcsolata

Az evidencializmus ismeretelméleti alapvetései

Az evidencializmus etikája

Az evidencializmus etikai parancsolatai
Az evidencializmus és a húsevés
Mikor szabad hazudni?

Az evidencializmus viszonya a kereszténységhez

A kereszténység etikájának kritikája
A kereszténység történelmi hiteltelensége

Hétköznapi evidencializmus

Az evidencializmus és a buddhizmus

Az evidencializmus pragmatikus vonásai

Lehet-e vallásos egy evidencialista ember?

A reális buddhizmus

Bevezetés

Mi az evidencializmus? Egy vadonatúj filozófiai irányzat. Annyira új, hogy ez az első mű, mely róla íródott.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ezen irányzat a semmiből pattant volna elő! Mint minden tudományos felfedezésnek vagy szellemi irányzatnak, ennek is vannak-voltak elődei, előkészítői. Mégis nevezhetjük újnak, mert jelen formájában most született meg, a XXI. század hajnalán, e könyv szerzőjének, Viola Zoltánnak jóvoltából. Maga az 'evidencializmus' szó viszont Bihari Péter írónak köszönhető (honlapja: <http://sanawad.fw.hu>) akitől a szerző tanácsot kért egy jellemző és jól hangzó névre, amely stílusában illeszkedik a már ismert filozófiai irányzatok hangalakjához, ugyanakkor nem teljesen önkényesen kitalált hangsor.

Az 'evidencializmus' kifejezés természetesen az 'evidens' szó származéka, ami magyarul olyasmit jelent, hogy 'nyilvánvaló', 'magától értetődő'. Bizonyos értelemben e szó az 'axióma' szó rokonértelmű megfelelője, mert egy matematikai tételben axiómának a külön bizonyítás nélkül, alapigazsággként elfogadott állításokat tartják (vagyis a mindenki számára nyilvánvaló, evidens dolgokat). Magam azonban e könyvben ezen idegen szavaknál sokkal gyakrabban fogom alkalmazni a „józan parasztesz” kifejezést. Azaz, ha definiálni akarnám az 'evidens'-szó jelentését, akkor valami olyasmit írnék le, hogy evidensnek azt tartjuk, ami mindenki számára külön bizonygatás nélkül is belátható, feltéve hogy az illetőnek megvan a józan parasztesze!

Azonnal felmerül persze a kérdés, minek alapján döntjük el, hogy valakinek megvan-e a józan parasztesze. Erre azt mondhatjuk, hogy egy adott helyzetben többnyire számos cselekvési lehetőség közül választhatunk, s akik a szélsőséges alternatívákat választják, azokat egy evidencialista úgy tekinti, hogy nincs meg a józan paraszteszük! E vélekedésre az ad jogot, hogy az emberi faj is, mint minden más faj az élőlényeknek, az evolúció során alakult ki, az meg köztudomású, hogy az evolúciós mechanizmus a szélsőségeket kiostálja, legalábbis ha a külső körülmények nagyjából változatlanok! Ami viszont az időtartam nagy részére igaz. Hosszú távon tehát a viselkedésben is a mérsékelt konzervativizmus a legbiztosabb módja a túlélésnek, márpedig egy evidencialista az életet pártolja, mert evidensnek tartja, hogy élni jó, hogy mindenki élni akar, sőt jól élni...

Persze egy evidencialista nem tévedhetetlen, s az evidencializmus sem azonos a mérsékelt konzervativizmussal, amint nem merül ki az „arany közép” követésével sem. Ez utóbbi azonban fontos eleme e filozófiának, s ennek hála nagy elődünkként tisztelhetjük Horatiust, aki tudomásunk szerint elsőként dicsőítette e nézetet, s fogalmazta meg ezzel a szélsőségek elkerülésének fontos evidencialista elvét! Ezen kívül azonban számos filozófiai nézetből tartalmaz elemeket az evidencializmus, ami nem is lehet másképpen, mert új tudományágak is a régiek keveredéséből, illetve azok határain születnek, miért is lenne ez másként a filozófiában - legalábbis, ha a filozófia jogot követel magának arra, hogy egyfajta tudománynak neveztesse!

E könyv szándéka szerint azt a témakört igyekszik bemutatni, mi is az evidencializmus, mi a közös benne más filozófiai nézetekkel, s miben különbözik azoktól. Bár oly sok filozófiai iskola volt és van, hogy e téren nem törekedhetem teljességre. Emiatt azokra korlátozódok csupán, melyekkel - legjobb tudomásom szerint - valamilyen szinten közös az evidencializmus, ezekről írom meg, hogy mik a közös elemek, s mik a különbségek. Fontos etikai kérdésekre is kitérünk majd. Remélhetőleg érdekes olvasmány lesz, s hogy minél többen megérthessék, igyekszem a szakszavakat amennyire lehet, kerülni a fejtegetéseimben.

Az evidencializmus kialakulásának története

Ez a fejezet elég rövid lesz, de meglehetősen személyes. Sokáig az ateizmust igyekeztem az Interneten népszerűsíteni, még könyvet is írtam róla, [Nagy Ateista Könyv](#) néven (továbbiakban NAK, e rövidítés a NET-en is elterjedt). Cseppet sem bántam meg hogy azt a könyvet megírtam, ma is vállalom, amit ott közreadtam. Olyannyira, hogy az evidencializmus fontos szálakkal kötődik az ateizmushoz is! Erre ki is fogunk térni nagyon részletesen e könyvben. Viszont sok ateistát megismerve, s részletesen elmélyedve e filozófiában, úgy tapasztaltam, hogy az ateizmusnak vannak olyan irányzatai, amikkel nem tudok azonosulni. Továbbá, az „ateizmus” szó hallatán sokan olyasmiket asszociálnak, amik a legkevésbé sem jellemzőek rám, számos ember ezt például a szocializmussal, kommunizmussal, sőt a sztálinizmussal azonosítja, vagy egyszerűen leszűkíti arra a nézetre, hogy ateista az, aki szerint nincs Isten! Utóbbi vélemény annyiból jogos is hogy az ateizmusnak már a neve sem szerencsés, mert a „teizmus” szóból származik, azaz az istenhit nevének tagadása, az „a-” fosztóképzővel. Holott nagyon is nem csupán ezt jelenti, legalábbis a mai, magas színvonalon művelt ateizmus! A legtöbb ateista természetesen nem elég mélyen tájékozott a saját maga által felvállalt filozófiai rendszerben. Mindemellett az ateizmus önmagában nem sokat mond annak, aki etikai kérdésekkel kapcsolatban szeretne tájékozódni. Zavaros a legtöbb ember véleménye abból a szempontból is, hogy az ateizmus azonos-e a materializmussal? (Természetesen nem, de sokan ezt hiszik). Megírtam tehát a NAK-ot, attól a szándéktól vezettetve leginkább, hogy segítsék válaszokat adni a hitvitákban résztvevőknek, akiket a vallások érdekében ténykedő propagandisták - a NAK-ban bevezetett szóval illetve a „fundik” - be akarnak hálózni valami hülye szektába vagy destruktív egyházba. Mégis egyre inkább szellemi kényszerzubbonynak éreztem azt, hogy pusztán mint ateista legyek emlegetve. Már a honlapomon is felsoroltam az első pillanattól fogva, hogy én milyen filozófiai nézeteket érzek magamhoz közelállónak, s ezek közül csak egyik az ateizmus, mert emellett ott vannak még a következők is: pozitívizmus, utilitarizmus, materializmus, feminizmus, pragmatizmus, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Természetesen evolucionista is vagyok. De pld. kozmopolita is és humanista is! Na és ezt nem lehet mind elsorolni alkalmanként, pláne mert az említett irányzatok nem is minden alapvetését vallom.

Fontosnak éreztem tehát, hogy végre definiálva legyen a saját nézetrendszerem, aminek ugyan egy vaskos és hasznos szeletét már kiválóan bemutatja a NAK, de nem az egészet! Egyben a NAK nem is volt kifejezetten filozófiai műnek szánva, csak érvelési segédletnek, de ezt sokan nem értették, és kifejezetten filozófiai munkának tartották (ez talán könyvem dicséretének is tekinthető...), aztán persze olyasmit kerestek benne ami bele se lett szánva! Mintegy a kiegészítéseként írtam ugyan egy rövidke szösszenetet, „Értekezés a Rézfaszú Bagoly lehetséges voltáról” címmel, de úgy láttam ez önmagában nem elég, s leghelyesebb, ha külön könyvet írok a világgépemről. Ez a könyv az!

Persze, öndicséret bűdös. Felmerül a kérdés, mitől vagyok olyan fenemód biztos benne, hogy sokakat érdekelne az én világgépem?! A válasz erre az, hogy természetesen senki nem azért fogja e könyvet elolvasni, mert éppen pontosan Viola Zoltán világgépe érdekli! Ellenben amikor az e könyvben felvetett gondolataimról pár szót beszéltem egyik barátomnak, azonnal kijelentette, hogy ezentúl büszkén vallja magát evidencialistának! Nagyon tetszett neki. Más is volt aki pozitívan viszonyult a témához. Szerettek volna többet megtudni erről, s ha csak egyetlen embernek is kellemes perceket szerzek e könyvvel, ha bővülnek ismeretei - még ha nem is minden itt leírt szóval ért egyet - már érdemes volt megírnom. Sok mindent írhatnék még ami e mű létjogosultságát igazolja, de nem teszem, mert ha csak egyetlen indok is van az

már elég, a többi csak szócséplés volna. Azaz jöjjön most már a lényeg! Mielőtt belemélyednénk a részletekbe, már csak annyit jegyzünk meg, hogy az evidencializmus jelszava:

DICSÉRTESSEK AZ EMBER!

Ez ugyanis híven kifejezi emberközpontúságát.

Az evidencializmus előfutárai

A „common sense”

Ha az evidencializmus „nagy elődeit” keressük, mindenekelőtt a „common sense” angol kifejezéssel kell megismerkednünk. Nem azért mert ez a legkorábbi elődje, hanem mert ez tartalmaz talán a legtöbbet az evidencializmus jelentéstartományából. Ezzel kapcsolatban leghelyesebb az lesz, ha idemásolom a Wikipédia internetes lexikon (<http://hu.wikipedia.org>) idevonatkozó szócikkét:

*„A **józan ész** fogalma (angolul: common sense) olyan hitet vagy világértelmezést ír le, amely a legtöbb ember számára értelmesnek látszik, és helyes ítéletalkotásról tanúskodik, olyan meglátás, amely nem támaszkodik ezoterikus ismeretekre. Az eredeti angol kifejezés (common sense) jól mutatja, hogy közös, mindenki által megélhető és osztott érzéki és értelmezési tapasztalatról van szó, nem arról, hogy valaki kábítószer nélkül látja a világot. Ezek a nézetek és felfogások rendszerint empirikus (tapasztalati) vizsgálatok és tanulmányok után, vagy a mindennapi tapasztalat során alakulnak ki.*

A filozófusok vitatkoznak a kifejezés jelentésén, és a „háziilag”, önkényesen gyártott, mások által nem megélt nézeteket választják el segítségével. A fogalom örökzöld témának számít, rokonságban van a filozófiai intuícióval vagy megérzéssel, az elméletet megelőző hittel vagy felfogással, a köznyelvi fogalmakat használó filozófiával, az összefüggés problémával, a hit alapkérdéseivel, az endoxával, és az axiomákkal.

*A **józan ész** a világ eseményeit, történéseit, stb. az emberi tapasztalattal igyekszik összefüggésbe hozni, így az az emberi léptékkal, az emberi nagyságrenddel arányos felfogás. Következésképpen nincsen a józan ész szerinti megélhető képünk pl. az univerzum atomnál kisebb részecskéinek viselkedéséről, vagy a fénysebességet megközelítő sebességről.*

A hétköznapi, érzékszerveinkkel segítség nélkül felfogható életben a józan ész kifejezést a dolgokkal kapcsolatos véleményünkben használjuk, főleg abban az értelemben, hogy mi felel meg, és mi nem felel meg a józan észnek, vagy a józan ész kívánalmainak.

Így nem vall józan észre, ha valaki nem az emberi logika, gondolkodás, tradíció, elvárások, stb. szabályai szerint cselekszik, mond valamit vagy lát, fog fel dolgokat. Természetesen ezért a józan ész szónak a használata az érvelésben abszolút ingoványos talajra visz, mert ebből a szempontból nagy a véleménykülönbség még nemzetek, országok, kultúrák és korszakok között is.”

Látható ennek az idézetnek az alapján, hogy ez lényegében megfelel annak, amit a *Bevezetésben* a „józan parasztesz”-ről írtam. Ez az az álláspont, amiből kiindulunk, de ahogyan e könyvben haladunk előre, ezt az egyszerű képet folyamatosan finomítjuk és árnyaljuk majd. Filozófiai megalapozását adjuk ennek a nézetnek, a „common sense”-nek, komoly érvekkel támasztjuk alá ennek létjogosultságát, igenis kiterjesztjük azokra a területekre, amikről nem rendelkezhetünk konkrét érzékszervi tapasztalatokkal, tehát az atomi világ dolgaira, vagy akár a világegyetem korai korszakaira, mert meg kell mutatnunk hogy ilyen „egzotikus” ismeretelméleti körülmények között is működőképes filozófiai rendszerünk. Azaz bár nyíltan bevallva e „common sense”-ből indulunk ki, de ezt oly mértékben kiterjesztjük, kibővítjük, hogy jogosnak érezzük az új névvel ellátást. Természetesen olyképpen tesszük ezt, hogy rendszerünk a lehető legteljesebben független legyen kultúráktól és korszakoktól!

A „common sense”-vel tulajdonképpen csak az a baj, hogy ahány filozófus létezik, annyi-féleképpen magyarázza. Egységes értelmezésről nem beszélhetünk, amint ez a bemutatott idézetből is kitűnik. Nagyjából épp annyi csak a mindenki által elfogadott közös értelmezési tartománya a „common sense” által jelzett nézetrendszernek, amennyit ez az idézet bemutat. Emiatt teljesen jogos ha vesszük magunknak a bátorságot ahhoz, hogy mi is a saját értelmezésünket alkossuk meg róla - ezt tartalmazza e könyv. Amint már említettük, a következőkben kitérünk más filozófiákkal való kapcsolatainkra - minthogy azonban a „common sense” be lett itt mutatva annyira, amennyire ez szinte minden iskola számára elfogadható, épp erre a „common sense”-re nem térünk ki a következő fejezetekben. De, mint bevallottuk, ez képezi az evidencializmus alapját. Ezt mindig szem előtt kell tartani. Nem helyes azonban leszűkíteni az evidencializmust egy sajátos értelmezésű „common sense”-re, mert mint majd látni fogjuk, igencsak sok irányba ki van bővítve! Olyan irányokba is, amik egy „hétköznapi”, s a „common sense”-vel foglalkozó filozófusnak nemigen jutnának eszébe.

Horatius

Az evidencializmus nagy előfutárai közé tartozik nem kisebb személyiség is, mint Horatius! A nagy költő megfogalmazott néhány fontos elvet az élethez, erkölcsi kérdésekhez és embertársainkhoz való viszonyulást tekintve, s ezekkel egy evidencialista ember egyet kell értsen, mert hasznosnak és követendőnek tartja őket. Ezen elveket most rögvest leírjuk, s meg is magyarázzuk, mert Horatius természetesen nagyon tömören, szinte mantraszerűen írta le téziseit, lényegében a forma, a művésziesség fontosabb volt neki a közérthetőségnél. Lássuk hát elveit!

Horatius elvei:

1. „*Odi profanum vulgus*”

Babits fordításában (In Horatium): „*Gyűlöllek, távol légy alacsony tömeg*” (szellemi arisztokratizmus). Egy ideális evidencialista természetesen senkit nem gyűlöl, hacsak nem magát a gonosztságot, de ezzel az elvvel mégis egyet kell értsen, mert nem szó szerinti gyűlöletről van szó, hanem arról, hogy igyekszik minél magasabb szintre fejlődni, minél többet tudni, tanulni, s nem engedi hogy érdeklődési körét korlátozzák a megszokások, divatok; kritikával (józan eszét használva!) veszi szemügyre mások javaslatait, befolyásolási törekvéseit, egyáltalán, nem ragad le a hétköznapi problémáinál, olyan dolgok iránt is érdeklődik amiből nincs közvetlen haszna, de akár közvetett sem, ismeretei bővítésén kívül. Mindattól tehát ami rossz értelemben véve „közönséges”, az evidencialista igyekszik elhatárolódni. Ezt érti az idézett horatiusi elvben szereplő „gyűlölet”-szó alatt.

2. „*Aurea mediocritas*”

„*Aranyos középser*”, „*Arany középut*” (A szélsőségektől mentes élet). Erről már ejtettünk szót. A szélsőségektől való távolságtartás az evidencializmus nagyon fontos elve, de annyira hogy ez az evidencializmus számára nemcsak életmód-szabály, de ismeretelméleti szerepe is lesz, amint arra majd a maga helyén kitérünk.

3. „*Carpe diem!*”

„*Szakítsd le a napot!*” (Minden napnak szakítsd le a gyümölcsét, minden napodnak legyen az értelme.) Azt hiszem ez nagyon szép elv, annyira hogy magyarázni is felesleges, hacsak nem arra az egyre kell kitérni hogy természetesen nem hedonisztikus értelemben kell e mondatot felfogni, nem a gyönyörhajhászásra szólít fel bennünket Horatius, hanem tanulásra s még inkább alkotásra!

4. „*Memento mori!*”

„*Emlékezz a halálra!*” (Az élet végességének tudatában élj!) Hát igen! Sokat vitatkoznak az emberek róla, van-e élet a halál után, de az biztos hogy EZ a testünk meghal egyszer.

Azaz semminek sincs *végtelen* értéke a számunkra, mert csak véges ideig birtokolhatjuk. Ha ezt észben tartjuk, sokkal könnyebb betartanunk a szélsőségektől való távolmaradás elvét.

5. „*Sapere aude!*”

„*Merj tudni!*” (Merj a saját értelmedre támaszkodni! - Kant teszi meg a felvilágosodás jelmondatának. Bár ezt nem azért írtuk, mintha Kant is az evidencializmus elődei közé tartozott volna: erről szó sincs). Azaz, ezt úgy is lefordíthatjuk hogy az evidencialista bízzék a saját józan eszében, ítélőképességében. De beleérthetjük azt is, hogy legyen kissé szkeptikus a „nagy tekintélyek” tanításaival szemben.

6. „*Exegi monumentum*”

„*Emlékművet építék*” (A költői öntudat, a műalkotás halhatatlanságába vetett hit megfogalmazása). Természetesen ha a „*carpe diem*” elvet betartjuk, akkor jogosan remélhetjük, hogy idővel valami maradandót alkotunk, ha nem is olyat ami végtelen időig megmarad, de mindenesetre jó sokáig.

7. „*Non omnis moriar*”

„*Nem hal meg minden*” (A műalkotás örökérvényűségére vonatkozik). Ezt sem úgy kell érteni hogy valami megmarad végtelen ideig, hanem úgy, hogy alkothatunk olyasmit ami tovább marad fenn mint a testünk. Ez evidens, ha pld. a memetológiára gondolunk: minden ami jogosan viseli a mém-nevet, potenciálisan halhatatlan: fennmaradnak ugyanis a találmányaink, művészeti alkotásaink... Ezek is elpusztulhatnak egyszer, de a mi fizikai létünknel nyilván sokkal tovább létezhetnek, legalábbis másolataik formájában.

(Horatius elveinek fenti összefoglalásához a <http://www.literatura.hu/irok/okor/horatius.htm> honlap anyagának egy részét használtam fel).

William of Ockham

Ez az úr egy 14. században élt angol szerzetes, s neki tulajdonítják a magyarul „Occam borotvája” néven ismertté vált mondást, amit sokféle alakban szoktak idézni; Ockham állítólag olyasféleképp mondta, hogy „borotvával hasítsuk ketté a szükségtelen hipotéziseket”. Annyi biztos, hogy szó szerint ezt mondta: „*Pluralitas non est ponenda sine neccesitate*”, azaz „a többletet nem kell bevezetni szükségtelenül”. Elvének lényege tehát az, hogy ha valamire több magyarázat is létezik, akkor ezek közül az egyszerűbbet fogadjuk el, hiszen az a valószínűbb; kissé precízebben és filozofikusabb megfogalmazásban pedig ez az elv úgy hangzik, hogy „ne szaporítsuk feleslegesen a feltételezett entitások számát”. Azaz konkrét példát alapul véve: ha látunk egy kidőlt fatörzset, ezen elv alapján helyesebb arra gondolnunk hogy azt a vihar döntötte ki, mint egy erdei szellem, hiszen ez az egyszerűbb s a józan észhez közelállóbb magyarázat, továbbá ezzel nem vezettünk be egy új, feltételezett entitást, az „erdei szellem”-et.

Ez az occami elv szintén fontos részét képezi az evidencializmusnak, mert a józan észhez méltó gondolkodásmód egy fontos aspektusát, sőt egyik alapelvét fogalmazta meg nekünk e régi, de az evidencializmus által megbecsült gondolkodó.

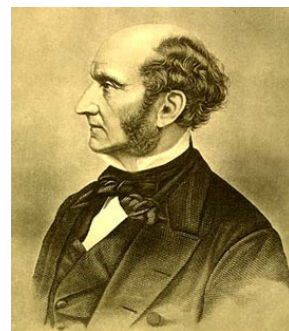
Nem tagadjuk, hogy az evidencializmus rokonszenvezik az antiklerikalizmussal, az egyházakat ugyanis leghelyesebb bizonyos mémkomplexek terjesztésére létrejött szervezeteknek tartani, s ezen mémkomplex fontos eleme a tudományellenesség, s hogy az embereket igyekszik tekintélytiszteltre, s az önálló gondolkodásról való leszoktatásra nevelni. Ebből kifolyólag másért is tiszteljük Ockhamot: mint ferencesrendi szerzetes, szegénységben élt, és elítélte ő is a pápaságot annak fényűzéséért. Harcban állt a pápával ebben a kérdésben. XXII. János kiátkozta. Ő válaszként egy értekezésben bemutatta, hogy János pápa eretnek.

Valószínű, hogy Ockham, szerzetes lévén, nem értene egyet azzal, hogy ezt az elvet manapság ateisták arra használják hogy Isten nemlétét igyekeznek kimutatni vele, mondván hogy Isten egy szükségtelen entitás a magyarázatokban, mert a világ működése nélküle is megmagyarázható! Tetszene vagy sem neki, annyi biztos hogy egy filozófiai elvnek az a sorsa, hogy nem kizárólag arra használható amire megalkotója szánta, mert afféle intellektuális közkincs.

Meg kell még említenünk a teljesség kedvéért, hogy bizonyos feltételezések szerint ezt az elvet nem maga Ockham találta ki, hanem már régebbóta is ismert volt a középkorban, csak a ferences szerzetes oly gyakran használta, hogy összeforrott a nevével. Ha így van, akkor is jogosan tisztelhetjük, mert mindenképp neki köszönhető hogy a józan gondolkodás e fontos elve széles körben elterjedt, mintegy bekerült a köztudatba.

John Stuart Mill

(A fénykép a Wikipédiából származik). Ezt az urat amiatt tartja az evidencializmus az előfutárának, mert rámutatott arra a fontos tényre, hogy - sokak vélekedésével ellentétben akik miszticizálni szerették volna - a matematika is kísérleti tudomány! Ez pedig nagyon fontos az evidencializmus szempontjából, hiszen alapelvünk, amint majd arra a későbbiekben részletesen is kitérünk, hogy minden ismeretünk a tapasztalatból származik, azaz végső soron empirikus jellegű. Leghelyesebb ezzel kapcsolatban ideidézni a NAK ezzel foglalkozó részét:

„A matematika is kísérleti tudomány: például onnan tudjuk hogy $2+3=5$, hogy ha egy 2 golyóból álló kupachoz hozzáteszünk egy 3 golyóból állót, akkor tapasztaljuk hogy eredményül egy 5 golyóból álló kupacot kapunk, s e kísérlet bármikor ugyanezen eredménnyel megismételhető.

{A matematika ezen értelmezése - empirikus tudományként - tudtommal először John Stuart Mill-nél bukkant fel. Továbbá, nem is Mill volt az egyetlen, mert bár e bizonyítását Frege kigúnyolta a *Die Grundlagen der Arithmetik* című könyvében (én viszont meg vagyok győzve Mill által!), de a matematikai empirizmus nem szűnt meg Mill-lel, egy empirista matematika-filozófiához való visszatérésre újabb kísérletet Lehmann könyve jelentette (1979, azaz nem régi vacakság!) }

Mindazonáltal a matematika nem annyira önálló tudomány, mint inkább a tudományok nyelve. Elismerjük hogy a matematikának vannak olyan absztrakt objektumai, melyeknek igen nehéz, sőt sokszor lehetetlen (egyelőre) olyan anyagi megfeleltetéseit találni, melyekkel kísérlet végezhető, ezek azonban épp ezért nem is bírnak nagy gyakorlati jelentőséggel. (Tudniillik ha volna jelentősége, akkor valamire vonatkoznának, s akkor máris lenne gyakorlati interpretációjuk). Mindazonáltal ezen objektumokra vonatkozóan is elhisszük a matematika következtetéseit, mert eddig a matematika használhatónak, igaznak bizonyult, tehát a valóság sikeres modelljének, jogos tehát hogy higgyünk azon, tudásunk jelenlegi határain túlmutató extrapolációiban, melyeknek igazságtartalmára vonatkozóan jelenleg még nem végezhetünk kísérleti ellenőrzéseket. Olyan tehát nincs, hogy „hibás matematika”: A matematika mindig szükségszerűen a valóság igaz tudománya, definíciószerűen az, amint ugyanis kiderül egy részéről hogy téves, az máris nem minősül matematikának, mert nem igaz modellje a valóságnak!”

Emellett Mill fellépett a nők jogi és szociális egyenlősége mellett is.

Az evidencializmus és az ateizmus kapcsolata

Tagadhatatlan tény, hogy az evidencializmus szoros kapcsolatban áll az ateista nézetrendszerrel. Kevés az eltérés e két filozófia között, oly kevés hogy felületes szemlélő számára azonosnak is tűnhetnek. A fennálló kevés különbség azonban igencsak lényeges területeken mutatkozik meg! Hogy azonban ezeket jól megérthessük, vegyük előbb szemügyre a legfontosabb hasonlóságokat sőt azonosságokat!

Mindenekelőtt megegyezik az evidencializmus és az ateizmus abban, hogy az evidencializmus is „hitet tesz” a tudatunktól függetlenül létező világ mellett. Ez a szemlélet természetesen nem kizárólag az ateizmus sajátja, ebben megegyezik pld. a buddhizmussal is. Mindenesetre az evidencializmus is az e nézeten levő filozófiák közé tartozik.

Rögtön felmerül természetesen a kérdés, miért épp ezt az elvet vallja az evidencializmus, miért nem tartja helyesnek ennek mondjuk az ellentétét, mondjuk azt, hogy csak az én tudatom létezik, minden egyéb csak önmagam képzelődése?

A válasz erre az, hogy ezesetben nemcsak azt kéne feltételezni hogy én létezem, s minden más az én gondolatom, de azt is hogy ez az egyetlen létező - én - mazochista is! Hiszen a világ teli van olyan dolgokkal, amik nekem kényelmetlenek, kellemetlenek, ellenszenvesek, elszomorítanak, szenvedést okoznak - egy gunyoros mondással élve, ami jó az életben az illegális, immorális, hízlal, vagy rákot okoz kísérleti állatban! Elég hülye dolog volna arra gondolni, hogy a világ egyetlen igazi létezője szándékosan kellemetlen világot képzel el önmagának; ha meg feltételezzük hogy szándéktalanul ilyen a képzelődése, akkor biztos hogy nem mindenható, hiszen nincs uralma a saját gondolatai felett sem; ha nem mindenható akkor akad valami, ami felett nincs uralma, tehát máris van valami, ami rajta kívül áll, tőle függetlenül létezik! Ha így van, lehet hogy ez a tőle független létező is személy; ha megengedjük több személy létezését is, akkor pedig logikus arra gondolni, hogy azok is személyek, akiket nap mint nap személynek tapasztalunk életünk során!

Az ateizmussal azonos módon az evidencializmus is megismerhetőnek tartja a világot, fontosnak tartja hogy előrehaladjunk e megismerésben, és a megismerést nem egyszeri, hirtelen eseménynek tartja, nem afféle „megvilágosodásnak”, „szellemi rádöbbenésnek”, amit az ember pld. meditációval érhet el, hanem fokozatos folyamatnak, amiben a legdöntőbb szerepe a tanulásnak és a tudományos kutatómunkának van. Abban is megegyeznek tehát, hogy a világ megismerése az ember saját erőfeszítései által valósulhat meg, azaz nem isteni kinyilatkoztatás révén.

Mi a helyzet a „nem anyagi világ(ok)” létének hitével kapcsolatban, egyáltalán, mi az álláspontja az evidencializmusnak az istenhittel kapcsolatban? Lehet-e egy istenhívő ember evidencialista?

Ez nagyon fontos kérdés. Annyira az, hogy e ponton kezd eltérni az evidencializmus az ateizmustól, holott azt sem lehet mondani hogy ez egy istenhívő filozófia volna!

Az ateizmusnak különböző irányzatai vannak, a két legismertebb s legfőbb az „erős” és „gyenge” ateizmus. A „gyenge” ateista nem amiatt gyenge az „erőssel” szemben, mert nem képes felemelni mondjuk egy zsák krumplit, hanem amíg az „erős” ateista határozottan állítja hogy nincs isten, addig a „gyenge” ateista csak annyit mond hogy istennek a léte is és a nemléte is bizonyíthatatlan - emiatt a „gyenge” ateisták többnyire nem is foglalkoznak az istenkérdéssel, sőt, legtöbbjük ez nem is érdekli.

Bár én magam sokáig meggyőződéssel vallottam ateistának magamat, az ateizmusnak ez a pontja mindig is valamiféle hiányérzettel töltött el. Sosem tudtam eldönteni igazából, hogy én most „erős” vagy „gyenge” ateista vagyok-e! A kérdést most már szerencsére nem is kell eldöntenem, hiszen egyik sem vagyok, mert az én álláspontom az evidencializmusé! Az pedig a következő:

Az ateisták helytelenül szűkítik le a kérdéskört azon alternatívákra, hogy isten van, nincs, vagy nem eldönthető hogy van-e vagy nincs. Látszatra ugyan valóban ilyen egyszerű ez, ténylegesen azonban nem, s ennek oka az, hogy az előbbi dilemmában (azaz *trilemmában* mert három variációból kéne választani) nincs pontosan definiálva az „isten” szó jelentése!

Na már most ezzel kapcsolatban az evidencialista álláspont az, hogy meg kell különböztetnünk egymástól a következő fogalmakat, melyeket pedig szokásosan egybemosnak az „isten” terminus alatt:

1. isten, így kis kezdőbetűvel írva - ezalatt a továbbiakban olyan lényt értünk, ami az embernél nagyobb képességekkel rendelkezik, de nem teremtője a világunknak. Ilyen értelemben istennek nevezhetjük a japán kamikat, a mindenféle primitív népek szellemeit, a régi germán és görög istenségek pedig magától értetődően idetartoznak, már „isten” nevük kapcsán is. Ez az isten-szó tehát köznévi. Ilyen isten(ek) létezését nem tartja lehetetlennek egy evidencialista, elvégre a „fehér ember” a maga fejlett technikai eszközeivel is isten ilyen értelemben a primitív népek körében, s ha valami Földön kívüli lények ideérkeznének manapság, hasonlóképp isteni hatalmúnak tűnnének. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az evidencializmus *állítaná*, hogy léteznek ilyen lények, ezt csak nem tartja lehetetlennek. Miért is lenne lehetetlen: nagy önteltség lenne azt hinnünk hogy már mindent tudunk, márpedig ne feledjük hogy a kellően fejlett tudomány megkülönböztethetetlen a mágiától!
2. Isten, nagy kezdőbetűvel írva, az tehát aki a mi világmindenségünket teremtette (azok szerint akik teremtésben hisznek). Ez a definíció nem mondja ki hogy ez az Isten mindenható lenne - ha létezik, akkor tény hogy volt elég hatalma a világ megteremtéséhez, de semmi bizonyíték rá, hogy a szó filozófiai értelmében mindenható vagy mindentudó lenne! Ez könnyen belátható: tegyük fel épp arra volt csak elég ereje hogy ezt az egy világot megteremtse, de kettőt vagy hármat már nem tudott volna csinálni, annyira kifáradt a munkálkodásban! Ez a variáció kicsit később részletesen kielemeztetik e könyvben.
3. Istenmém. Ez az az „isten”, aki nyilvánvalóan létezik egy evidencialista szerint, nem is egy példányban, tudniillik az emberek tudatában! Ez tulajdonképpen egy gondolat, illetve fogalom, bár a legtöbb embernél eléggé zavaros: nagyjából kimerül abban, hogy valami „mindenható, nagy hatalmú izé”-t képzelnek el, aki bizony elég szigorú sokszor, s jobbára hímnemű. Ez az elképzelés természetesen a keresztény hagyományú országok vallásilag sem nagyon művelt embertömegeire érvényes. Mindenesetre ez a mém létezik.
4. Isten, mint mindenható, mindentudó lény. Ennek létezését az evidencializmus kategorikusan kizárja, tagadja, mert a „mindenható, mindentudó” attributum önellentmondásos: ennek belátására idézek egy rövid részletet ide a NAK-ból. Előbb azonban muszáj beidézni ide szintén a NAK-ból az „éntudat” definícióját:

„Ami az **éntudatot** illeti, szerintünk ez az, amit a misztikusok léleknek neveznek. Tudományosan úgy határozhatnánk meg, hogy ahhoz hogy egy organizmus boldogulni tudjon a világban, szükséges hogy idegrendszerében felépítse a külvilág bizonyos részletességű modelljét, amin gondolat kísérleteket végezhet („képzeli”), hogy aztán a gondolatban legeredményesebbnek tartott cselekvést tegye meg a gyakorlatban. Ez ugyanis gyorsabb és veszélytelenebb a számára, mint a gyakorlatban kipróbálni minden variációt. Ez a modell a

tudat. Az éntudat akkor jön létre, amikor a modell olyan részletes lesz, hogy benne szerepel már a modelláló organizmus modellje is. Tehát ha szerepel benne önmagunk képe is. Valaki ezzel szemben kritikaként felvetheti, hogy ez lehetetlen, mert végtelen rekurzióra vezetne, hiszen akkor a modellben modellált lény (önmagunk) modelljében is kéne szerepeljen egy modell, abban is egy újabb és így tovább! Azonban ez nem igaz, mert egy modell természetesen sosem azonos teljesen az eredetijével, annál egyszerűbb (épp azért modell és nem másolat) és így a rekurziós lánc szükségszerűen megszakad, nem végtelen! Általában véve a modellek megelégednek a modellált külsőségeinek modellezésével, és sosem modellezik a modellált modelljeit: ha mi magunkat elképzeljük egy adott szituációban, esetleg elképzeljük azt hogy ekkor így vagy úgy fogunk beszélni, de sosem azt hogy így vagy úgy fogunk gondolkozni. Pedig az lenne a modellált modelljének modellezése!”

...

„Az a fogalom is önellentmondásos, hogy „mindentudó”. Ugyanis az hogy „mindentudó”, az azt jelenti hogy „mindent tud”. Tehát MIDENT, vagyis ebbe beleértendő az önmagára vonatkozó teljes tudás, 100%-os információ is. Ez azonban nem lehetséges, mert a hívők Istent személyes, éntudattal rendelkező lénynak képzelik, holott korábban megadtuk az „éntudat” precíz definícióját, és abban szerepel, hogy az éntudat egyfajta modell önmagunkról. Na már most nyilvánvaló, hogy semmibe sem férhet bele önmaga abszolút tökéletes modellje, például a mi agyunkba sem férhet bele a mi agyunk teljes részletességű modellje, és eképp Istenbe sem férhet bele Isten tökéletes modellje! Ha minden másról mindent tudhat is Isten, de önmagáról biztos hogy nem, okvetlenül kell legyenek olyan kérdések önmagára vonatkozóan, amikre képtelen válaszolni emiatt! Istent az Isten sem ismerheti (tökéletesen). Ha viszont van valami amit Isten nem tud, akkor nem mindentudó! Ha nem tud mindent, akkor nem is mindenható, hiszen ha mindenható volna, első dolgai közé tartozna nyilván mindentudóvá változtatni önmagát! ... Más efféle elgondolkodtató kérdések Isten „mindenható” voltáról: - Tud-e Isten magának Teremtőt teremteni? (Tehát olyan lényt, aki őt magát megteremtette). Tud-e Isten olyan Istent teremteni, akinek a hatalma az övével megegyezik? (Ha erre a válasz igen, kérdezzük meg hogy vita esetén melyik Isten akarata győzedelmeskedik). Végül talán a legelgondolkodtatóbb, ami lehet hogy az én leleményem mert másutt még nem hallottam: Isten nem lehet mindenható, mert azt mondják róla a hívők hogy öröktől fogva létezik, márpedig ha ez így igaz akkor van ám néhány dolog amire biztosan nem képes: nem képes önmagát megteremtetni; nem képes megszületni (tehát arra hogy a nemlét állapotából a létezés állapotába emelkedjék, és nem arra hogy mint Krisztus, az emberek világába beleszülessék), továbbá kérdéses, hogy képes-e mindörökre meghalni! Ha ellenben KÉPES isten arra hogy mindörökre meghaljon (öngyilkos legyen), akkor mi a biztosíték rá, hogy Isten ha valaha volt is, de mostanában is él/létezik még?!”

A fenti, NAK-ból beidézett eszmefuttatások miatt egy evidencialista úgy gondolja, hogy ellenkezik a józan ésszel egy mindenható, mindentudó lény létének elfogadása.

A legérdekesebb természetesen a 2. eset. Ez az a pont ahol a legélesebben elválnak ugyanis az ateizmus a teista-deista filozófiáktól, illetve a vallásoktól. Mert igaz hogy a vallások a Teremtőt mindenhatónak is képzelik, de nem ez a legfontosabb része az istenképnek a hétköznapi vallásos emberek számára, hanem hogy szerintük ez az Isten teremtette a Világot, benne az embert is, és ez az Isten jutalmaz(hat), büntet(het), evilági életünkben is és a túlvilágon is. Hogy ez az Isten ténylegesen mindenható-e, ebből a szempontból lényegtelen, ha az előbb felsorolt cselekvésekre - világteremtés pld. - megvan a kellő hatalma. Nos, evidencialista szempontból elképzelhető-e egy ilyen Isten léte?

Pusztán logikailag szemlélve a dolgot, ez a feltételezés tkp az 1. eset szuperponált változata, az tehát amikor egy „kisbetűs isten”-ről beszélünk, aki ugyan nem mindenható, de az

embernél hatalmasabb - de annyira, hogy képes világot is teremteni! Ilyen értelemben persze ez nem zárható ki. Még elképzelünk is könnyű, pld. úgy, hogy a világunk az „igazi” világban valamiféle számítógépes szimuláció csak, az „Isten” pedig a programozó vagy a felhasználó - esetleg nem is valami tekintélyes, ősz-szakállú öregúr, hanem csak egy rosszcsont gyerek, aki szadista szenvedélyeit e szimulált világban tombolja ki! Megjegyzem, ez pld. jól megmagyarázná az Ószövetség-beli Jehova sok embertelen rendelkezését, aki népeket irtatott ki... De más elképzelések is lehetségesek, pld. hogy egy gigantikus lény álomalakjai vagyunk. E két variációt magam is feldolgoztam irodalmilag a Poliverzum-sorozatomban.

A lényeg tehát nem az, hogy logikailag ez kizárható-e, mert látjuk hogy nem zárható ki! A döntő kérdés itt az, hogy akad-e valamiféle jel, mely valószínűvé tenné e feltételezést! Ne feledjük, „Occam borotvájának” elve alapján ne szaporítsuk feleslegesen a feltételezett entitások számát, márpedig az entitások jócskán megszorodnának világképünkben, ha világunkat csak valamiféle kis játékdoboznak képelnénk el egy nagyobbban! Miért kettőzzük meg a világot elméletben, ha nem szükséges?

Ahhoz hogy e kérdésfeltevés tudományos igényűnek mondathassék, meg kell adnunk e feltételezés („világ a világban”) verifikációs, vagy legalábbis falszifikációs körülményeit. Azaz milyen tudományos felfedezés, kísérlet segíthet eldönteni azt, hogy van-e egy világ a miénken „kívül”, illetve mi zárja ki ennek elképzelését is?

Erre szerencsére nyílik módunk! S mást sem kell tennünk hozzá, csak elővennünk a józan paraszteszünket. Képzeljünk el valamiféle teremtett világot - legyen ez például egy gömb, aminek a felszínén kétdimenziós lények élnek akik nem tudnak lejönni róla, és fogalmuk sincs a harmadik dimenzióról; vagy a korábbi példa szerint képzeljünk el holmi Mátrix-szerű gigantikus világszimulációt egy számítógépben! Mindegy melyiket képzeljük el, vagy egy tetszőleges másfajta, egy biztos: képzelt világunk VÉGES lesz mindenféle értelemben! Legfőképpen természetesen a fizikai méreteit, a dimenzióit illetve. Gondoljunk csak bele pld, ha kétdimenziós világot szeretnénk teremteni, nem csinálhatunk egy végtelen síkot, legfeljebb véges méretű papírlapot, másképp a teremtett síkvilágunk azonnal két részre osztaná a MI világunkat, s egyik részéből a másikba való közlekedéshez állandóan keresztül kéne haladni a teremtett világon! Irtó macerás valami lenne. De ha egydimenziós vonalvilágot teremtünk, akkor is bajok merülnek fel, mert mi nem vagyunk végtelen hatalmúak, azaz honnan tudjuk mi történik teremtett világunk tőlünk végtelenbe vesző tartományában?!

Evidensnek tűnik tehát hogy ha vannak teremtett világok, akkor azok minden szempontból végesek. Azaz ha bebizonyosodna hogy a MI világunk valamilyen értelemben végtelen, az jelentős mértékig valószínűsítene egy evidencialista számára, de szinte a bizonyosság mértékéig, hogy a mi világunk *nem* teremtett világ! Ha nem teremtett, akkor jelentős az esély rá, hogy „elsődleges” világ, azaz olyan világ, amin „kívül” nincs semmilyen más világ.

Ennek az ellenkezője is igaznak tűnik. Ha bebizonyosodik hogy a világunk minden szempontból véges, akkor egy evidencialista számára magától értetődőnek tűnik a feltételezés, hogy „valami” VAN a mi világunkon „kívül”, még ha ezen valami mibenlétét elképzelni sem tudjuk és soha nem is tapasztalhatjuk meg! Ezesetben viszont még nem bizonyosodott be világunk teremtettsége, - elvégre lehet hogy a mi világunk abban a „nagyobb” világban ami magába foglalja, véletlenül alakult ki, és nem holmi értelemmel bíró lény tudatos tevékenysége során, szándékosan. Erre az esély is nagyobb, mert a mi világunkban is sokkal több dolog alakul ki véletlenül, mint szándékosan létrehozva. Azaz, ha a világunk végtelen, akkor az evidencializmus azt mondja hogy e filozófia szerint ezesetben kizárt egy világteremtő Isten léte, bár ezesetben sem kizárható hogy vannak más világok a mienken kívül, esetleg szintén végtelenek, hasonlóan ahhoz amikor egy szobában egymás felett papírlapok vannak (végtelennagy papírok...) s egyikről a másikra nincs átjárás. De Teremtő Isten létével

ekkor az evidencializmus nem számol, szerinte olyan nincs. Ebben az esetben tehát az evidencializmus az „erős” ateista nézetet osztja. Ha viszont a világunk véges, akkor az evidencializmus filozófiája szerint nem tudható, hogy van-e Világteremtőnk, - ennyiben a „gyenge” ateizmussal azonos nézetet vall ekkor - viszont határozottan állítja hogy ezesetben VAN „valami” „másik világ” a mienken „kívül”. Lehet hogy az is véges, de ezesetben azon túl is van egy újabb és így tovább, mindaddig míg ezen egymásba skatulyázott matrjoska-világok láncában el nem érünk az igazi, „elsődlegesen létező” világhoz, ami azonban okvetlenül végtelen kell legyen - valamint annak már biztosan nincs Teremtője. Ugyanis evidens hogy minden „vég”-en túl valami más akármi kezdődik, ha tehát a világunk véges, akkor a végein, határolóin túl valami más kell kezdődjék.

Véges-e tehát a világunk? Sajnos erre a kérdésre a tudomány nem képes egyelőre válaszolni. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy valamilyen értelemben volt „kezdet”. Ez természetesen nem bizonyíték a véges voltára, mert elképzelhető olyan - mondjuk - világszimuláció, amibe bele van építve a visszatérő világpusztulás is, eképp ciklikus! Persze, egy szimulált világ eleve nem is lehet más, mint véges. Lehet azonban olyan végtelen világ is, aminek egyes részei hullanak vissza újra meg újra a pusztulásba! Igen ám, de nem látunk más világtartományokat a magunkén kívül! Ebben viszont *véges* mennyiségű anyag van. Bizonyos mérícskélések mintha arra utalnának hogy világunk nem eukleidészi geometriájú, ezesetben pedig jelentős az esélye annak, hogy véges méretű. Mindent egybevéve egy evidencialista azt kell mondja hogy világunk egy picivel nagyobb eséllyel mutatkozik végesnek mint végtelennek, azaz egy kicsit nagyobb az esélye annak hogy van *valami* a világunkon kívül, ami okvetlenül egy másik világ, ami valamilyen értelemben „nagyobb”. De a bizonyítékok a világunk végességére oly csekélyek, hogy ezt határozottan nem jelentheti ki egy evidencialista, vár inkább az újabb kutatási eredményekre. De ha azok is a világ végességét támasztják alá, akkor sem mondja azt az evidencialista, hogy VAN Világteremtő Istenünk, csak annyit, hogy ezek után ennek esélyét egyáltalán nem tartja nullának! Sőt, akár több Világteremtő létezése sem kizárt abban az esetben, mert lehet hogy egy egész csomó, akár több milliárd lény határozta el abban a másik, nagyobb világban, hogy megalkotják a mienkét...

Mintegy összefoglalásul tehát, az evidencializmus abban különbözik leginkább az ateizmustól, hogy a gyenge ateizmus nem foglalkozik a kérdéssel, hogy van-e világteremtő Isten, az erős ateizmus pedig ilyen isten létét kategorikusan tagadja, bár ez az „erős” ateisták részéről lényegében csak hit kérdése. Az evidencializmus ezzel szemben képes megmutatni azokat a momentumokat, melyek tudományos módszerekkel vizsgálhatóak (világunk véges vagy végtelen volta), s amely momentumokra a tudomány által adott választól függően legalább azt képes eldönteni, hogy biztosan kizárható-e egy világteremtő isten létezése!

Az evidencializmus és a materializmus kapcsolata

A materializmus köztudomásúlag az a filozófia, ami „anyagelvű”, amint ez már a nevében is bennefoglaltatik. Vizsgáljuk meg, az evidencializmus mondható-e materialista filozófiának!

Rögvest abba a problémába ütközünk vizsgálatunk kezdetén, hogy a materialista, anyagelvű filozófiákkal kéne szembeállítani azon filozófiákat, amik valami anyagon kívüli, „nem anyagi” szubsztanciát tételeznek fel elsődlegesnek, holott az anyagi és nem anyagi egymáshoz való viszonyáról semmi értelme addig beszélnünk, amíg nem definiáljuk precízen az „anyag”-szót! Ezt szerencsére én már megtettem a NAK-ban, így ideidézem:

anyag: Az, amiből a világ felépül.

energia: Az anyag egyik megjelenési formája.

A fenti definíciók teljesen logikusak, józan ész szerintiek. Az energia tényleg az anyag egyik megjelenési formája, amint azt a tudomány elég régóta tudja már, át is lehet pontosan számolni egyiket a másikba mennyiségileg (Ez legalábbis Einstein óta teljesen világos), - az meg hogy az anyagot így definiáltuk, hogy „az, amiből a világ felépül”, evidens egy evidencialista számára. A világ ugyanis kétségtelenül felépül *valamiből*. E valaminek nevet kell adni. Muszáj, másképp nem beszélhetnénk róla! Mindenütt körülöttünk anyagot látunk. Leghelyesebb tehát a világot felépítő valamit anyagnak elnevezni!

E definíció azonban nem okvetlenül kell hogy olyan anyagképet idézzon fel elénk, ami a primitív vulgármaterialista irányzatokban megszokott. Anyagról beszélvén az ember többnyire az atomokat képzelel el, holmi kis golyókként, amik körül még kisebb golyók, elektronok keringenek. E kép mára már eléggé elavult. A kvantumelektrodinamika tudományának felfedezése óta jól tudjuk, hogy minden egyes elemi résznek tudomása van kivétel nélkül minden más részecske állapotáról (helyéről, sebességéről, tömegéről stb.) valahány csak akad az Univerzumban! Ténylegesen összefügg minden mindennel, Világunk egy szervezett egész, de annyira, hogy igazság szerint az is kérdéses, jogos-e a mikrovilág szintjén önálló részecskéről beszélni! Ezzel kapcsolatban a következő irodalmat ajánlhatom a részletek iránt érdeklődőknek: *John Gribbin: Schrödinger kiscicái és a valóság keresése*.

(Megjegyzésre érdemes, hogy a tény, miszerint minden elemi részecskének tudomása van minden másikról ami csak akad az Univerzumban, ez elég komoly érv amellett hogy e részecskék száma véges, emiatt logikus a feltételezés hogy a világunk maga is véges! Ez ugyan nem bizonyíték erre, de legalábbis valószínűsítő tényező).

Sietek megjegyezni, NEM arról a már rég idejétmúlt úgynevezett „koppenhágai értelmezésről” beszélek, miszerint állítólag a megfigyelés, sőt már a megfigyelés „szándéka” is befolyásolja a megfigyelni szándékozott részecskét, s annak jövőbeli helyzetét. A kvantumelektrodinamika eléggé döbbenetes kísérleti adatokat szolgáltat nekünk, de ezen adatok efféle misztikus értelmezése ellen már Einstein is felleért. Igenis összebékíthető a sok ellentmondásosnak látszó megfigyelés egy konzisztens elméletté, amint az a fent ajánlott könyvben megtalálható. Ide nem írom le a konklúziót mert nem e könyv feladata. Csak arra szeretnék rávilágítani, hogy az anyag egy rém különleges valami, és cseppet sem olyan lényegileg, amint azt mi a magunk makroszintjén megszoktuk! Mi amikor makroszkopikus objektumokkal foglalkozunk, ezeket megfigyeljük, akkor mindig sok-sok billió elemi részecske halmazával foglalkozunk egyszerre, amikre statisztikai törvények vonatkoznak, s ezek elfedik az egyes elemi részek egyedi sajátosságait. Vagyis cseppet sem szükséges megkettőzni képzeletünkben a világot úgy, hogy van egy „anyagi” és egy „nem anyagi”. Egyrészt mert az

anyag épp eléggé különleges ahhoz, hogy teljes joggal tételezhessük fel, miszerint még korántsem ismerjük az összes furcsaságát, azaz lehetnek, s minden bizonnyal vannak is olyan „képességei”, jellegzetességei, melyek által olyasmik is kitelnek tőle, olyan dolgokat produkál, mely események magyarázatához eddig mindenféle misztikus „erők” létezését tételezték fel idealista filozófusok és vallásos gondolkodók. Különbözik is, a modern tudomány nagy jóindulattal nagyjából 300 évesnek tekinthető, mérhetetlen önhittség volna tehát feltételeznünk, hogy mindent tudunk már, amit tudni lehet és érdemes! Másrészt, még ha kiderülne is olyasmi, hogy az embernek van pld. „asztrálteste” vagy akár ha az lenne cáfolhatatlanul bebizonyítva hogy létezik a testtől független lélek, nos, ezesetben sem jönne zavarba egy evidencialista. Ugyanis elég rámutatni az „anyag” evidencialista definíciójára: anyag az, amiből a világ felépül! Ha létezik lélek, akkor az is a világ része (naná hogy a része hiszen bennünk van, s mi a világban vagyunk!), vagyis ezesetben a lélek is anyagból áll. Meglehet hogy furcsa, különleges anyagból, de az akkor is anyag. Senki nem állítja hogy csak egyfajta anyag van: a proton is nagyon más mint az elektron vagy a foton!

Nagyon fontos megértenie egy evidencialistának, mit jelent számára az anyag e definíciója. Egy evidencialista úgy kell gondolja ennek alapján, hogy merő értelmetlenség „nem anyagi” világról beszélni. Hiszen anyag az, amiből a világ felépül. Eszerint a „nem anyagi” valami olyasmit jelent, amiből a világ NEM épül fel, de mert minden ami van, a világban van, emiatt a „nem anyagi”, az nem is létezhet!

Vagyis az evidencializmus materialista világnézet, mert anyagelvű, ám sajátosan értelmezi az „anyag” fogalmát, mert ezen értelmezésbe simán belefér bármi amit a misztikus gondolkodás eddig kitalált. Az már egészen más kérdés, ezeket valóban létezőnek tartja-e egy evidencialista! Ez a kérdés azonban átvezet minket az evidencializmus ismeretelméleti részébe, ami a következő fejezet témaköre.

Ezzel azonban nincs vége a témának, hiszen eddig jobbra azt vizsgáltuk csak, mi az *azonos* az evidencializmusban és a materializmusban! Bár itt is rábukkantunk bizonyos különbségekre, de a lényegi különbség abban a kérdésben keresendő, miként tekint e két filozófia az emberre! Mert igaz ugyan hogy lényegét tekintve az evidencializmus is materialista filozófia, ám itt válik el élesen a primitív vulgármaterialista irányzatoktól - melyek pedig sajnos nemegyszer bekerülnek bizonyos ateista eszmefuttatásokba is!

Mindenekelőtt bemásolom ide azokat a definíciókat, amelyeket már a NAK-ban is megadtam azon fontos fogalmak meghatározásául, mint pld. „ember”, „értelmes lény”, stb. Ezek nagyon fontosak, mert ezen értelmezéseket az evidencializmus is osztja, s fontos ezen fogalmakat megkülönböztetni egymástól, leginkább azt a kettőt hogy „ember” és hogy „értelmes lény”, mert a legtöbb esetben amikor két ember filozófiai diskurzust folytat egymással, akkor - úgy vettem észre - többnyire amiatt nem értik egymást, mert egészen mást értenek e fogalmak alatt! Különösen élesen megfigyelhető ez pld. a magzati jogokkal kapcsolatos elkeseredett veszekedésekben.

Lássuk tehát a definíciókat!

Replikátor az, ami képes önmagáról másolatot készíteni. A másolat vagy teljesen megegyezik az őt készítő replikátorral, vagy tőle csak kis mértékben tér el, tehát ahhoz hasonló. Ezt röviden úgy lehet mondani, hogy replikátor az, ami képes szaporodni.

Élő az a replikátor, ami olyan másolato(ka)t készít magáról, amely(ek) tőle a kritikus mértéknél csekélyebb mértékben tér(nek) el. Egy X replikátor akkor tér el a kritikus mértéknél kisebb mértékben az őt előállító Y replikátortól, ha jobban hasonlít az őt létrehozó Y replikátorra, mint bármely más replikátorra az őt és Y-t magábafooglaló replikátorpopuláció tagjai

közül. Ez szükséges és elégséges feltétele annak hogy a populációban evolúciós folyamat alakuljon ki, márpedig logikus hogy minden evoluálódó populáció tagjait élőnek tekintsünk!

Élő az is, ami olyan egységek szimbionta összessége, melyek külön-külön élők az előzőek értelmében, akkor is ha nem szaporodik. Eszerint például élő az emberiség mint egész, vagy egy erdő komplex élővilága, sőt, az egész bolygó is, mert élőlények összességéből áll. Élő tehát például az a férfi is, akinek egy kardcsapás lemetszette a hímvesszőjét, hiszen továbbra is élő sejtek szimbionta közösségének tekinthető! Élő továbbá az olyan nő is, aki eleve olyan betegséggel születik, hogy képtelen a gyermekszülésre, mert ő is élő (és szaporodó) sejtek közössége.

Ha tehát van néhány robot amik egyformák mind, és velük teljesen megegyező ugyanolyan robotokat gyártanak - ezek nem élők, mert bár replikálódnak, de egy robot utódrobotja ugyanannyira hasonlít bármely másik robotra mint az őt létrehozóra, nem hasonlít tehát a szülőrobotjára a kritikus mértéknél jobban.

Miután élőnek csak replikátorokat tekintünk, és replikátor az ami képes önmagáról másolatokat készíteni, ez fontos megállapításokra nyújt lehetőséget. Ami tehát élő, az nem okvetlenül készít is magáról másolatokat, erre csak potenciálisan képes. Egy szerzetes vagy apáca valószínűleg sosem fog szaporodni, ám erre elvileg képesek, tehát élők.

A vírus a sejtekben képes szaporodni, tehát élő. Amikor sejten kívül van kristályos formában, akkor viszont nem képes szaporodni, tehát nem élő. Ugyanaz az objektum tehát attól függően tekintendő élőnek vagy élettelennek, hogy milyen környezeti feltételek közepette vizsgáljuk. Ezt nem kell furcsállnunk a vírus esetében, ugyanis maga az ember is éppen pontosan ilyen: +20 fok hőmérsékleten egy ember például valószínűleg képes a szaporodásra, tehát élő, ugyanez azonban nem mondható el róla mínusz kétszáz fokon! Az igaz hogy ha utána magától kiolvad, nem válik újra élővé mint a vírus, de ez nem lényeges különbség, mert elvileg valószínűleg nem lehetetlen hogy kellően fejlett tudás birtokában ezt a fagyott embert is életre keltsük majd valamikor. Ez természetesen bonyolultabb mint a vírus esetében, de csak amiatt mert maga az ember is sokkal bonyolultabb mint a vírus! Az tehát hogy mi élő és mi nem élő, a környezettől is függ. Egy vírusprogram a számítógépben élőnek tekintendő, hiszen replikálódik, ám ugyanez a program kinyomtatva nagyon is nem élő, mert nincsenek meg a replikálódásához a környezeti feltételek. Persze a vírus a számítógépen belül is csak akkor élő, ha nem teljesen egyforma másolatokat készít önmagáról, s így a víruspopuláción belül lehetséges evolúció. Lehet ilyen számítógépvírusokat is készíteni.

Genetikai távolságot (a továbbiakban GT) olyan élőlények közt mérhetünk, melyek örökítőanyaga DNS. A GT értéke az a szám, mely megmondja, hogy a két élőlény DNS-ének bázissorrendjében hány bázis tér el egymástól. Olyan esetben ha az egyik élőlény örökítőanyaga DNS, a másiké nem az, akkor a GT az ő esetükben definíciószerűen végtelen. Ha a két élőlény DNS-lánca eltérő hosszúságú, akkor azon bázisoknál melyeknek nincs párjuk a rövidebb DNS-láncban, úgy kell tekinteni mintha volna ugyan pár, de nem egyezne meg.

Amennyiben nem egyedek, de fajok GT-jét akarjuk meghatározni, akkor egy-egy faj „átlagos”, „tipikus” DNS szekvenciáját kell összehasonlítani a másik faj átlagos DNS szekvenciájával. Az összehasonlításnál pedig azokon a bázishelyeken, ahol nem lehet az egyik faj esetében átlagos bázist meghatározni, mert A,C,T és G egyforma valószínűséggel lehet az adott helyen, ott az összehasonlítás során úgy kell tekinteni hogy ezen a ponton egyezik a két bázisszekvencia, bármi legyen is ott a másik faj esetében, hiszen ennél a fajnál azon a helyen mindegy milyen bázis szerepel.

Ember alatt értjük a Homo Sapiens faj tagjait, és minden olyan élőlényt, aminek a genetikai távolsága a Homo Sapiens-étől nem tér el jobban, mint a Homo Sapiens és a csimpánz közti GT fele. Más szavakkal, egyszerűbben úgy fogalmazhatunk, hogy az emberre a legjobban a csimpánz hasonlít - amit nem tekintünk embernek - és ha valami jobban hasonlít az emberhez mint a csimpánzhoz, akkor az ember, ellenkező esetben nem ember.

Lélek: Az éntudat az, amit a misztikusok léleknek neveznek.

Értelmes lény egyszerűen az, aminek van éntudata. Figyeljük meg, hogy ez a definíció nem köti ki, hogy ez a lény élő legyen! Ha tehát készítünk egyetlen nagy számítógépet, ami nem szaporodik, nem is áll szaporodó elektronikus sejtek összességéből, ugyanakkor van éntudata - ez nem élő, s mégis értelmes lény! Továbbá, attól hogy valami ember, még nem biztos hogy értelmes lény! A megtermékenyített petesejt például az előző definíció szerint ember, mert megvan az emberi genetikai kódja, de mert nincs éntudata, emiatt nem is értelmes lény! Logikus hogy emiatt ne is illessék meg olyan jogok, mint egy felnőtt embert, akinek nemcsak emberi genomja van, de éntudata is, tehát értelmes lény!

Szabad akarat: A tudomány manapság jutott el arra a szintre, amikor megkísérelhet természettudományos magyarázatot adni a kérdésre, vajon cselekedeteink előre determináltak-e vagy sem.

Tekintettel rá hogy természettudományos alapon állva - racionális, szabadgondolkodó és ateista kutatók szerint - az „éntudat” az, amit azonosíthatunk a lélekkel, s az éntudat lényegében egy olyan modell agyunkban, melyben szerepel önmagunk képe is, emiatt levonható a következtetés, miszerint „szabad akaratunk” tulajdonképpen csak egyfajta illúzió! Ezen illúzió abból a tényből fakad, hogy egyetlen organizmus idegrendszere sem képes lemodellezni önmaga 100%-ig tökéletes mását, hiszen semmibe sem férhet bele teljes egészében önmaga! Emiatt a modellel végzett gondolat kísérletek soha nem lesznek teljesen tökéletesek, emiatt tévedhetünk. Ebből pedig következik, hogy nincs olyan élőlény, mely képes lenne tökéletesen előrejelezni saját viselkedését egy későbbi időpontban. Vagyis, habár cselekedeteinket tökéletesen determinálja a környezet, valamint saját korábbi emlékeink, ennek nem vagyunk tudatában, e determináltságot képtelenek vagyunk felhasználni a tudatos előrejelzésre, s ebből fakad a „szabad akarat” illúziója, az tehát hogy azt hisszük, az adott pillanatban, amikor döntési helyzetben vagyunk, valamiféle „pillanatnyi szándék”, „hirtelen elhatározás” alapján döntünk. Tulajdonképpen azt a bizonytalansági faktort nevezzük tehát szabad akaratnak, ami miatt képtelenek vagyunk cselekedeteink előrejelzésére.

Intelligencia: A logikus gondolkodás képességének mértéke. Tehát semmi köze az udvarias vagy udvariatlan viselkedéshez! Tulajdonképpen még a lexikális ismeretekhez sem; azok az „intelligenciatesztek” tehát, amelyek olyasmik után érdeklődnek hogy melyik sportoló nyert ebben vagy abban a sportágban ezen vagy azon az olimpián, vagy mikor volt ez meg az a nagy csata, stb., azok mind komolytalanok, és nem adnak érvényes IQ értéket!

Elme: Az agyunkban tárolt mémek összessége.

Na már most a fentiek alapján teljesen világos - evidens - hogy egy magzatot NEM illetnek meg ugyanolyan jogok, mint egy felnőtt embert! Ez egészen biztos, mert gondoljunk csak bele: egy 6 éves kisgyereknek sincsenek ugyanolyan jogai, mint egy felnőttnek. Például nem választhat és nem választható. (Politikai értelemben). Vajon miért nem? Mert nem ember? Ugyan! SENKI nem kétli hogy a 6 éves apróság ember! De még nem olyan értelmes. Elméje nem olyan fejlett. Na de az elme nem más mint egy bizonyos mémösszegség. Vagyis bár *genetikailag* a kisgyerek ember, de *memetikailag* nem elég felkészült ahhoz, hogy teljes jogú embernek tekintsék! Azaz a jog nem olyasmi, amit pusztán annak alapján lehetne eldönteni

hogy valami élő-e illetve ember-e genetikailag! A megtermékenyített petesejt - de a magzat is - természetesen ember genetikailag, hiszen megvan az emberi genetikai kódja, de miután annyira sem tekinthető értelmes lénynek mint egy hat éves gyermek - hiszen nincs éntudata - emiatt nem illetik meg az értelmes lényeknek járó jogok! Vagyis az egész abortuszvita teljesen téves fronton zajlik evidencialista szemszögből: nem azt kéne eldönteni, az emberi magzatnak vannak-e jogai és milyen jogai vannak! Hanem mindenekelőtt abban kéne megegyezésre jutni, hogy milyen joga van *bárminek*, ami *élő*! Ha ezt sikerült eldönteni, tovább lehet lépni, s eldönteni, mihez van joga annak, aki *ember*. Nyilván több mindenhez mint annak aki egyszerűen csak *élő*! Nem mintha ezt bármivel is logikusan meg lehetne indokolni, de mert önzőek vagyunk, saját fajunk tagjainak bizonyára több jogot fogunk biztosítani. Ezután meg kéne állapodni abban, mihez van joga annak, aki *értelmes lény*. (Függetlenül attól, hogy ember-e!) S ezután már teljesen egyértelműen következik az eddigiekből, hogy mihez van joga egy felnőtt embernek: ő ugyebár *élő*, *ember* is, remélhetőleg *értelmes lény* is (ha nem valami NAGYON súlyos agysérültről van szó, aki gyakorlatilag élőhalott). Az ilyen ember ugyanis természetesen élvezheti mindhárom csoport jogait: az élőkét, emberekét, értelmes lényekét!

Az emberi embrió csak az élők és emberek jogait élvezheti. A majd esetleg létrejövő értelmes számítógépek csak az értelmes lények jogait, hiszen se nem élők, se nem emberek. A talán majd hozzánk ellátogató Földön kívüli (értelmes) lények pedig az élők és az értelmes lények jogait élvezhetik, lehetnek azonban olyan jogok amiket nem biztosítunk nekik, mert azokat fenntartjuk speciálisan az emberek számára. Hogy csak egy ilyet mondjak, ha tegyük fel olyan társadalom alakul ki a jövőben, ahol illetlenség lesz ha egy nő nem fekszik le bárki férfival aki ezt kéri tőle, akkor elképzelhető hogy ezt idővel törvénybe is iktatják, mint ami bárki hímnemű embernek törvényadta joga - teljesen valószínűtlen azonban, hogy egy Földön kívüli látogatóra is érvényesnek tartanánk e jogot, s azzal is együtt kéne háljanak a földi nők!

Ha a fenti példát túl erőltetettnek tartaná a Tisztelt Olvasó, akkor hadd emlékeztetsem arra, hogy még a közelmúltban is nemegyszer olyan földi társadalom akadt, ahol egészen természetes udvariassági cselekedetnek számított, hogy a férj kölcsön adta a feleségét a megbecsült vendégnek! Persze, nem úrlény-vendégnek...

Lényeg az, hogy itt 3 csoport van, amiknek tagjai nem okvetlenül esnek egybe, nem fedik százszázalékosan egymást, emiatt külön-külön kell a jogukat megállapítani! Ez már igencsak időszerű lenne... De ez nem e könyv feladata.

Ellenben a könnyebb elképzelhetőség kedvéért íme konkrét példák az elképzelhető 8 csoportra, amik e három csoport metszeteiként értelmezhetőek:

1. élő, ember, értelmes lény = pld. a Tisztelt Olvasó, vagy én e könyv írója;
2. élő, ember, nem értelmes lény = emberi embrió vagy újszülött;
3. élő, nem ember, értelmes lény = Földön kívüli civilizáció képviselője; valamely éntudattal rendelkező állat, pld. egy kutya. (Az értelem terén ugyanis természetesen lehetségesek fokozatok!)
4. élő, nem ember, nem értelmes lény = bármely fa, virág, gomba, baktérium;
5. nem élő, ember, értelmes lény = érdekes variáció: lehet-e értelmes lény az az ember, aki nem él, tehát halott?! Szerintem azonban egy „számítógépbe táplált”, azaz elektronikus alapra áttett emberi személyiséget - feltéve hogy a genetikai kódját is digitalizálják, hiszen ez a definíciója annak hogy embernek tekintjük - ezt ebbe a csoportba kéne sorolnunk.
6. nem élő, ember, nem értelmes lény = ez mindössze a halott embert jelenti, röviden az emberi hullát. Ezeknek a jogaival nincs sok baj, eléggé tisztázottak mostanában is.

7. nem élő, nem ember, értelmes lény = ezek pld. az értelmes számítógépek, ha lesznek valaha;

8. nem élő, nem ember, nem értelmes lény = ezek pld. az élettelen tárgyak. Ezeknek a jogaival sincs sok baj. Maximum azt kell eldönteni, hogy a vírusokat jogilag ide soroljuk-e vagy a 4-es csoportba.

Térjünk vissza azonban speciálisan az emberekhez! Amikor az „ember”-szót használjuk, akkor többnyire nem úgy értjük, mint fentebb lett definiálva, azaz nem pusztán genetikailag, hanem mint „értelmes ember” értjük, tehát egy többnyire felnőtt, józan ítélőképessége birtokában levő személyt. Na és hát ebből különböző problémák adódnak, mert hiába értjük bele e szóba az „értelmes” attributumot is, ha ugyanakkor a primitív vulgármaterializmus szintjén maradva kizárólag csak a genetikai adottságaira gondolunk ezen ember kapcsán! Holott nagyon is fontosak emellett azok az információk is amiket az agyában tárol, tehát a mémek!

Ezokból az evidencializmus bár egyetért a korábbi definíciókkal, de fontosnak tartja leszögezni, hogy egy „értelmes embert” nem lehet leszűkíteni pusztán csak az „anyagra”. Alapelve pedig a materializmusnak, hogy az ember csak anyagból áll. Ez természetesen igaz, de csak nagyon durva megközelítésben. Vásároljunk csak meg minden anyagot amiből egy ember áll, és keverjük össze: soha nem lesz ember! De ennél precízebb példát is mondhatunk: Köztudott nemegy olyan eset, amikor embercsecsemők állatok közt nevelkedtek fel, s így nélkülözve az emberi oktatást, nem is lettek emberré, csak valami emberalakú állatkává - viselkedésük, miután emberek közé kerültek, teljes mértékben híján volt mindennek, amit jogosan tartunk emberinek!

Az evidencializmus szerint tehát az „ember” - ahogy szokásosan értjük e fogalmat (=értelmes ember) - 3 szintből áll. Van először is a fizikai teste. Ez az amit látunk, ami megsérülhet, amit simogatni vagy bántani lehet. Vannak aztán a genetikai adottságai. A testét természetesen meghatározzák e gének, mégis külön kell említenünk, mert nem kizárólag a génjeinktől függ a testünk, hanem pld. a környezeti adottságoktól is, hiszen táplálékhiányos környezetben csak satnyává fejlődhetünk, hiába vannak olyan génjeink, amik különben egy gardróbszekrény-méretű testet is tudnának növeszteni nekünk! De ha leszakítja valami a fél karunkat, akkor is más lesz a testünk, holott genetikailag ugyanazok maradunk.

S végül vannak a mémjeink. Ez nagyon fontos. Az emberi test (beleértve az agyat) és a mémek (az agyban tárolt információk) egymáshoz való viszonyát legjobban azzal a hasonlattal lehet érzékeltetni, hogy az agy egy számítógép hardvere, a mémek pedig az e számítógépen futó programok. Azt meg könnyű belátni, hogy program és program közt óriási különbség van! Amióta pld. otthon Linux operációs rendszert használok Windows helyett (a Linux még ingyenes is...) azóta a gépem - ugyanazon hardver! - hatékonysága bámulatos mértékben megnövekedett! Hiba is alig fordul elő... Soká sorolhatnám még az előnyöket, de ez végül is nem a reklám helye. Lényeg az, - amint az az állatok által „felnevelt” gyermekek esetén is látható - hogy az ember mémekkel való ellátása (e folyamat szokásos neve a „nevelés”) legalább annyit számít, de inkább többet, mint maga a genetikai meghatározottság! Az evidencializmus tehát az embert hármassá egységnek tekint, annak ellenére, hogy elismeri: „végső soron” anyagból állunk kizárólag! Az ember (és valószínűleg más értelmes lények esetén is ez a helyzet) esetében azonban ez a megállapítás hogy „csak anyagból áll” - nemcsak triviális, nemcsak nem mond sokat, de kifejezetten félrevezető lehet, azáltal, hogy nem említi meg a lényeket, a memetikai részt!

Az evidencializmus ismeretelméleti alapvetései

Ez a fejezet egy korábbi tanulmányom („Értekezés a Rézfaszú Bagoly lehetséges voltáról”) átdolgozott változata.

Ismeretekre 3 módon tehetünk szert. Egyrészt tapasztalás útján, - Ha megégetjük a kezünket pld, tudjuk hogy a tűz meleg. Másrészt valami tekintélynek elfogadott forrástól, pld. szak-könyvből, szüleinktől, stb. - aminek hitelességében nem kételkedünk. Harmadrészt úgy, hogy meglevő ismereteinket továbbgondoljuk, tehát agyunkban felépítjük a világ (egy részének) modelljét, s ezen gondolat kísérleteket végzünk, azaz fantáziálunk, persze bizonyos szabályok szerint. E szabályok érvényességét az garantálja, hogy amikor korábban ezek szerint képze-lődtünk, az elképzelt eseményt a valósággal összevetve nagyfokú egyezést tapasztaltunk, azaz a módszer működött!

Viszont a fantáziáláshoz kellene már meglevő ismeretek amikből kiindulhatunk. Aztán, az általunk hitelesnek tartott információforrások is szedték valahonnan a maguk ismereteit, s amikor gondolat kísérleteink eredményét a valósággal összevetjük, akkor is eszerint a végső döntőbíró a tapasztalat, végső soron tehát e láncot visszakövetve okvetlenül eljutunk idővel mindenképp az egyszerű tapasztalathoz, mint elsődleges információforráshoz!

Megállapíthatjuk tehát, hogy bármiféle gondolatunknak alapvetően a tapasztalat a gyökere, még ha nem is okvetlenül a MI tapasztalatunk, de legalábbis őseink, tanítóink (=hitelesnek tartott információforrásaink) tapasztalatai. Mindez megegyezik a „common sense” hagyomá-nyos értelmezésével, mert az is empirikus világnézet.

Bele lehet kötni, hogy de minek alapján szelektáljuk az információforrásainkat hitelesre és hiteltelenre? Ennek is a tapasztalat az alapja. Például a szüleinket valószínűleg hiteles forrásnak tartjuk, mert TAPASZTALTUK EDDIG, hogy IDÁIG jót akartak nekünk, érdemes volt rájuk hallgatni, emiatt feltételezzük, hogy most is jót akarnak, és igazat mondanak. Teljesen logikus ugyanis eddig tapasztalt trendeket - pld. a jóindulatú viselkedést - a jövőbe extrapolálni, azaz feltételezni hogy folytatódik a megfigyelt trend, ha egyszer semmi jel nem mutat arra, hogy az extrapolált viselkedésnek valamikor valami majd véget vet. A módszer természetesen nem tévedhetetlen, de soha senki nem is állítja hogy tévedhetetlenek vagyunk. Mindenesetre a módszer gyakrabban működik, mint ahányszor kudarcot vall, azaz hasznos.

Felmerülhet a kérdés holmi ösztönökkel kapcsolatban is, hogy de azok honnan származnak, hiszen az újszülött még semmit sem tapasztalt: ő nem, de ősei igen! Például minden újszülött fél a váratlan hangos zajoktól. Ő nem tapasztalta hogy ez veszélyes, de ősei igen, s közülük azok maradtak életben, akik erre úgy reagáltak, hogy ezeket igyekeztek elkerülni (például azzal hogy sírni kezdtek és erre megjelent az anyjuk aki elvitte őket a veszélyes helyről). Aki nem így reagált, meghalt, és nem hagyományozta tovább utódokba a hibás génjeit. A genetikai örökség is TAPASZTALAT tehát, csak nem az egyéni életben, hanem a törzs-fejlődés során felhalmozódott, genetikusan kódolt tapasztalat, aminek megszerzéséért őseink bizony igen nagy árat fizettek!

Mindennek az alapja tehát a tapasztalat. Ez határozza meg egész gondolkodásunkat, logikánkat, következtetési szokásainkat, mindent!

Ebből rögvest következik, miért tartom zagyva fecsegésnek holmi „természetfeletti”-ről folytatott elmélkedéseket! Minden ismeretszerzési módszerünk, gondolkodási sablonjaink, stb., e mostani világra alakultak ki, ami körülvesz minket. Mire sem mennénk még azzal sem ha volna holmi természetfeletti világ, mert az nagy valószínűséggel teljes mértékben megismer-

hetetlen volna a számunkra. Szerencsére azonban az a helyzet, hogy ilyen világ nincs is, mert ha volna, akkor a következő esetek valamelyike állna fenn:

1. A természetfeletti világ (a továbbiakban TFFV) egyáltalán semmi kapcsolatban nincs a mi világunkkal. Ezen esetben nem tudjuk hogy van-e, de mindegy is hogy van-e, mert számunkra olyan, mintha nem létezne.
2. A TFFV lakói képesek a mi világunkból információt szerezni, de a világunkat befolyásolni nem tudják. Ezen esetben megint ott vagyunk mint az első esetben.
3. A TFFV lakói nem tudják befolyásolni a világunkat, és információt sem tudnak szerezni belőle, de mi képesek vagyunk az ő világukból információt szerezni. Ez viszont felveti annak kérdését, hogy jogos-e a természetfeletti világ elnevezés, mert ezen esetben a mi világunk „magasabbrendű” mint az övéké! Valamint egy efféle információnak nem sok értelme van, tekintettel ugyanis arra hogy a TFFV nem kap információt a mi világunkról, nem is kaphatunk mi sem onnan olyan információt, ami a mi világunkra vonatkozik! Az is kérdéses, hogy az onnan jövő információt tudjuk-e egyáltalán értelmezni valamiképp a mi világunk viszonyaira, azaz megértjük-e.
4. A TFFV lakói befolyásolhatják a mi világunkat. Ez érdekes eset, tipikus példái az állítólagos angyalok, ördögök, kísértetek - eltekintve azonban attól hogy ezek léte legalábbis kétséges, felmerül a kérdés, hogy miféle értelemben mondhatjuk ezt természetfelettinak, hiszen leglogikusabb az a definíció, hogy ami a természetre hatással van, az a természet része!

Foglalkozzunk is a természetfeletti bizonyítási módjaival! Mint azt már kifejtettem, az evidencializmusban alaptétel, hogy minden gondolatunk, gondolkodási módszerünk, következtetési szokásaink végső alapja a tapasztalat! Ez olyan fontos, hogy nevezzük mondjuk a rövidség kedvéért úgy, hogy ALAPTÉTEL. Na és akkor most figyeljük meg a következő állítást, és gondolkodjunk el rajta a Tisztelt Olvasó, hogy ennek van-e bármi értelme is az Alaptétel szerint:

- A Föld és a Hold közt kb. félúton van egy bolygó. Akkora mint a Föld, de éterikus anyagból van, emiatt teljesen átlátszó, és semmiféle ismert fizikai módszerrel nem lehet kimutatni a létét. E bolygón élnek a Rézfaszú Baglyok. E Baglyok említett nemes szerves természetesen nem a megszokott rézből van (mert azt ki lehetne mutatni), hanem a réz „éterikus lényegéből”, „szubtilis manifesztációjából”, és emiatt egészen különleges tulajdonságai vannak. E Baglyok sem a mi általunk ismert baglyok, hanem a „Bagolyság” absztrahátumai. De egyben különleges baglyok is: azzal foglalkoznak, hogy az emberek bűdös zoknijait lopkodják. Emiatt tűnnek el gyakran a fél pár zoknik. Ezeket aztán e Baglyok a maguk bolygóján összegyűjtik. Az ellopott zokni maga is „átlényegül” elvont „zoknisággá” az ellopás pillanatában, emiatt sem kimutatható. Az hogy mire kell e Baglyoknak a sok ellopott bűdös zokni, és miként tudják a gyűlékony zoknikat hegeszteni, félelmetes hittitok, ezen gondolkodni sem szabad, ezt csak a beavatottak érthetik meg évtizedes ima és meditáció után, ám aki kételkedik benne, arra e Baglyok szerencsétlenséget zúdítanak, mert rézfaszúkkal megszúrják az ilyen ember belső szerveit, ettől azok megbetegszenek és meghalnak!

E tanítás igazi szentség!

Ugyan KI kételkedhet az előbb elmondottakban?!

Bizonyára sokan! S igazuk is van. Az Alaptétel szerint ez az egész merő értelmetlenség! Efféle kitalációt bárki írhat; bármiről; a papír és a billentyűzet türelmes. A fél pár zoknik számtalan valószínűbb ok miatt is eltűnhetnek; az meg eleve gyanús hogy azt a bolygót semmi módon ki nem lehet mutatni! Oké, lehet hogy ott van - na és akkor?! Az előbbieket terminológiájában fogalmazva az egy TFFV lenne - de a létére nincs bizonyíték! És ez fontos.

Mert itt jön be az a fogalom a képbe, amit a filozófiai szakzsargonban verifikációnak neveznek, de én csak ellenőrizhetőségnek fogok nevezni! Az Alaptétel lényegi része ugyanis, hogy mitől tapasztalat az, amit tapasztalatnak nevezünk! Hát onnan, hogy ÚGY VAN! Látjuk, halljuk, stb., szóval ÉRZÉKELJÜK, hogy az bizony úgy van! Vagyis: akkor van Rézfaszú Bagoly, ha tapasztaljuk a létét, vagy közvetlenül mi, vagy valamely hiteles forrásunk tapasztalta a jelenben vagy a múltban! Nem kizárt természetesen hogy létezik a Rézfaszú Bagoly (a továbbiakban RB), csak még ezt senki nem tapasztalta! Na de ha SENKI nem tapasztalta, akkor hogyan beszélhetnek róla?! Sőt, akkor a RB az előzőek értelmében egy TFV-nek felel meg ami eddig semmi hatással nem volt a számunkra, eképp szintén az előzőek értelmében olyan, mintha nem is létezne (a számunkra)!

Tehát az ami LÉTEZIK, vagy legalábbis a SZÁMUNKRA létezik, egészen precízen: amiről TUDOMÁSUNK LEHET, az mind olyasmi, ami TAPASZTALHATÓ! Viszont mindazt ami tapasztalható, szerencsére lehet ELLENŐRIZNI! Hogy hogyan? Hát például úgy, hogy odamegyek és megfogom, vagy látom, úgy általában: méréseket lehet végezni vele, mert fizikailag detektálható: van például albedója, tömege, elektromos töltése, vagy bűdös, vagy morog, támad, vitatkozik...

Egyelőre az a helyzet, hogy a műszereink milliószeres érzékenyebbek már, mint az emberi érzékszervek. Teljesen jogos a feltételezés, hogy amit a műszereink sem tudnak kimutatni, az semminemű hatással nincs ránk, ezért vagy nincs is, vagy olyan, mintha nem létezne!

Ez lenne az én szememben a verifikáció elve: annak kimondása, hogy amit nem lehet ellenőrizni, az nincs is, vagy olyan, mintha nem lenne!

Na és most jól tessék figyelni: én ezt az elvet NEM nyilvánítom ki! Megfogalmaztam, de nem ezt vallom!

Hogy egészen pontos legyek: az esetek messze túlnyomó többségében ez az elv, az ELLENŐRIZHETŐSÉG TÉTELE, a továbbiakban EHT) - kiválóan szuperál, s bárki nyugodtan alkalmazhatja! Amikor azonban a figyelmünket a konkrét mindennapokról kissé „magasabbrendű” dolgok irányába fordítjuk, már bajba kerülhetünk! Mert mit is mond ki az EHT? Hogy ami nem ellenőrizhető (legalábbis ELVILEG), az nem is létezik, vagy olyan, mintha nem létezne (a számunkra)!

Ezzel nincs is semmi baj. Ez így igaz. Zavaró azonban az e tételben levő „vagy” szó! Most akkor az ami nem ellenőrizhető, végül is létezik vagy sem?! Mert jó-jó, a mi szempontunkból mindegy, de bennünk van már a hajlam az antropocentrikus (azaz emberközpontú) gondolkodás levetésére!

Itt jön segítségünkre a CÁFOLHATÓSÁG TÉTELE, a továbbiakban CT, idegen szóval falszifikálhatóság.

Arról van szó, hogy ha valamivel kapcsolatban semmiféle tapasztalati adat nem áll rendelkezésünkre, akkor lehetetlen eldöntenünk, az a valami létezik-e. Egy szerényebb célt azonban elérhetünk: eldönthetjük, egyáltalán van-e értelme beszélnünk annak a valaminek a lehetséges-voltáról! Konkrét példával élve: tegyük fel, azt állítom hogy Borneó szigetén piros elefántok élnek. Ezen állításomra SEMMIFÉLE bizonyítékot nem adok. Nem tudhatjuk, pusztán az állításom alapján, léteznek-e a szigeten piros elefántok, mégis, van értelme beszélni róla ezek után, élnek-e ott ezek a vastagbőrűek, ugyanis ez az állításom CÁFOLHATÓ: Elég odamenni a szigetre, és nagyon alaposan átkutatni! Mondjuk, ennél a példánál a cáfolhatóság eléggé egybeesik az ellenőrizhetőséggel, végtére is amennyiben talál az expedíció egy piros elefántot, máris be lett bizonyítva az állítás, azt tehát ellenőriztük! Más a helyzet azonban például az evolúcióval kapcsolatban. Tegyük fel, azt állítom, hogy „Emberek nem éltek még a T-Rex korszakában!” Ezt bebizonyítani, igazolni, verifikálni teljesen lehetetlen - akármikor

lehet például azt mondani, hogy de igen, éltek csak nagyon kevesen, s az eltelt évmilliók alatt ezek minden nyoma megsemmisült! Cáfolható azonban az állításom - a cáfolathoz elég lenne egyetlen kétségkívül emberi csontvázmaradványt találni például egy T-Rex csontváza belsejében, a gyomortájékon! De sok más eset is elképzelhető. Eképp amikor korábban azon elmélkedtünk, van-e a mi világunkon kívül egy másik világ, az nem volt üres fecsegés, mert megadtuk azt a körülményt, mikor tartjuk a „külső” világ létét valószínűnek: akkor, ha a mi világunk véges! Ezzel kapcsolatban pedig elvileg lehet kutatásokat folytatni.

Mi a helyzet kedvenc Rézfaszúinkkal? Tekintettel rá, hogy vele kapcsolatos állításaink eleve olyanok, hogy e Baglyok léte, bolygójának léte, egész tevékenysége a tudományos módszerek számára megvizsgálhatatlan, ellenőrizhetetlen és cáfolhatatlan, emiatt ki merjük jelenteni, hogy a velük kapcsolatos állítások TUDOMÁNYTALANOK, NEM TUDOMÁNYOSAK!

Vagyis: ismeretelméleti kiindulópontunk a fentiek fényében az, hogy azok az állítások, amelyek se nem ellenőrizhetőek (bizonyíthatóak, verifikálhatóak), se nem cáfolhatóak (falszifikálhatóak) legalább, azok NEM TUDOMÁNYOSAK, azaz TUDOMÁNYOS SZEMPONTBÓL ÉRTELMETLENEN. Ezek nem mások mint zagyva fecsegések, vagy jobb esetben talán a költészet és irodalom területére tartoznak.

Ezt nevezem a továbbiakban a Tudományosság Tételének, röviden TT-nek.

A TT meghatározásából, azaz inkább megfogalmazási módjából kiderül, hogy legjobban azt szeretjük, ha valami bizonyítható, ellenőrizhető, igazolható, verifikálható! Csak jobb híján elégedünk meg a cáfolhatóság kritériumával. Végeredményben az hogy egy állítás cáfolható, még semmit nem mond arról, hogy maga az állítás IGAZ-E, mindössze azt, hogy tudományos szempontból értelmes állítás, nem hülyeség vele foglalkozni (tudományos szemszögből).

A fentiek fényében a RB-ra vonatkozó minden kijelentés TUDOMÁNYTALAN. Na már most azt is könnyű belátni, hogy a RB-ra vonatkozó állításaink könnyedén átfogalmazhatóak úgy, hogy helyükbe a kereszténység bizonyos hittételeit rakjuk (a bolygó helyett például Menny, túlvilág; a RB helyébe például Isten vagy az angyalok) eképp bizonyított ténynek tűnik a szememben, hogy a kereszténység is tudománytalan állítások halmaza! Semmi esetre sem tarthat tehát igényt olyan megbecsültségre, mint a tudományos nézetek! Továbbá: mivel a tudomány foglalkozik a reális, valóságos, kétségtelenül létező világunkkal, amiben mi emberek élünk, emiatt életünket a TT szerint tudományos állításokra, és nem hittételekre kell alapozni!

Mindebből következik-e vajon, hogy ez az ismeretelméleti aspektus CÁFOLJA a vallásos hittételeket? Konkrétan: Hihet-e Istenben vagy bármi vallásban az, aki elfogadja a fenti ismeretelméleti aspektust?

A válasz erre összetett. Mindenféleképpen azt kell mondjam, hogy aki komolyan veszi az előbb írtakat, az úgy kell tartsa, hogy a (vallásos) hittel szemben a tudománynak van elsőbbsége! Ha tehát a tudomány kijelenti valamiről hogy az úgy van, akkor azt kell elfogadja, akkor is, ha valami régi „szent” könyv, vagy a papság mást állít! Ez rögvést behatárolja az elfogadható hitek körét: például egyetlen, a kreacionizmust valló hitrendszer sem „szalonképes” a fentiek fényében! Azért nem, mert a tudomány az evolúciót támogatja és nem a kreacionizmust. Utóbbi „bizonyítékainak” java részét a tudomány többszörösen is megcáfolta mára már, csak a kreacionista kiadványok ezeket nem közlik. Például örökösen azt hajtogatják, hogy az összetett szervrendszerek evolúciója lehetetlen, s ennek példájaként mindig a szemet szokták felhozni, holott épp a szem ragyogó példa pont az evolúció igazára, amint ezt a Nagy Ateista Könyvben ki is fejtettem (de nem csak én, mások is megírták már régebben).

A legnagyobb csapást a vallások körére azonban nem a TT méri mégsem! Ettől ugyanis még feltételezhető lenne számtalan TFV, ami nincs kapcsolatban a mi világunkkal. A gond abban

rejtezik, hogy bár e TFV-k létezését a tudomány nem képes cáfolni (hiszen ezek létezésére vonatkozó állítások mint megállapítottak nem tudományosak), ugyanakkor viszont logikai eszközökkel rá lehet mutatni a vallásos hitrendszerek belső önellentmondásaira! Végző soron ugyanis minden vallás egyfajta állításhalmaz. Állításhalmaz a tudomány is, de azon belül nincsenek ellentmondások, ha meg mégis rábukkanunk egyre, azonnal megsemmisítjük úgy, hogy szembesítjük a TAPASZTALATTAL, s azt az eredményt fogadjuk el, amit kísérleteink produkálnak. Ellentmondó tudományos elméletek közt mindig a TAPASZTALAT, a KÍSÉRLETI ELLENŐRZÉS dönt! (Kísérleti ellenőrzés = experimentális verifikáció. Az idegen szavakat kedvelők kedvéért írtam csak ide).

A vallásos dogmák esetében ez nem így van. Pokolra jut-e a megkereszteletlen csecsemők lelke? Senki sem tudja! Van aki azt mondja: igen, mások szerint nem, s még sok más nézet is lehetséges. (akad is). És nincs olyan elképzelhető kísérlet, amit lefolytatva, e kérdést véglegesen el lehetne dönteni! Na de mint írtam nem ez a legfontosabb, mert ezek egyes vallások KÖZÖTTI ellentétek, hanem azonos valláson belül is számos ellentmondás fedezhető fel, gondoljunk csak a Biblia közismert ellentmondásaira, ami mára már komoly háttérodalommal rendelkezik! Elég nehéz abban hinni, hogy egy TFV, vagy annak a mi világunkba való beavatkozása (bár ilyen beavatkozás megtörténte nem tűnik egyelőre kétséget kizáróan igazoltnak és jól dokumentáltnak!) - ellentmondásos legyen! A matematikában sem szoktuk elfogadni az ellentmondásokkal terhelt bizonyításokat!

A legnagyobb gond az, hogy a vallásokban majdnem mindig szerepel egy Isten nevű, mindentudó és mindenható lény. Na és efféle entitás feltételezése önmagában véve is ellentmondásos, amint azt korábban már leírtuk. A teremtésre vonatkozóan eleve feltételezi egy teodícea szükségességét, ami nagy teher a vallásoknak, mert rém nehéz megmagyarázni miként fér össze Isten jóságával a világban levő rossz megléte, de különben is ellentmondásos az egész mindenhatóság-mindentudóság fogalma, ezt ismételtén kijelentem mert olyan fontos.

Az a végkövetkeztetésem, hogy egy TFV elképzelése amellet hogy tudományosak maradunk, nem abszolút lehetetlen, de erre a jelenlegi hitrendszerek alkalmatlanok! Én azonban megpróbálkoztam egy ilyennek a kitalálásával, erre itt a link:

<http://poliverzum.birodalom.net/powi/index.php/Poliverzum>

Megjegyzendő azonban, hogy bár efféle ellentmondásmentes TFV-ok bizonyára szép számban konstruálhatóak a fentebbre belinkelten kívül is, de ez csak annyit jelent, hogy nem állnak ellentétben a tudomány tényeivel, ez azonban még NEM jelenti azt, hogy ezek a TT értelmében tudományosak volnának maguk is! Az az ember aki egy effélével foglalkozik, még tudományosan gondolkodónak tarthatja magát, mert nem kerül ellentétbe a tudomány megállapításaival. Maga a konstruált-kitalált TFV azonban ettől még nem válik tudományossá, pláne nem tényé, és a rá vonatkozó állítások épp annyira értelmesek csupán, mint egy költemény, vagy egy meseregény világra vonatkozó állítások! Hétköznapi életünket tehát akkor sem logikus és nem célszerű efféle TFV-ra alapozni, ha az önmagában még nem ellentmondásos, és a tudománnyal sem kerül ellentétbe. Ezek csak afféle intellektuális játékszerek.

Megjegyzem még, hogy a jelenleg ismert hitrendszerek természetesen nem egyformák tudománytalanságukat illetően! Merőben helytelen ezeket „egy kalap alá venni”. Nyilvánvaló, hogy rangsorolni lehet őket abból a szempontból, mennyi ellentmondást tartalmaznak, és állításaik hány ponton ellentétesek a tudományéval! Részletekbe most nem óhajtok belemenni, de azt azért gyorsan megjegyzem, hogy a keresztény irányzatok lényegesen tudománytalanabbnak tűnnek a szememben, mint például a buddhizmus! (Bár ismétlem, ez nem jelenti azt hogy a buddhizmust bármiféle értelemben is tudományosnak tartanám, mindössze kevésbé tudománytalannak).

Térjünk át arra a kérdésre, hogy mégis, mi a garancia arra, hogy léteznek a tudomány olyan objektumai, amiket nem tudunk közvetlenül megfigyelni, csak hatásaiban - ilyen például az elektron! Egy elektron ugyebár túl kicsi ahhoz, hogy kézbe foghassuk, láthassuk, sőt, még egyes tudósok is úgy vélik, hogy az elektron valami olyasmi amit már amiatt sem lehet kézbe fogni, mert nincs is meghatározott helye: az elektron csak afféle „valószínűségi mező”, nem is részecske csak hullám, de nem is hullám mindig, mert néha részecske... Eléggé misztikusan hangzik, hogy bonyolultabb meghatározásokat még le se írjak ezeken kívül! Sokak szemében ez éppoly homályos és ellentmondásos magyarázkodás, mint az Istenre vonatkozó kijelentések!

Azért a dolog szerencsére nem ilyen vészes. Annyi közös Istenben is és az elektronban is, hogy egyiket sem tudjuk jól elképzelni. Elképzelhetjük persze Istent egy szakállas öregúrnak, és az elektront is egy ici-pici golyócskának, de egyik sem lesz az adott fogalom igazi, megfelelő vizualizációja! Hanem alapvető különbség van isten és az elektron közt abban, hogy istennel nem lehet kísérleteket végezni, az elektronnal azonban igen! Ha nem is egyetlen elektronnal, de elektronok milliárdjaival, egy elektronsugárral! Végezzon valaki kísérleteket istenek millióival! Sőt, újabban már egyetlenegy elektronnal is tudnak a tudósok kísérleteket végezni.

Az elektron tehát valami objektívan létező akármi, még ha elképzelni nem is tudjuk. Vannak tulajdonságai, még ha azok a hétköznapi fogalmainkkal nehezen is megmagyarázhatóak, érthetőek. A tudományosságnak nem az a kritériuma, hogy valaminek a tulajdonságait megértsük, mindössze hogy tapasztaljuk, hogy az adott dolog rendelkezik valamiféle tulajdonságokkal, ezek a tulajdonságok megfelelő körülmények közepette kiválthatóak legyenek az objektumból, no és ha mindez teljesül, akkor nyugodtan elmondhatjuk, hogy az adott valami, az LÉTEZIK, elvégre tulajdonságai csakis létező valaminek lehetnek! Az lehet hogy nem tudjuk, miért épp olyanok a tulajdonságai, lehet hogy elképzelni sem tudjuk azt a valamit, de attól az még létezik!

Mindennek a feltétele az, hogy azt a valamit megvizsgálhassuk, különböző kísérleteket végezhessünk vele. Vagyis itt is visszakerülünk a tapasztaláshoz, mint tudásunk, ismereteink, gondolkozásmódunk alapjához!

Istennel azonban nem lehet kísérleteket végezni. Emiatt a rá vonatkozó kijelentések nem tudományosak.

Az evidencializmus etikája

Az evidencializmus etikája nem misztikus, hanem racionális megalapozottságú. Ezalatt azt kell érteni, hogy az erkölcsi parancsokat nem valami isteni rendelkezésre, vagy mindentudónak tartott ember tekintélyére vezeti vissza, hanem a tudomány tényeire, azon belül is leginkább bizonyos evolúciós felismerésekre.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, tisztázzuk, hogy egyáltalán miért is van szükség etikára, erkölcsstanra?

Epiktétosz erről így vélekedik (1. századi filozófus):

„A filozófia első és legfontosabb része az, amely a bölcséleti elvek gyakorlati alkalmazásáról szól; például hogy nem szabad hazudni. A filozófia második része a bizonyításokat tartalmazza: miért nem szabad hazudni? A harmadik rész az előzőeknek alapvetésül és megvilágosításul szolgál. Miért bizonyítás ez? - kérdezi. - Mi a bizonyítás? Mi a következtetés? Mi az ellentmondás? Mi az igaz és mi a hamis?

A harmadik rész tehát a második miatt szükséges. A második pedig az első miatt. A legfontosabb azonban, amivel foglalkoznunk kell, az első rész. Mi viszont fordítva csináljuk. A harmadik résszel töltjük időnket, és minden buzgalmunk ebben merül ki. Az első résszel egyáltalán nem törődünk, így történik, hogy hazudozunk ugyan, de mindig kéznél vannak az érveink arra, hogy nem szabad hazudni.”

(Az idézet Sissela Bok: *A hazugság* című könyvéből való).

Az evidencializmus szerencsére sokkal jobb helyzetben van, mint azt a fenti idézet sugallná. Nekünk ugyanis nagyon keveset kell foglalkoznunk a „harmadik rész”-szel, egyszerűen mert épp ez az a pont, ahol mindössze a „józan paraszteszünkre” hagyatkozhatunk. A második rész már sokkal érdekesebb, de itt segítségünkre siet a tudomány, konkrétan az evolúció diszciplínája. Ebből meg szinte kipottyan, olyan logikusan következik az első rész, a konkrét „parancsolatok”.

Előre látom, hogy sokan fintorogni kezdenek. Evolúción alapuló erkölcs?! Az csak valami anarchista szörnyszülemény lehet, ami az önzést dicsőíti, hiszen az evolúció lényege a kíméletlen önzés!

Szerencsére ez nem így van. Az evolúciónak ugyan valóban a vad, kíméletlen önzés az alapja, de szerencsére nem az egyedek, hanem az egyes gének szintjén. Mint ahogyan azt azonban Richard Dawkins is megfogalmazta már, a gén a maga önző célját - másolatainak legnagyobb számban való elterjesztését - néha úgy tudja legjobban elérni, ha az őt hordozó testet bizonyos korlátozott mértékű önzetlenségre készíti más testek (egyedek) iránt - például mert a megsegített rokon testekben is nagy valószínűséggel jelen van az adott gén egy-egy másolata! Tehát már születésünktől kezdve sem vagyunk teljesen, végletesen önzők! Vagyis az evidencializmus felfogása a kereszténységgel ellentétes e téren: amaz azt mondja hogy minden ember bűnös születésétől kezdve, az evidencializmus szerint azonban senki sem bűnös (=önző) végletesen születésétől adódóan!

Az etika szempontjából azonban sokkal nagyobb jelentősége van egy másik dolognak, amit Dawkins szintén szépen kifejtett híres könyvében. Leghelyesebb ezt ideidézni:

Idézet Richard Dawkins: *Az önző gén* című könyvéből:

„A központi fogalom, amit Maynard Smith bevezet, az evolúciósan stabil stratégia, melynek gondolatát W. D. Hamilton és R. H. MacArthur munkásságára vezeti vissza. A „stratégia”

előre beprogramozott viselkedési mód. Íme egy példa a stratégiára: „Támad meg az ellenfelet; ha menekül, üldözd; ha viszonozza a támadást, menekülj el”. Fontos felismerni, hogy nem tudatosan kidolgozott stratégiákról van szó. Emlékezzünk rá, hogy az állatokat olyan automata túlélőgépekként ábrázoltuk, amelyekben egy előre beprogramozott számítógép vezérli az izmokat. Ha a stratégiát egyszerű magyar nyelvű utasításokként írjuk le, ez csupán a mi kényelmünket szolgálja. Valamilyen meg nem határozott mechanizmus révén az állat úgy viselkedik, mintha ezeket az utasításokat követné.

Evolúciósan stabil stratégiák - vagy ESS-ek - a definíció szerint azok, amelyeket - miután a populációban uralkodóvá váltak - alternatív stratégiák nem múlhatnak felül. Ez finom és fontos gondolat. Másképp úgy fogalmazhatnánk meg, hogy egy egyed legjobb stratégiája attól függ, hogy mit tesz a népeség többsége. Mivel a populáció többi része egyedekből áll, melyek mindegyike maximálisra próbálja növelni saját sikerét, egyedül az a stratégia marad fenn, amelyet, ha egyszer már kialakult, egyetlen deviáns egyed sem múlhat felül. Egy nagyobb környezetváltozást követhet egy rövid, evolúciós szempontból labilis időszak, sőt talán oszcilláció is a populációban. Am az ESS, ha egyszer már kialakult, megmarad: a szelekció bünteti az attól való eltérést.”

Eddig az idézet.

Na már most fontos kiemelni, hogy az ESS nem azonos a csoportoptimummal! (Csoport-optimum az a stratégia lenne, amit ha MINDEN egyed követ, akkor a csoport egésze a lehető legjobban járna). Ezt könnyű belátni, leginkább talán épp azon a példán, amit Dawkins ugyanebben a könyvben bemutat: a nemek fajon belüli arányáról van szó. Mint tudjuk, szinte minden állatfajnál nagyjából azonos a hímek és a nőstények aránya. Ez amiatt van így, mert egyenlő arányban hímeket és nőstényeket szülve lesz a legnagyobb bármely egyednek az esélye a génjei legnagyobb számban való továbbörökítésére. Ennek részletes bizonyítása nem nehéz, de nem is e könyv feladata, akit érdekel megtalálja az idézett (és rendkívül olvasmányos!) könyvben. A lényeg az, hogy józan paraszteszünkkel nagyon könnyű belátni, hogy pusztán a faj érdekeit nézve cseppet sincs szükség ugyanannyi hímre mint nőstényre! Ez igaz úgy az ember, mint bármely más állatfaj esetén. Egyetlen hím is elég rengeteg nőstényhez, hogy a szaporodásból ráeső feladatot, a megtermékenyítést ellássa, sőt, még maguk a hímek is annak örvendenek ha kevesebb van belőlük, hiszen ki ne élvezné azt, ha sok nemi partnere lehet úgy, hogy emiatt nem kell riválisokkal megküzdenie?! A háremtartó fajoknál megfigyelhető, hogy a hímek elenyészően csekély hányada kopulál csak, de közben e haszontalan egyedek nagy mohósággal fogyasztják a táplálékot, és zaklatják a háremtartókat. A rivalizálás pedig nemritkán halállal is végződik.

A faj szempontjából tehát az volna az ideális, ha egy hímre 10 vagy akár 100 nőstény jutna! De ez nem fizetődne ki az egyes egyedeknek a génjeik elterjesztését illetően. Azaz az egyéni optimum nem azonos a csoportoptimummal!

No és itt lép be az erkölcs szerepe. Az ember is állat, de olyan faj, mely rendelkezik a tudatos előrelátás képességével. Az erkölcs feladata olyan törvények megfogalmazása, s ezen törvényeknek megfelelő hajlamú egyedek kinevelése, mely törvények betartása esetén az egyén viselkedése eltolódik az egyéni optimumtól a csoportoptimum felé!

Ez nem lehetetlen, mert az egyén beláthatja, hogy bár adott esetben az etikus viselkedés neki pillanatnyilag némi veszteséget okoz, de ha mindenki eszerint jár el, akkor hosszú távon az egész közösség jobban jár, azon belül pedig ő maga is! Az evolúcióra alapuló erkölcs tehát valóban az önzést szolgálja, s még csak nem is a „csoport”, hanem azon belül az egyén önzését - de „magas színvonalon”, hatékonyan, hosszú távon! S ez mindenki másnak is a javára válik, azaz igazán semmi rossz nincs benne!

Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy az erkölcsös viselkedés alapja egyáltalán nem az önzetlenség, hanem az önzés, még akkor is ha alkalmanként, efemer jelleggel, ezen „hosszú távú önzés” egyes konkrét önzetlen tettekben nyilvánul is meg. Az erkölcs létjogosultságát tehát az egyed hosszú távú önzése alapozza meg.

A fentiek fényében remélhetőleg világos mindenki előtt, hogy nagyon is nem ellentmondásos az erkölcstannak az evolúcióra alapozása, ugyanis ha az etikai rendszerünk az önzésre épül, akkor nem állhat ellentétben a szintén önzésre épülő evolúcióval! Most már mindössze olyan erkölcsi elveket kell kitalálnunk, amik segítik az embercsoportokat abban, hogy az egész csoport élete jobb legyen, s ezáltal a csoporton belüli önző egyedek egyéni boldogulását is elősegítik!

Legnagyobb szerencsénkre nem kell nagyon törni a fejünket azon, milyen erkölcsi elveket fogalmazzunk meg! Már egészen csekély gondolkodás után is rájöhettünk, hogy a céljainknak legmegfelelőbb etikai normák szinte hajszálpontosan ugyanazok lesznek, amiket már régiesen megfogalmaztak nagy bölcselők, filozófusok vagy épp misztikus gondolkodók, esetleg vallásos próféták!

Szó sincs róla azonban, hogy most ideidézném a Tízparancsolatot, s azt bizonygatnám hogy annak pontjai levezethetők az evolúciós erkölcsstanból. Ez már amiatt sem lehetséges, mert etikai rendszerünkben természetesen szó sem lesz Istenről, emiatt a Tízparancsolat első pontjai eleve értelmezhetetlenek e rendszerben. Ideidézem azonban azon alapelveket, melyeket már a NAK-ban is közreadtam:

Az evidencializmus etikai parancsolatai

1. Mindent szabad, ami nem tilos.
2. Tilos az, ami árt másoknak.
3. Tilos az is, ami olyan helyzetbe hoz bennünket, hogy elveszítjük az önuralmunkat tetteink fölött, ekkor ugyanis kárt okozhatunk másoknak. Emiatt tilos például a részegség.
4. Tilos a hazugság is, mert másoknak kárt okozhatunk a bennük a hazugság által kialakított hamis valóságképpel.
5. Saját testével mindenki önmaga rendelkezik, mert az a test neki fáj és nem másnak.
6. Ne tégy másnak olyasmit, amit magadnak nem kívánsz!
7. Tégy meg másoknak is mindent, amit szeretnél ha mások is megtennének neked!
8. Művelődjél, állandóan fejleszd ismereteidet, mert minél okosabb vagy, annál több jót tudsz tenni!
9. A te életed sem ér kevesebbet mások életénél, emiatt nem tilos hogy a mások által ellened elkövetni igyekezett tilos tetteket igyekezz bármi módon megakadályozni. Ez az önvédelem törvénye.
10. Ha kétséged van hogy egy adott helyzetben bizonyos tett megengedhető-e, akkor gondoldj arra, jobb lenne-e a világ ha az adott szituációban MINDENKI úgy cselekedne! Ha a válasz igen, akkor megteheted azt a tettet.
11. Ha egy adott helyzetben sokféle megoldás is elfogadható, akkor azt válaszd, ami a legtöbb jót és a legkevesebb rosszat eredményezi, de nemcsak neked, hanem minden embernek sőt minden élőnek.
12. Ha a nemcselekvés okozza a legtöbb jót, akkor semmit se cselekedj.

13. A tényeket sose tagadd le, és ne feledd hogy a tények tanulmányozására a tudományok hivatottak, tehát sose vitázz a tudománnyal érzelmi alapról, mindig csak higgadtan, tényszerűen, lehetőleg kísérleti adatokra hivatkozva!

14. Minden jó, ami növeli az emberek szabadságát, és rossz az ami csökkenti azt.

Ez ugyan nem Tízparancsolat de Tizennégyparancsolat, de logikusabb is annál és általános vezérfonalul szolgálhatnak minden élethelyzetben. Esetleg tizenötödiknek még azt is oda lehet írni: - **Gondolkodj! Kétkedj! Járj utána!**

Azt hiszem igen könnyű belátni, hogy ha MINDENKI eszerint cselekszik, akkor MINDENKINEK sokkal jobb lesz, annak is aki így cselekszik, azaz az egyén ekkor érvényesíthetné a legjobban a saját önző érdekeit is!

Ez annyira nyilvánvaló, hogy nem is vesztegetünk rá több szót. Sokkal érdekesebb, hogy ugyan mi garantálhatja hogy ha én eképp is cselekszem, de mások is így cselekednek? Ez teljesen jogos kérdés, elvégre még ha fel is ismeri valaki hogy mi a csoportoptimum, de elképzelhető hogy az etikátlan viselkedésével annyira jól jár rövid távon, hogy nagy a kísértés aszerint, s nem etikusan cselekedni!

Ez a veszély teljesen reális, és semmi más megoldás nem lehetséges, mint hogy a csoport össze kell fogjon, s állandóan figyelni kell mindenkinek mindenkit, s az etikátlanul viselkedőket ki kell közöszíteni, de úgy, hogy az ilyen egyedek utódokat se hozhassanak létre, azaz ne szaporodhassanak. Ekkor ugyanis remélhető, hogy az etikátlan viselkedésre hajlamosító gének lassanként eltűnnek a társadalom génkészletéből. Ennek elérésére a legdrasztikusabb módszer természetesen az etikátlanul cselekvő egyed elpusztítása, hiszen aki meghal az egészen biztosan nem szaporodik; de természetesen nagyon sok más, jóval szelídebb módszer is elképzelhető. Mindenesetre amint látjuk, az evidencializmus etikai rendszere nem okvetlenül ír elő halálbüntetést, de olyat sem állít, miszerint a közösségnek ne lenne joga a saját védelme érdekében a deviáns egyedek elpusztításához. A deviáns egyed elpusztítása mint lehetőség mindig fennáll, kézenfekvő alternatíva, de hogy épp ezt alkalmazza-e a közösség, az nyilván attól függ, milyen egyéb lehetőségeknek van birtokában ezen kívül. Az egyéb lehetőségek pedig jelentős mértékben behatároltak a közösség technikai fejlettsége révén. Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy a „szelídebb fegyelmező módszerek” alkalmazhatóságának előfeltétele a fejlettebb technika, a több tudás, eképp már ezen egyetlen ok is elegendő ahhoz hogy kimondjuk: evidencialista szempontból okvetlenül nemes és dicséretes erőfeszítés a tudomány és technika fejlesztése, a több tudás birtoklása!

A fent felsorolt etikai elvek nagyjából mindenki számára elfogadhatóak azt hiszem; nem hinném hogy sokan igyekeznének megkérdőjelezni egyiket-másikat, hiszen a legtöbb még az egyes vallási rendszerekben is benne van ha nem is pontosan ilyen megfogalmazásban! Vizsgáljunk azonban meg egy nem ennyire nyilvánvaló kérdést, konkrétan a húsevést! Szabad-e megölnünk (az evidencialista etika szerint) állatokat azért, hogy megegyük őket? Azaz, térjünk rá az evidencializmusnak a vegetárius étrendhez való viszonyára! Az ezutáni fejezet pedig majd a hazugság kérdését járja kissé részletesebben körül.

Az evidencializmus és a húsevés

Ha a korábban olvasottakat felidézzük, azonnal kitűnik, hogy bármely állatról legyen is szó, az élőnek tekinthető, azaz érvényes rá minden jog, amit úgy általában az élőknek megadtunk! Kérdéses azonban, van-e joga ahhoz úgy általában egy élőnek hogy ne öljük meg elfogyasztás céljából, hiszen konkrétan nem részleteztük az egyes csoportok (élők, emberek, értelmes lények) jogait, csak annyit mondtunk hogy ezeket illene tisztázni már végre! Elvileg tehát

nem kizárt, hogy úgy általában nincs ilyen joga egy élőnek, sőt, ez majdnem biztos, hiszen a növények is élnek, mégsem valószínű hogy valaha is visszariadnánk az elfogyasztásuktól!

Igen, de azért előbbre léphetünk a kérdésben, ha belegondolunk, hogy a három csoport közül nyilván sokkal több joggal fog bírni az „értelmes lények” csoportja mint az „élőké”. Ennek az oka, hogy ha egyszer eljut odáig az emberiség, hogy pld. digitalizálja egy ember tudatát, eképp az emberi személyiség „beleköltözik” egy számítógépbe, akkor nyilván nem szeretné az oda bekerült ember, hogy pusztán biológiai teste elvesztése miatt sokkal kevesebb jog illesse meg ezentúl, pusztán amiatt mert emberi genomját nem digitalizálták csak a tudatát, s emiatt már embernek nem tekinthető csak értelmes lénynek! Azt pláne nem szeretné, ha „kikapcsolnák”, azaz megölnék! Minden bizonnyal tehát jogot fogunk biztosítani bármely értelmes lénynek az életre, azaz ezeket tilos lesz megölni.

Ha tehát az állatok értelmes lények, azokat is tilos megölni.

Na de értelmes lények-e az állatok?!

Az „értelmes lény” definíciója az, hogy van éntudata. Ebből rögvest következik, hogy az „értelmesség” tekintetében hatalmas különbségek vannak! A tudósok megállapították pld, hogy a kutyanak VAN éntudata, ugyanakkor szerintem senki nem vitatja, hogy korántsem olyan értelmes mint egy ember. Evidens, hogy a jogok függjenek az egyes értelmes lények értelmének mértékétől is, azaz az „okosságuktól”. Mindazonáltal az élethez való jog olyan alapjog, amit véleményem szerint minden lénynek ami „értelmes lény”, azaz éntudattal rendelkező, biztosítani kell! Nehezen képzelhető el ugyanis hogy mi jogot biztosítanánk MINDEN értelmes lénynek, ha még ezt, az élethez valót sem?!

Nem akarok ezzel olyan messzire menni, hogy kijelentsem: értelmes lényt SEMMILYEN körülmények közt sem szabad megölni. Sőt, egyértelmű a szememben hogy ha választani kell két értelmes lény közt, akkor az értelmesebbnek szavazzunk életet. Azaz, ha egy farkas megtámad egy embert, én simán lelövöm a farkast, azért, hogy megmentsem az embert! Ez evidens. A józan parasztság is ezt téteti velem, s az evidencializmus a józan parasztságra épül alapvetően. De a farkasnak van éntudata, emiatt a farkast NEM lövöm le pusztán szórakozásból!

Visszatérve tehát az alapkérdésre, evidencialista szempontból a húsevés nem bűn, végszükség esetén, ha más ennivalónk nincs. Ekkor szabad megölnünk és megennünk nálunk kevésbé értelmes élőlényeket. Ha azonban van más alternatívánk (s az esetek messze túlnyomó többségére ez a jellemző!), akkor kizárólag olyan élőlényeket szabad megennünk, amiknek nincs éntudata! Emiatt szabad növényeket is enni: azoknak sincs éntudatuk.

Azaz, az „állatok gyümölcseit” szabad enni, pld. tejet, tejtermékeket. Tojást is, mert az is csak egyetlen sejt, ha nagy is, és egyetlen sejtnek nincs éntudata. Általában véve egysejtűeket (pld. élesztőt) szabad enni. Gombát is, bár a gomba nem növény.

A tojásevés ellen a vegetarianizmus szélsőségebb körei (s egyes buddhisták is) tiltakoznak, mondván, hogy a tojást amiatt nem szabad megenni, mert az majd élőlényé lesz, vagyis a megevésével megakadályozzuk egy élőlény létrejöttét! Azonban tudományos szempontból ez tarthatatlan álláspont. Azért az, mert a tojás nem *lesz* élőlényé, hanem máris az: tudniillik egyetlen - bár nagyméretű - élő sejt! Az igaz hogy majd többsejtűvé fejlődik, de attól még most is él, hiszen ha nem élne, nem is tudna többsejtűvé válni! Na már most ha egy betegség esetén nem habozunk gyógyszer bevenni, s ezzel elpusztítani mikroorganizmusok millióit az egészségünk, vagyis az életünk érdekében, akkor miért habozunk elpusztítani a szintén egysejtű tojást, szintén az életünk érdekében?! Pusztán a méretkülönbség erre vonatkozóan nem tűnik elégséges oknak. Mondhatják persze egyesek hogy a tojásban valamiféle lélek van, de azt eddig a tudomány nem találta meg. Különbösen sem a lelket esszük meg csak a tojást.

Ami nem érez fájdalmat, éntudata sincs. Ahogy az ember elgondolkodik a dolgon, rá kell jöjjön, hogy a tojás megevése kisebb véték - ha egyáltalán véték az ilyesmi - mint egy csemetefa kivágása vagy egy gaz kitépése a földből, mert ezek ha növények is, de többsejtű élőlények, azaz ekkor bonyolultabb élőlényt pusztítunk el!

Hol van az éntudat kezdete az állatoknál? Ez nagyon fontos kérdés! A tudomány sajnos e kérdést még nem kutatta eléggé alaposan, de az eddigi vizsgálatok arra utalnak, hogy éntudat kizárólag fejlett idegrendszerrel rendelkező állatoknál fordul elő. Azaz egészen biztosan van éntudata minden emlősnek (azaz a marha- és disznóhús kizárva, de a lókolbász és a birka-pörkölt is!), valamint van éntudata a madaraknak is! (Legalábbis a tyúkoknál bebizonyosodott hogy képesek egymást egyedekként felismerni, egymástól megkülönböztetni, ha meg a másikat egyedként azonosítják, akkor nyilván önmagukat is. S ha ez igaz még a „buta tyúkra” is, akkor nyilván igaz a többi madárra is!). Ellenben úgy tűnik a rovarok esetében ez mintha nem így lenne. Legalábbis a darazsak esetében egyelőre valószínűtlennek tűnik az éntudat megléte. A halak, hüllők és kételtűek esetében nem rendelkezem adattal, hogy volt-e velük kapcsolatban efféle vizsgálat és mi az eredmény, az viszont bizonyított tény, hogy szintén van éntudata a mélytengeri polipoknak és a nagyobbacska tintahalaknak.

Azaz, ha az evidencialista erkölcsstanhoz hűek akarunk maradni, akkor ebből az következik, hogy emlősalatot egyáltalán nem szabad ennünk, rovarokat (és csigát) valószínűleg nyugodtan fogyaszthatunk, polipot és tintahalat megint nem, a halak, hüllők és kételtűek pedig mindenki lelkiismeretére vannak bízva, legalábbis az újabb tudományos eredmények megszületéséig. Bár meg kell jegyeznem hogy a legfrissebb vizsgálatok szerint a kaméleonok igazán nagyon buta állatok, mégis, már a kisujjnyi kaméleon is, amiben igazán nem sok agy lehet, képes felismerni a gondozóját, ha pedig erre képes, akkor valamiféle éntudata nyilván van! (Szerintem). Azaz, én nem lennék képes nyugodtan megenni egy efféle állatkát, akkor sem ha különben szokás volna kaméleont enni. Magam részéről inkább arra fogadnék hogy VAN a hüllőknek éntudatuk, egyszerűen mert a madarakkal rokon faj, s a madaraknak van. Mindenesetre, minden kétséget kizáró bizonyíték a hüllők éntudatára még nincs. Egysejtűeket, ikrákat, tojásokat viszont teljes nyugalommal ehetünk, mert azok egészen biztosan nem rendelkeznek éntudattal.

Mikor szabad hazudni?

A cím szándékosan provokatív. Egyesek szerint ugyanis hazudni egyáltalán nem szabad! Ezt mintha támogatná a korábban felsorolt evidencialista „Tizennégyparancsolat” is, hiszen abban is benne van, hogy tilos a hazugság!

A dolog azonban nem ilyen egyszerű. Azok a parancsolatok természetesen afféle tömény esszenciák, a leglényegesebb dolgok vannak bennük éles kontúrokkal kiemelve, nem lehet egy-egy mondatban kitérni minden finom részletkérdésre. Többnyire valóban tilos hazudni. Akadnak-e azonban olyan speciális helyzetek, amikor a hazugság mégis megengedhető, sőt esetleg kötelező is?

Akadnak ilyen helyzetek. Nem sok, de ezek száma mégsem nulla! Mindenekelőtt vizsgáljuk meg, ezzel kapcsolatban mit súg nekünk a józan paraszteszünk! Azt hiszem elég kevés az olyan ember, aki ne hazudna nyugodt szívvel, ha ezzel megmentheti a saját életét! Az igazmondás szép erény, de az hogy még önvédelmi célból se hazudjunk, az oly szélsőséges álláspont, hogy teljes ellentétben van az „arany középút” horatiusi elvével, amit az evidencializmus elfogad!

Aztán, a legtöbben teljes mértékben elfogadhatónak tartják azt is, hogy ne csak magunk, de mások védelme érdekében is hazudjunk. Legalábbis jó belegondolni, tudnánk-e bízni abban az emberben, akiről tudható, hogy adott esetben inkább kiszolgáltatna minket egy gyilkosnak, mondjuk a náci Gestapo-nak vagy iszlám fanatikuskok dühének, ahelyett hogy valami kézenfekvő dolgot hazudna nekik a hollétünkkel kapcsolatban! Az ennyire igazmondó ember a józan evidencialista szemében nem valami tiszteletreméltó illető, hanem közveszélyes örült, akire nemhogy emberi életeket, de egy pincsikutyát sem szabad rábízni.

A fenti esetek mind olyanok, amikor az élet védelmének elve erősebb a szemünkben az igazmondás elvéénél. Az élet védelme érdekében szabad erőszakot is alkalmaznunk, hiszen tizen-négyparancsolatunkban szerepel az önvédelemhez való jog, s ha explicite nincs is oda beleírva, de logikusan kiterjeszthető ez nemcsak magunk, de szeretteink védelmére is, azaz ezt nyugodtan beleérthetjük! Tehát a hazugság valami olyasmi, ami mutat bizonyos rokonvonásokat a fizikai erőszakkal, hiszen alkalmazhatósági területe nagyon hasonló! Vizsgáljuk meg akkor most már, tulajdonképpen mi is az hogy „hazugság”, mi is a definíciója? Ezzel kapcsolatban nagyon jónak tűnik megint a NAK idevonatkozó részét idézni, mert ott ez szépen meg lett már fogalmazva!

„A legtöbb embernek fogalma sincs arról, mi az „igazság” és a „hazugság” szó jelentése. Ez világosan kiderül abból, hogy azt hiszik: az igazság ellentéte a hazugság, és fordítva! Holott ez nagy tévedés. Az „igazság” ellentéte nem a „hazugság”, hanem a „valótlanság”! Továbbá eszerint a „hazugság” ellentéte nem az „igazság”, hanem az „őszinteség”! Akkor hazudunk eszerint, amikor szándékosan mást mondunk, mint amit igaznak *hiszünk*. Ha tehát egy üldözött arról kérdez minket, hogy az üldözöttje jobbra vagy balra menekült-e, és mi azt hisszük hogy jobbra menekült, s emiatt azt mondjuk hogy balra ment (ugyanis meg akarjuk védeni szándékos valótlanság-mondásunkkal az üldözöttet), nos ezesetben akkor is hazudtunk, ha később kiderül hogy rosszul tudtuk a fickó menekülési útvonalát, mert az valóban balra menekült! *A hazugság tehát szándékos vagy szándékolt valótlanság.*”

Eddig az idézet. Na már most a fentiek szerint könnyedén meg lehet fogalmazni, a hazugság miért mutat rokon vonásokat a fizikai erőszakkal szemben: költőien fogalmazva, a hazugság nem más mint erőszak az igazság felett, pontosabban afelett amit igaznak hiszünk! Itt nincs összekeverve a két fogalom: a hazugság ellentéte nem az igazság, hanem az őszinteség, de amikor hazudunk, akkor nemcsak az a lényeg hogy nem vagyunk őszinték, hanem szándékosan nem azt mondjuk amit igaznak hiszünk, azaz nem az „őszinteség” felett akarunk győzelmet aratni, nem azt akarjuk verbálisan leigázni, hanem azt amit igaznak tartunk, mert a valóságnak hitt tényeket akarjuk meghamisítva közölni! Tehát épp ez a meghamisítási szándék adja az őszintétlenséget, azaz a hazugság lényegét!

Az erőszakkal való analógiát tovább is vihetjük. Akár a nyers erőszakhoz, akár a hazugsághoz folyamodunk, mindegyik esetben az a célunk, hogy hatalmat nyerjünk egy másik ember cselekedetei felett, azaz olyasminek a megtételére készítsük (vagy olyannak a meg nem tételére) ami máskülönben nem valószínű, hogy a szándékában állna! Ezek tehát egyaránt a befolyásolás, a hatalomnyerés eszközei.

Most már csak annyi a dolgunk, hogy megnézzük, melyik módszer az elítélendőbb: az erőszak vagy a hazugság! Sokan hajlamosak lennének a hazugságot enyhébb módszernek tartani. Ennek azonban semmi más oka nincs, legfeljebb hogy a hazugság gyakoribb mint a nyers erőszak - nyilván amiatt, mert egyrészt nehezebben felderíthető, másrészt több mindenki számára hozzáférhető, tudniillik a gyengébbek is alkalmazhatják az erősebbekkel szemben! Egy negatív, helytelen cselekedetet azonban nem legalizál az, hogy gyakori: az emberevést is elítéljük, holott számos törzsnél teljesen elfogadott tett volt! Valójában minél gyakoribb egy

elítélendő tett, annál súlyosabb megítélés alá kell hogy essék, mert társadalmi szinten annál több kárt okoz!

Rövid gondolkodás után rájöhethetünk, hogy a hazugság nagyon is képes mindazokat a károkat okozni, amiket az erőszak okozni képes, ám egy szempontból gonoszabb tett annál is: ha fizikai agressziót alkalmazunk valakivel szemben, annak lehetősége van az ellenszegülésre, ellenállásra! Még ha teljesen biztos is hogy sikertelen az ellenállása, akkor is ellenállhat, választva inkább a halált a behódolás helyett. Azaz mindvégig döntési helyzetben marad, még ha cselekvési lehetőségei be is szűkülnek. A hazugság ennél jóval alattomosabb eszköz: akivel szemben alkalmazzák, annak többnyire nem nyílik lehetősége a való helyzet megismerésére, az igaz tények felmérésére, eképp a hazuggal szembeni ellenállásra sincs ilyenkor semmiféle módja!

Egy evidencialista tehát úgy kell gondolja, hogy a hazugság nagyon ocsmány dolog, s bár vannak olyan helyzetek amikor rákényszerülhetünk, s ilyenkor erkölcsi skrupulusok nélkül alkalmazhatjuk mint afféle végső menedéket, de ezen helyzetek száma nagyon csekély! Nagyjából csak akkor megengedett a hazugság, ha a fizikai agressziót is megengedhetőnek tartanánk az adott helyzetben, de még ilyenkor is inkább a nyílt erőszakot kell választanunk, amennyiben az nem jelent veszélyt reánk nézve, mert a hazugság negatívabban megítélt az evidencialista etika szerint, mint a becsületes, tisztességes nyílt agresszió!

Konkrét példával befejezve e részt: ha például a kisgyerekek a sebes sodrású, mély folyóban akar megfürdeni, ami nyilvánvalóan életveszélyes neki, akkor ne azt hazudjuk hogy ott emberevő polipok élnek s emiatt ne menjen oda be, hanem inkább mondjuk azt, hogy „Gyermekek, ha még egyszer belemész abba a folyóba, én főzőkanállal verem hurkásra az engedetlen seggedet”!

Aki nem így tesz, az ráadásul azt kockáztatja hogy a gyerekekben gátlás alakul ki minden vízzel szemben, vagy ha rájön hogy a folyóban mégsincsnek emberevő polipok, akkor mégis megfürdik benne, és rajtaveszt... Az egyenes út a legjobb a legtöbb esetben!

Az evidencializmus viszonya a kereszténységhez

A kereszténységhez való viszonyulásban két szintet kell megkülönböztetnünk. Meg kell vizsgálnunk egyrészt, hogy e vallásnak a történelme mennyiben hihető, azaz mennyire valószínű feltételezés hogy élt Jézus, hogy Isten fia volt, hogy a csodákat melyeket neki tulajdonítottak végrehajtotta-e, stb., másrészt meg kell vizsgálni hogy mint filozófiai és etikai rendszer, érdemes-e a különös tiszteletünkre!

Foglalkozzunk előbb a kérdés második felével.

A kereszténység etikájának kritikája

Ha alaposan áttanulmányozzuk a Bibliát, s különösen ha emellett más vallásokat is ismerünk valamennyire, akkor könnyedén beláthatjuk, hogy etikailag a kereszténység semmi esetre sem állja meg a helyét sok más vallással, de különösképp a buddhizmussal és a konfucianizmussal szemben! Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy amazok valamilyen értelemben „tökéletesek” lennének, de a Bhagavad Gítán vagy Konfuciusz tanításain felnövő embernek a Biblia a maga féltékeny és bosszúálló istenelképzelésével etikailag egymerő sivatag, sőt barbár olvasmány, talán a Hegyi Beszéd egy-két passzusát kivéve! Nemcsak arról van szó különben, hogy kevés követendő erkölcsi elvet tartalmazna a Biblia, de teli van erkölcsileg teljes mértékben elfogadhatatlan rendelkezésekkel, pld. benne számtalanszor megalázó módon bánnak a nőkkel, de sokszor az állatokkal is, illetve az utódok bűnhődnek (hetedízíglén!) az apák bűneiért. Az meg kifejezetten depressziós világnézet, hogy az egész emberiség bűnös volna, de annyira, hogy már születésétől kezdve is bűnös lenne minden ember! Mindezeket itt most nem részletezem, de elég szép gyűjteményt találhat a Tisztelt Olvasó e témával kapcsolatban a Nagy Ateista Könyvben. E mostani könyvemnek azonban nem kifejezetten a bibliakritika a célja. Arra szerettem volna pusztán rávilágítani ehelyütt, hogy egy evidencialista miként viszonyul a Bibliához, s mi okból!

Nagyon fontos azonban kitérni Jézus szerepére. Azért fontos ez, mert a keresztények maguk sem nagyon dicsekednek az Ószövetséggel, ellenben azt bizonygatják, hogy Jézus abszolút tökéletes ember volt, az erkölcsiség csúcsa! Na már most Jézus tökéletlenségére számos bizonyítékot sorakoztattam fel szintén a NAK-ban, amiket itt épp emiatt meg sem említek; de ez nem is szükséges, mert már jóval az evidencializmus előtt megcáfolták Jézus eme feltételezett tökéletességét, tudniillik a brahmanisták illetve buddhisták! Utóbbiak elismerik hogy Jézus jóakarátú ember volt, de nemcsak istennek nem tekintik, de még csak buddhának sem, mindössze a Tökéletesedés útján járó, de azt még el nem ért bódhiszattvának, leginkább amiatt mert még nem szabadult meg az indulatoktól, amint ez jól tapasztalható nem is egy róla írt biblikus szöveg alapján.

Térjünk azonban rá a kereszténység történelmére, főleg épp Jézus személyére! Ez kiemelten fontos a kereszténység hitelének eldöntése szempontjából, mert az egész tan erre épül, arra hogy Jézus élt, létezett, hogy Isten fia volt sőt maga is Isten, személyében a Mindenható közvetlenül avatkozott bele a világ folyamataiba!

A kereszténység történelmi hiteltelensége

Jézusról könyvtárnyi irodalom keletkezett már, érdekes módon azonban még azt sem döntötték el, mert nem tudható, pontosan mikor is született! Ez roppantmód érdekes, ha egyszer e vallásnak ennyire központi szerepe e figura! Ez ha nem is bizonyítja azt hogy ne lett volna történelmi személy, de legalábbis kételyeket ébreszt bennünk valós létezésével kapcsolatban. A születésekor állítólag megjelenő betlehemi csillagot próbálták már sokféleképp beazonosítani, pld. üstökösnek tekintve, mindezideig azonban nem született e kérdéssel kapcsolatban valóban tudományos igényűnek mondható, korrektnek tűnő elemzés. Szerencsére nem sokkal ezelőtt azonban áttörés következett be e téren, mely igencsak meglepő, ugyanakkor azonban teljes mértékben lehetséges megoldást kínál a Jézus-kérdésre!

E könyvnek természetesen nem lehet a célja hogy az adott tanulmányt teljes terjedelmében beidézze, emiatt itt szigorúan csak a végkövetkeztetések bemutatására szorítkozunk, s a tanulmány gondolatmenetének vázolására. Akit a konkrét részletek érdekelnek, az e célból keresse fel a tanulmány szerzőjét, illetve honlapját. A vonatkozó elérhetőségeket e fejezet végén megadjuk.

Véleményem szerint a szóban forgó tanulmány a jelenkor egyik legjelentősebb mitológiai és vallástudományi felfedezése. Mint minden nagy áttörésnél lenni szokott, szerzője sokáig a megnemértés, félremagyarázás és gúny falába ütközött, ahol meg csak lehetett, egyszerűen agyonhallgatták (főleg egyházi körökben természetesen...). Valójában ennek még most sincs vége teljesen, bár megítélése már változóban van. Végeredményben nem is lehet csodálkozni e fogadtatáson, mert témája két szempontból is igen hálátlan: egyrészt az emberek nem szoktak örövendeni neki, ha szembesítik őket azzal a ténnyel, hogy lényegében egy óriási csalás áldozatai (a Szerző még jól is járt hogy most született: a középkorban, tudjuk, a rossz hír hozóját gyakran lenyakazták...), másrészt a tanulmány igencsak nehezen érthető, mert számos asztrológiai szakkifejezést alkalmaz! Sietek azonban megjegyezni, hogy szó sincs arról, miszerint a szerző az asztrológiának csinálna propagandát, vagy akár csak hinne is ebben!

Lássuk tehát a lényegét. Az illető úr, a magyar származású Klaus Matefi, akit bátran tarthatunk profi mitológiakutatónak, abból a zseniálisan egyszerű elgondolásból indult ki, miszerint Jézus születésénél csillagot emlegettek, keresztthalálánál meg napfogyatkozást, ami szintén csillagászati esemény. Vagyis amikor Jézus született, tulajdonképpen egy csillag született, amikor meghalt, egy csillag kimúlt! Ám abban a korban csillagászok még nem voltak! Csillagászok nem, de asztrológusok igen, s asztrológusnak könnyen tekinthetők bizonyos értelemben a „háromkirályok” is, elvégre „csillagot követtek”. Az is tudvalevő, hogy a Biblia rengeteg szimbólumot, jelképet tartalmaz (pláne a „Jelenések Könyve”), amit nem szabad szó szerint érteni! Mi van ha itt igazából valami csillagászati eseményről van szó, amit az akkori babonás emberek asztrológiai szemszögből értelmeztek, s jelképekbe csomagolva írták le?! Ez bizony egyáltalán nem valószínűtlen feltételezés, tekintettel rá hogy gyakorlatilag minden vallásnak az asztrológia az alapja, legalábbis az ókori Mezopotámia civilizációja óta, merthogy ott találták ki az asztrológia áltudományát. Minden valamire való mitológiakutató tudja, hogy a sumér istenek egy-egy csillagnak felelnek meg, számos legendájuk csillagászati eseményeket beszél el, természetesen úgy, hogy a benne szereplő csillagok és bolygók neve helyett istenek nevét használják; de ugyanez igaz a régi görög regék és mondák túlnyomó többségére is! Erről nem is írok többet, de nem is kell, a megfelelő szakirodalomban utána lehet nézni. Más népeknél is ez a helyzet; ezek közül számos még nagyon is élt és virult a kereszténység születésekor! (Még a görög filozófiai iskolák is...) Klaus Matefi igazán semmi különöset nem tett, mindössze merészelte gondolatait függetleníteni a megszokott gondolkodási sztereotípiáktól, abból indult ki hogy a kereszténység semmi esetre sem „szentebb”

mint más vallások - ha pedig így van, lehet hogy ez a hitrendszer is beilleszkedik a többi vallás sorába, és ennek is csillagászati, „ kozmikus ” eredete van?! Természetesen nem misztikus értelemben, hanem úgy, hogy ez is asztrológiailag értelmezhető eseményeken alapszik?

Elkezdett tehát kutatni e téren, és kiderült hogy jó nyomon jár. Zseniálisan egyszerű feltételezése értékes gyümölcsöket hozott. E helyütt teljes mértékben mellőzve az asztrológiai bizonyítékokat, a következőképp foglalhatjuk össze eredményeit:

Abban az időtartományban, melyben a bibliai Jézus-sztori játszódik, egy bolygóegyüttállás volt megfigyelhető az égbolton Ennek a konjunkciónak (bolygóegyüttállás) a „főszereplői” a Nap, a Hold, valamint a Mars, Szaturnusz és Uránusz planéták voltak.

A „betlehem-i csillag” csak azok által szerkeszthető ki, akik ismerik az idők folyamán megjelent „Jézus-konstellációk” helyeit a Zodiákusban.

A betlehem-i csillagot nyolc ill. kilenc (a kilencedik közel azonos helyre esik, mint az első!) egymás utáni jézusi konstelláció ismeretében lehet kiszerezni. Jézus idejében, mint minden esetben ennek az öt planétának az együttállása két év különbséggel megismétlődött, de mivel a második volt a pontosabb konjunkció, ezért ezt kell a betlehem-i csillag kiszérésénél figyelembe venni. A csillag többi csúcsát a közelítőleg 136 évenként a Zodiákusban ismétlődő együttállások helyei adják.

Azaz, a híres „betlehem-i csillag” nem valamiféle az égen is látható tünemény volt!

Jézus kereszthalálakor pedig a születés idején együttállt planéták egy „T” keresztet alkottak.

Manapság ezt már könnyű ellenőrizni horoszkópkészítő számítógépprogramokkal; Klaus Matefi honlapján azonban megtalálhatók természetesen a horoszkópok is, csakúgy mint a megfelelő időpontok.

Na már most az asztrológia nem Jézussal született; természetesen sok-sok évvel sőt évszázaddal korábban is már ki tudták számolni egyesek, hogy majd ekkor meg akkor hogyan fognak állni a bolygók! Eképp egyáltalán nem lehetetlen az, hogy Jézus születését megjövendölték; tudniillik az egyes bolygókhoz és ilyen-olyan állásaikhoz az akkori emberek különböző „hatásokat” képzeltek-feltételeztek. Bizonyos ezoterikus spekulációk alapján úgy vélték, a megfelelő csillagállás alatt majd be kell következnie a Messiás eljövételének. A Messiás természetesen a meghaló és feltámadó istenek népes csapatába illeszkedett, azaz nemcsak megszületnie, de elhaláloznia is illett, hasonlóan a Naphoz ami szintén nemcsak felkél de le is nyugszik; e halál sem következhetett be akármikor, csak megfelelő csillagállás esetén, hiszen az akkori embereknek a csillagok tisztelete, s a belőlük jóslást kihámozni kívánó igyekezete átítatta az egész gondolkodásmódjukat! Ezt a történetet pedig jelképes formába öntötték, megszemélyesítve a bolygókat - a három „napkeleti bölcs” is egy-egy bolygónak felel meg - és így alakult ki Jézus története!

Mindezt természetesen rendkívül elnagyoltan mondtam el, de a részletek iránt érdeklődők keressék fel bátran a szerző honlapját, vagy írjanak levelet neki:

Honlap: <http://klausmatefi.birodalom.net>

E-mail: klaus.matefi@goolemail.com vagy klaus_matefi@web.de

Postacíme: Klaus Matefi

Hintere Gasse 4., 73529 Schwäbisch Gmünd Deutschland

(Címének közreadása nem tekinthető indiszkréciónak, mert számos internetes fórumban közreadta derék mitológiai kutatónk).

Az említett honlapon még nagyon sok érdekes írása lelhető fel.

A fentiek nem mondanak ellent annak, hogy esetleg élt akkortájt egy-két megszállott próféta, akik közül valamelyiket esetleg ténylegesen is keresztre (vagy Jehova Tanúi szerint kínszopra) feszítve ki is végezték. Sőt, nagyon valószínű, hogy valóban élt ilyen próféta, akinek alakjából a bibliai Jézus-kép sokat merített. Magam részéről az a legvalószínűbbnek tartott változat, hogy nem is egy de legalább két próféta élt: egy nagyon szelíd, aki szinte a buddhista erkölcsöknek megfelelő tant hirdette, s egy véresszájú vad forradalmár. Ez szépen megmagyarázza a bibliai Jézus alakjának kettősségét, aki egyrészt szelídséget, másrészt kíméletlenséget hirdet. E nézetemet a NAK-ban is kifejtettem valamivel részletesebben.

Mindez azonban mit sem von le abból a tényből, hogy a kereszténység a legmesszebbmenőig „ kozmikus gyökerekből ” táplálkozik, de ezalatt nem valamiféle ezoterikus igazságot kell érteni, pusztán azt, hogy babonás asztrológiai spekulációkból sarjadt, ami igencsak érdekes, ha figyelembe vesszük, hogy az asztrológiát nemcsak a modern tudomány tartja - nagyon helyesen különben! - minden alap nélküli népbutításnak, de maga a kereszténység is, sőt, sok esetben kifejezetten sátáni tevékenységnek! Rendkívül groteszk, hogy ezek után az derül ki, hogy az általa megvetett asztrológia nélkül az egész kereszténység meg sem születhetett volna!

Mindezzel természetesen a legkevésbé sem azt akarjuk bizonygatni, hogy az asztrológia bármiféle értelemben is komoly tudomány volna, és Klaus Matefinak sem ez a célja. Nem ő (vagy én) hisz az asztrológiában, hanem azt állítja hogy a régi emberek hittek benne! Ez pedig nagy különbség. A mitológiakutató is sokat foglalkozik például a hétfejű sárkánnyal, de egyáltalán nem valószínű, hogy hisz is benne! Ezt amiatt volt fontos leírni, mert Klaus Matefi munkásságának és céljának megítélése tekintetében elég sok félreértést tapasztaltam már.

Na és most vegyük szemügyre mitológiakutatónk elméletét evidencialista szempontból! Higgyük vagy ne higgyük? Hinni vagy nem hinni, ez itt a kérdés!

Természetesen legegyszerűbb volna a vonatkozó számításait leellenőrizni, s elolvasni a bőséges mennyiségben felvonultatott forrásmunkáit. Bevallom, én ezt nem tettem meg. Nem nyilatkozhatok tehát úgy, hogy az itt NAGYON röviden és elnagyoltan bemutatott elmélet biztosan helyes, nem vagyok jogosult az igazságtartalmáról véleményt mondani. Mások nyilván ellenőrzik majd állításait (Egypáran már meg is tették úgy hallottam, s nem találtak hibát benne). Most én pusztán a dolog hihetőségét elemzem.

Mindenekelőtt azt kell leszögezni, hogy egy világteremtő isten létezése okvetlenül szükséges ahhoz hogy fia legyen, hiszen ha nincs apa, nincs fiú sem! Márpedig mint korábban kifejtettük, jelen pillanatban nincs bizonyíték rá, hogy világunk véges lenne, azaz legalábbis kétséges, hogy Isten létezik. Ha elfogadnánk mégis a létét, azzal megmagyarázhatnánk ugyan a Jézus-legendát, de ezzel egy felesleges entitást vezetnénk be, holott Klaus Matefi egy ennél sokkal kézenfekvőbb magyarázatot kínál nekünk. Végére is magyarázata mindenki által ismert, meglevő elemekből építkezik: tudjuk, hogy valóban nagyon babonások voltak az akkori emberek; hogy feltétel nélkül hittek a csillagok (és bolygók) hatalmában; hogy minduntalan jósokhoz futkároztak életük fontosabb eseményeivel kapcsolatban jövődőlést kérni; tudjuk hogy gyakorlatilag minden más vallás is efféle asztrológiai spekulációkra építkezik - evidens, hogy ne tartsuk kivételnek éppen a kereszténységet! Az occami elv alapján, ami fontos eleme az evidencializmusnak, az egyszerűbb magyarázatot kell elfogadnunk. Mindemellett Klaus Matefi számos bizonyítékot is szolgáltat elmélete igazára, azaz verifikációs és falszifikációs lehetőségeket nyújt nekünk, nem úgy, mint a hagyományos teista magyarázatok. Eképp elmélete tudományosnak nevezhető. (Még akkor is tudományos ha az derülne ki róla hogy nem állja meg a helyét: egy elmélet ugyanis nem attól tudományos igényű mert okvetlenül igaz, hanem attól, hogy ellenőrizhető, vagy legalábbis elvileg cáfolható, lásd a korábban írtakat). Vagyis evidencialista szempontból lényegesen logikusabb Klaus Matefi elméletét elfogadni, mint - egyelőre - bármi más!

Hétköznapi evidencializmus

Ez a fejezet arra próbál rávilágítani, miként lehet az evidencialista elveket a gyakorlatba átültetni, azaz hétköznapi körülmények közt alkalmazni. Amint látni fogjuk, az evidencialista gondolkodás szoros rokonságban van a szkeptikus gondolkodással. Sajnos mai világunkban amikor mindenki be akar csapni mindenki mást, elengedhetetlen alapbeállítódás önmagunk védelme érdekében az enyhe - sőt néha nem is enyhe! - szkepticizmus! Mindez nem jelenti azt, hogy ne legyünk nyitottak minden újra - helyes is megőrizni „gyermeki kíváncsiságunkat”, azaz legyünk bátran „kereső emberek”, hiszen ha nem keresünk, soha nem is találunk semmit, azaz nélkül a tudomány sem fejlődhetne! Mindez azonban nem jelenti a kritikátlan mindent elhívést sem! Mindent tagadni, s mindent rögvest elfogadni: e két szélsőség közt van az evidencializmus „arany középútja”, az a középpont, ahonnan, némi távolságtartással, az érzelmeket leválasztva a vizsgált dologról, szenvedélymentes perspektívából, a józan paraszteszünket igénybe véve alkotunk véleményt!

Naponta találkozunk ugyanis a gyanútlan átlagember olyan információkkal, melyekről nem tudhatja, mennyire szabad komolyan venni őket: s most nemcsak olyasmikre gondolok, amiket általában az áltudományok körébe utalnak sokan, pld. horoszkópok, magnetizált víz, földsugárzás, távgyógyítás - de olyasmire is, hogy pld. szemrebbenés nélkül kínálnak nekünk TV-shopokban vibrációs elven működő fogyasztóövet, vagy hogy tele van az egész Internet olyasmikkel hogy már rég van vízzel hajtható autó, meg ingyenes és környezetkímélő vákuumenergia, csak a gonosz olaj/szén/atom/stb. maffia/lobby nem engedi ezeket a jobb sorsra érdemes feltalálókat érvényesülni, elhallgattatja/megöli őket. Meg hogy Gagarin nem is repült az űrben, az amerikaiak nem jártak a Holdon... S persze az örök sláger: az evolúció nem bizonyított tény, hézagok vannak benne...

Nincs módomban minden bizonyíthatatlan teóriát felsorolni, pláne nem e könyvben minden áltudományos hipotézis tudománytalan voltát bebizonyítani. E könyvnek NEM ez a célja. Konkrét példákat csak illusztrációként hozok majd fel, és röviden, nem adva róluk teljesértékű tudományos elemzést. Ehelyett általános érvényű tanácsokkal-módszerekkel szeretnék minden kedves Olvasóm segítségére sietni, hogy bármi hasonló esetben eldönthesse maga is, érdemes-e komolyan vennie a hozzá érkező „furcsa” híreket, s ha igen, mennyire. Nem titkolom, e módszerek arra az állításra is alkalmazhatóak hogy „van isten”, s e módszerek ezen állításra való következetes alkalmazása esetén a válasz az lesz hogy Isten létezése szerint fogalmazva is rendkívül valószínűtlen! (Mármint aze esetben, ha világunk végtelennek bizonyulna). E fejezetnek azonban alapvetően nem az ateizmus propagálása a célja, inkább a tágabb értelemben vett áltudományok elleni harc. Az evidencializmus ugyanis kellő védelmet tud nyújtani a ránk irányuló becsapási szándékok ellen, ha észben tartjuk és alkalmazzuk az alapelveit! Ezekből e fejezetnek a legkifejezettebben hívó emberek is hasznát vehetik!

Térjünk akkor a lényegre. Mit is jelent az, hogy valaki elhisz valamit? A NAK definíciója szerint a hit: meggyőződés bizonyítatlan, sőt sok esetben eleve bizonyíthatatlan dolgok léte / események megtörténte felől. Vagyis azt jelenti hogy a kapott információt elfogadja mint olyat, mely a Valóságról valami bizonyosat állít. Amit elhiszünk, arra vonatkoztatva nem keresünk több bizonyítékot, bár természetesen véletlenül érkezhethozzáánk a későbbiekben olyan információ, ami megkérdőjelezi hitünket. Szeretném ismét kiemelni, hogy a „hit” szót itt teljes általánosságban használom, NEM leszűkítve a vallásos hitre, bár azt IS beleértve! Hit ilyen értelemben az is hogy pld. a szőke nők buták, hogy az APEH adóalany-barát, vagy hogy a Föld gömbölyű. Vagy hogy a Rézfaszú Bagoly unokái a Hold túloldalán láthatatlan zoknikat hegesztenek, de az is hogy Isten, Micimackó vagy Darwin szeret minket. Ez és sok más mind lehet egy-egy hit tárgya.

Közkeletű tévedés, hogy az ateizmus úgy általában a „hit” ellen hadakozik. Ez nem így van. Hit nélkül nem élhetnénk, s összeomlana a társadalom! Egészen biztos hogy Olvasóm sem vizsgál meg minden egyes papírpénzt, amit a boltban vásárláskor visszakap - holott LEHET hogy némelyik hamis! Lehet - de ennek esélye csekély. Olvasóm - s én sem vagyok kivétel - HISZ benne hogy az nem hamis pénz! Lehet hogy néha téved, de általában nem. Megéri hogy e hit ott lakozik benne, mert az esetek óriási többségében igaza van, ellenben az állandó gyanakvás, mindig minden pénz ellenőrzése akkora időpocsékolással járna, hogy egyszerűen nem volna kifizetődő ez esetben a nagy szkepticizmus.

A hit önmagában tehát, az erre való képesség, jó dolog. Nem az a baj hogy tudunk hinni, hanem tudni kell megválogatni, hogy miben szabad hinni. De még ez sem korrekt megfogalmazás: miben MENNYIRE szabad hinnünk, ezt a képességet kell elsajátítanunk!

Alapszabályokat fogalmazunk meg ezért most a hihetőségre, s igyekszem ezek jogosságát a hétköznapi életből vett példákkal alátámasztani. Essünk is neki!

1. szabály: Minél komolyabb állítást fogalmaz meg valaki, annál több bizonyítékot követelünk az állítás igazságára!

Példa: ha valaki azt mondja, adj kölcsön neki 10 forintot, és holnap visszaad 20-at, mert akkorra már lesz erre pénze, általában semmiféle bizonyítékot nem kérsz, és odaadod a tized. Ha azonban 650 ezer forintot kér azzal, hogy holnap visszaad 1 milliót, már hajlamosak vagyunk nagyon is sok bizonyítékot követelni arra vonatkozóan hogy meg is kapjuk azt az egy milliót, de legalábbis a kölcsönadott pénzt!

Ezt egy közmondás így fejezi ki:

- Ha TE tartozol valakinek 1000 Ft-tal, az a te stresszed. Ha NEKED tartoznak 1 millió Ft-tal, AZ IS a te stresszed!

2. szabály: Mindig annak kell igazolnia a szavát, aki állít valami új dolgot, nem annak, aki kételkedik benne!

A példa előtt egyszerűen hadd emlékeztessem Olvasómat arra, hogy ez annyira nyilvánvaló, hogy a joggyakorlatba is beépült, tudniillik az „ártatlanság vélelme” címszó alatt, ami azt jelenti hogy mindig a vádlott bűnösségét kell igazolni a vádnak, s nem a védőnek kell igazolnia a vádlott ártatlanságát!

A példa legyen pedig az egyszarvúak létezése. Az istenhívők sem hisznek az egyszarvúakban. Miért? Mert nincs bizonyíték a létezésükre! Holott nincs bizonyíték a NEM létezésükre sem! De az egyszarvúakkal kapcsolatban még ők is ezt az elvet követik, hogy a pozitív állítást, tehát a „létezést” állítót ruházzák fel bizonyítási kényszerrel!

Ez különben evidens. Valaminek a NEMlétét rém nehéz bebizonyítani, igazán macerás valami, mert mindazon helyeket meg kéne vizsgálni ahol lehetne, s ha egyik helyen sincs, akkor mondhatjuk csak ki, hogy biztosan nincs! Az egyszarvúak nemlétét bizonyítani tehát csak az egész Földre kiterjedő vizsgálattal lehetne, azaz kb. 2 négyzetméterenként megvizsgálni a teljes felszínét (mert kb. akkora lehet egy egyszarvú), hogy egyik helyen sincs-e! Messze egyszerűbb azt mondani hogy amíg nincs a léte bebizonyítva, addig nem hiszünk benne: azaz, a „negatív hit” az alapbeállítódottságunk, a „nem hit” valamiben, valaminek a nemléte ugyanis, tehát a nemlétben való hit egy könnyen falszifikálható álláspont: cáfolatához e konkrét példában például elég lenne felmutatni egyetlen egyszarvút!

3. szabály: Minél jobban ellentmond egy állítás az eddigi ismereteinknek, az eddigi megfigyelt tényeknek, annál több bizonyítékot követelünk, ahhoz, hogy elhiggyük!

Példa: Ha valaki kér tőled 1000 Ft-ot kölcsön, azzal hogy holnap visszaadja, akkor ha tudod hogy ez egy amúgy jól kereső ember, akire nem jellemző az adósság, akkor hajlamosabb vagy megbízni a szavában, és odaadni neki, mint ha tudod hogy egy kereset nélküli, állástalan, iszákos alak, aki másoknak is tartozik. Az az állítása ugyanis hogy „holnap visszaadom a pénzt”, az utóbbi esetben erősen ellentmond az eddigi tapasztalatoknak.

4. szabály: Rokonainknak, ismerőseinknek inkább vagyunk hajlamosak hinni, mint idegeneknek!

Ezt nem kell példával illusztrálni, nyilvánvaló. Néha ugyan így is melléfoghatunk, de e szabály általában helyes, mert rokonaink, ismerőseink többnyire nem abban érdekeltek hogy becsapjanak minket, hanem hogy jól menjen a sorunk - ha másért nem hát azért, hogy utána kölcsönkérhessenek!

5. szabály: Ha hallunk valakitől valamit, kevésbé hihetünk neki ha tudjuk, hogy meggyőzésünkhöz anyagi érdeke fűződik. Emiatt hiszünk kevésbé pld. az ügynököknek. Azt hiszem ez is nyilvánvaló.

6. szabály: Minél több helyről jön megerősítés, annál hihetőbb az állítás.

7. szabály: Nemzetközi hírű kutatóintézetek állításai meggyőzőbbek, mint valami „sufnilabor”-é.

8. szabály: Aki kipróbál valamit, annak jobban hihetünk, mint annak, aki csak egy hallomásból szerzett ismeretet ad tovább.

Azt hiszem ez is nyilvánvaló, mégis milyen kevésszer kérdezzük rá pld. a házaló, kozmetikai cikkeket (csodaszereket) áruló ügynököknél, hogy „ön kipróbálta-e már”?!

9. szabály: Minél több kísérlet igazol valamit, illetve az egyes kísérleteket minél több emberen hajtották végre, annál hihetőbb a végkövetkeztetés.

Nyilvánvaló: ha 2 emberen próbáltak ki egy gyógyszert, s mindkettő meggyógyult, az nem sokat jelent, lehetett véletlen is. Ha 20 ezer emberen tesztelték, akkor viszont még az esetben is valószínű a hatásossága, ha e 20 ezer főből 2 nem gyógyult meg!

Ebből rögtön következik, hogy az olyan állításoknak nem szabad bedőlni, hogy pld. „a kísérleti alanyok 80%-ánál hatásos volt”! Nem tudjuk ugyanis hogy hány fő a 100%, aminek a 80%-a meggyógyult. Ha 5 fő a csoportlétszám, s ebből 4 meggyógyult, az egy gyógyszernél nem sokat jelent. De az sem jelent sokat, ha azt mondják: „Már 600 ember jobban lett e szertől”! Ugyanis még ha igaz is ez az állítás, akkor is lehet hogy 20 ezer ember szedte e szert, s ezek közül lett jobban 600 - ugye így már nem is tűnik olyan soknak, mert ez csak 3%-a a teljes csoportnak! Azaz, SEMMIT nem jelent se az abszolút szám, sem a százalék, csak mindkettő ismerete ad valós információt! „A hétszáz fős kísérleti csoportból 600 állapota javult” - ez már jelenthet valamit, bár itt is kérdéses, mit értenek az alatt hogy „javult” az állapota... ez csak a kísérleti alany szubjektív beszámolója volt-e vagy valami objektív mérés? No és volt-e kontrollcsoport, stb...

10. szabály: Kontrollcsoport nélküli kísérlet nem sokat jelent, mert a kapott eredmény lehet véletlen műve is.

11. szabály: Az egyszerű kontrollcsoportos kísérletnél sokkal megbízhatóbb a „kettősvak-próba”. Ez annyit jelent, hogy ha pld. egy gyógyszert akarnak kipróbálni, s az

egyik csoportnak a gyógyszert adják, a másiknak csak a placebót, akkor mondjuk a hatóanyagot tartalmazó ampullák legyenek pirosak, a másikon kékek, de akik a betegeknek adják a gyógyszert, azok SE tudják melyikben van a hatóanyag és melyikben a placebo, csak a kísérletvezető tudja az igazságot - aki viszont nem találkozhat a betegekkel! Eképp a kísérletet végző orvosok viselkedése nem lehet hatással a betegekre, nem befolyásolhatja a kapott eredményt. A módszer neve azért „kettősvak”, mert nemcsak a betegek nem tudják melyikük kap igazi hatóanyagot, de az őket kezelő személyzet sem.

12. szabály: Eleve kételkedéssel kell fogadnunk minden olyan információt, amire az a jellemző, hogy nem csak MI tudnánk nehezen utánajárni a forrásának, de az bárki számára is vagy eleve lehetetlen, vagy majdnem az.

Például: Az nem bizonyíték, hogy 200 évvel ezelőtt valakinek megjelent egy UFO. Az állítás nem ellenőrizhető, tekintettel arra hogy az illető rég halott. Az is lehet hogy nem is mondta hogy neki megjelent az UFO, csak híresztelik róla, de ha mondta is nem lehet kifagztatni a részletek felől, stb.

13. szabály: Minél többször bizonyosodott be valamely forrás hiteltelensége (hogy tehát amit állított, az valótlannak bizonyult) annál kevésbé vagyunk hajlamosak hinni neki, annál kevesebb ellenbizonyíték is elég ahhoz, hogy biztosak legyünk benne: most sem igaz az állítása, illetve ahhoz hogy mégis higgyünk neki, annál több bizonyítékot követelünk!

Azt hiszem ez is teljesen világos. Ha egy szomszéd már tízszer hazudott nekünk, igencsak meggondoljuk hogy tizenegyszerre is higgyünk-e neki!

14. szabály: A higgadt, nyugodt stílusban előadott állítás meggyőzőbb (kellene hogy legyen), mint a heves érzelmi töltetet tartalmazó, szenvedélyes stílus. Ugyanis utóbbinál fennáll a veszélye annak, hogy heves érzelmei miatt a nekünk a közlést elmondó személy átsiklott valami fontos tényen, és emiatt ő maga is már eleve be lett csapva, meg lett tévesztve!

15. szabály: „Occam borotvájának” elve, azaz - legáltalánosabb formájában: Ne szaporítsuk feleslegesen a feltételezett entitások számát! Egyszerűbb szavakkal: Ha valamit meg tudunk magyarázni meglevő ismereteink birtokában, akkor ne feltételezzünk ismereteink körén kívül eső dolgokat, lényeket, erőket, objektumokat a magyarázathoz! Erről korábban már írtunk, de oly fontos elv hogy legyen itt még egy példa:

Ha tudom azt hogy apuci két napja görkorcsolyát vásárolt, s ma reggel egy görkorit találok a csizmámban, akkor ezen elv alapján azt kell feltételeznem hogy ez az a görkori, amit apuci vett, és apuci rakta ide, nem a Téliapó. Sőt, Occam elve alapján ha nem tudom is hogy vett-e ilyesmit apuci, még akkor is azt kell feltételeznem hogy a szüleim adták a görkorcsolyát, és nem a Téliapó, ez ugyanis messze sokkal egyszerűbb elképzelés.

16. szabály: Ha egy elbeszélés egyik részletéről megállapítjuk hogy nyilvánvaló baromság, hogy nem igaz - akkor logikus hogy kételkedjünk az elbeszélés többi részének igazságtartalmában is.

Én például emiatt vagyok szkeptikus azon előadásokkal kapcsolatban, ahol csoda-ágyneműgarnitúrákat reklámoznak. Lehet hogy kiváló portéka - de nagyon gyanakvóvá tesz, hogy azzal akarnak kedvet csinálni hozzá, hogy az úgymond leányékolja a „földsugárzást”, vagy a

„vízereket”. A Föld persze valóban sugároz, de ne feledjük hogy e sugárzás cseppet sem akadályozta meg fajunk kialakulását sem, azaz merőben valószínűtlen hogy ártana nekünk! Mármint az amit valóban sugároz, azaz amit „háttérsugárzás”-ként neveznek a tudósok. Persze, ha valaki valami műszerrel mérhetetlen titokzatos újmódi sugárzást hisz, az az ő dolga és baja. Tudományos szempontból nézve ez pusztán egy értelmetlen baromság, na már most ha egy termék-előadáson nekem ezt a baromságot tényként tálalják, akkor ez minősíti a termékekre vonatkozó többi információ értékét is a szememben!

17. szabály: Nagyon gyanús, ha egy előadásra reklámajándékokkal csábítják az embereket!

Nekem legalábbis gyanús. A reklámajándékok árát végül is meg kell termelni. Az tuti, hogy ennek értékét beépítik az eladandó termékek árába, azaz megfizettetik a vásárlókkal. Aztán meg felmerül a kérdés, miféle termék az, amit másképp nem lehet értékesíteni, csak így? Másképp talán a kutya sem venné meg, mert szükségtelen?

Még sok hihetőségi szabályt meg lehetne fogalmazni, melyek azonban már nem lennének ilyen könnyen érthetőek, bár ugyancsak érvényesek, s alkalmazzák is őket a logikatudományban. Nem céлом azonban komplett logikakurzust bemutatni itt e cikkben, s ez szerencsére nem is szükséges, mert céljainknak bőven elegendőek ezek a szabályok is. Aki legalább ezeket szem előtt tartja, nemigen fog felülni holmi áltudományos baromságnak, sőt a legtöbb gátlástalan marketingfogás ellen is védve van!

Az evidencializmus és a buddhizmus

Az evidencializmus természetesen nem vallás, de mert az etikailag fejlett vallások a filozófiai gondolkodásmód számos elemét tartalmazzák, emiatt illik kitérni a nyugati civilizáció területén talán legbefolyásosabbnak mondható két valláshoz, a kereszténységhez és a buddhizmushoz való viszonyára! Korábban már vázoltuk a kereszténységhez való viszonyt, most jöjjön a buddhizmus!

Nem véletlen hogy a „hétköznapi evidencializmus” fejezet után szerepel ez a rész e könyvben, s nem a kereszténység után. Arról van szó ugyanis, hogy a buddhizmusnak több irányzata van, sőt, nemcsak több de elég sok is, s ezek többségéről az átlagember bizony nem is hallott! Talán esetleg annyit tud - ennyit is csak ha kicsikét érdeklődőbb e tan iránt - hogy létezik olyan, hogy „hinajana”, „mahajana”, „vadzsrajana”, esetleg félfüllel hallott arról hogy van olyasmi is hogy „zen” (kínaiul „csan”), de ezeknek a lényegét, az ezek közti különbséget már a legtöbben nemigen képesek megmondani. Elégge érdekes kérdés akkor az, hogy ekkora fokú tájékozatlanság mellett miként is terjedhetett el e vallás Nyugaton?! Bátorodom azt a sejtést megfogalmazni, hogy kizárólag amiatt, mert a legtöbb embernek minden vonzó ami új, (az „újdonság varázsa”, ugye), pláne vonzó ha titokzatos, a buddhizmusban pedig hemzsegek a szanszkrit (s kisebbrészt a kínai és japán) eredetű szavak, elégge látványos is a sok keleties motívummal, a Nyugat „hagyományos” vallása, a kereszténység pedig egyetlen irányzatot sem volt képes kitermelni, ami kellően alkalmas lett volna a „modern” nyugati emberek nagy tömegei által igényelt misztikus szükségletek kielégítésére. Persze, a buddhizmus sem alkalmas *mindenki* efféle igényeit kielégíteni, de egy jókora embertömeg esetén alkalmasabbnak bizonyult e célra mint a kereszténység - már egyszerűen amiatt is mert *más* volt.

Természetesen itt is mint minden igénynél, előbukkantak a haszonszerzésre aspirálók, és divatot kreáltak a buddhizmusból, annak főleg a felszínes jelenségeit meglovagolva. Ez tovább fokozta az elterjedését, nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy itt is mint a divatos keresztény szektáknál és kiségyházaknál, a divat-vallásosság nem jelent igazán mély spirituális beállítódottságot, azaz aki egy efféle divat-valláshoz hozzácsapódik, ugyanolyan könnyen el is szakad tőle, mert nem áll fenn a részéről mély érzelmi kötődés.

Mindezeket amiatt írtam le hogy világossá tegyem: amikor az evidencializmusnak a buddhizmushoz való viszonyáról elmélkedünk, nem arra a buddhizmusra kell gondolni, ami egyfajta divatként, s valószínűleg épp divatjellege miatt efemer, rövid életű jelenségként végighullámozik manapság Nyugaton, hanem arra a buddhizmusra, ami az „igazi” buddhizmus, amit a buddhizmus iránt igazán elkötelezettek „űznek”, s amiről épp emiatt jogosan tételezhetjük fel, hogy a „történelmi Buddha”, Gautama Sziddhártha igaz tanítása! Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy a buddhizmussal kapcsolatban elégge más a helyzet alapítóját illetően, mint a kereszténység esetében. Teljesen függetlenül ugyanis attól, elhiszi-e valaki hogy (a történelmi) Buddha valamilyen értelemben misztikus személy volt-e, csodás erők ura például, annyi okvetlenül bizonyos, hogy ténylegesen élt, valós történelmi személy, azaz egy valaha valóban élt ember. Pontosan ismert az apja és az anyja, tudjuk hogy hercegként született meg, stb. Rengeteg dolgot ismerünk tehát az életéből, csupa olyasmiket amiket még az esetben sem lehet pusztán kitalációnak tartani, ha magát a vallási tanításait nem fogadjuk el. Mint azonban azt a kereszténység esetében korábban tárgyaltuk, Jézus egykori létezése igencsak kérdéses, legalábbis ha egyetlen konkrét figurát értünk Jézus személyeként, s nem több egykori prófétát, akiknek alakjából ezt-azt kölcsönzött az evangéliumokbeli Jézus-kép. Buddhánál ilyen gondunk nincs: a tanításaiban lehet kételkedni, de a személyében egyáltalán nem! S még

a lehető legateistább világszemléletű ember is teljes joggal tiszteli Buddhát - én mindig is tiszteltem! - mert egy dolog bizonyos: a gazdagsághoz szokott, s alaposan elkényeztetett herceg képes volt lemondani a jólétéről, s elvonulni a remeteségbe, csak azért, hogy valami magasabbrendűre bukkanjon a puszta napról-napra való létezés hedonista gyönyöreinél! Ő komolyan vette a tanításait később is. És kizárólag szelídséget, jóságot prédikált, nem úgy mint Jézus, akinek szólamai közt bőséggel lelhetünk fel türelmetlenségre buzdítókat, de fenyegetőzéseket is, s élete más szempontokból sem volt éppenséggel makulátlan etikailag! Bár szkeptikus gondolkodással élve feltételezhetjük hogy nyilván Buddha életén is szépítettek későbbi történetírói, de még ezt figyelembe véve sem tagadható hogy igencsak rokonszenves valaki lehetett, és a Történelem egyik legnagyobb formátumú alakja!

Ezek után teljes joggal tehető fel a kérdés, mi is az, amit úgy tekinthetünk mint ami az „ipsissima verba magistri”, azaz a „mester legsajátabb szavai”. Ez ugyanis nagy gond, mert sajnos Buddha maga is elkövette azt a kellemetlen mulasztást, miszerint semmi olyasmit nem írt le a tanaiból, ami mostanáig fennmaradt volna! Ami pedig követőinek feljegyzéseit illeti, az ilyesminél mindig felmerül a gyanú, hogy mennyiben tekinthetőek e feljegyzések hitelesnek!

Ezzel kapcsolatban egy evidencialista ember nem tehet mást, mint hogy a „józan parasztész” szabályai szerint jár el. Azaz, épp úgy, ahogy azt az előző fejezetben leírtuk a hétköznapi dolgokkal, a mindennapi élet döntési helyzeteivel kapcsolatban. Először is, igyekszik a mostanában létező buddhista iskolákat megismerni legalább nagy vonalakban, különösképp mindennapi gyakorlataikat szemügyre véve, s megnézve, milyen iratokra is alapozzák tanításait. Ezek után hiteltelenként „kiselejtezi” evidencialista emberünk mindazokat, amiknek gyakorlatai vagy életmódja kiáltó ellentétben van Buddha életének kétségtelenül hiteles aspektusaival. Azokat is kiselejtezi, amik olyan iratokra támaszkodnak, melyek a történészek szerint kétségkívül nem Buddha tanításait tartalmazzák, vagy azokat meghamisítva tartalmazzák.

A maradék iskolák közül pedig azt kell választani, melynek tanai közt a legkevesebb ellentmondást vél felfedezni emberünk józan parasztesze. Amiatt kell így eljárnia, mert akár földöntúli lénynek, akár csak egy vallásalapító közönséges embernek tartja is Buddhát, de mindegyik esetben logikus feltételeznie, hogy Buddha amikor élt, a tanait a lehető legellentmondásmentesebb rendszerbe foglalva közölte! Ha valamiféle felsőbbrendű lény volt, afféle „szupermen”, akkor amiatt mert a Valóságról közölt dolgokat, Nagy Igazságokat, amik épp emiatt nem lehetnek ellentmondásosak. Ha csak egy filozofikus gondolkodású ember volt, aki mintegy nagy köldökvakarás közepette ki akart gondolni valami újmódi vallást, hát ezesetben is logikus feltételeznünk, hogy valami logikus, ellentmondásmentes gondolatrendszert igyekezett kiötlölni, hiszen minél kevesebb a hülyeség egy tanban, egy gondolatmenetben, annál több embert lehet meggyőzni vele! Vagyis nem okvetlenül kell gyakorló buddhistának lenni ahhoz, hogy belássuk: bármint vélekedjünk is Sákjamuni hercegről, de logikus, sőt, *evidens* feltételeznünk, hogy tanait leghívebben az az iskola őrizte meg a mai napig, amiben a legkevesebb ellentmondás rejtezik!

Eképp nézve a dolgokat, azonnal kipotyog a hitelesség rostáján a *zen*. Evidencialista szempontból nehezen hihető hogy a szelíd Buddha tanait épp az az iskola őrizte volna meg leginkább, ahol szabad *verni* a tanítványokat! Buddha mindig is elvetette az erőszakot.

Teljesen nyilvánvaló az is, hogy a tan torzulásainak tekintendők azok a tanítások, ahol meg van engedve a bodhisattva-fogadalmat letetteknek a húsevés! Igaz, Buddha korában megengedett volt a húsevés, de csakis akkor, ha az állatot nem maga a buddhista ember ölte meg, s mint kolduló szerzetes alamizsnaként kapja a húsos ételt. Arról szó sem volt, hogy egy buddhista embernek szabad lenne megölnie az állatot saját élelmezése érdekében! Mindazok a

tanítások tehát amik az állatok megölését megideologizálni akarják, például azzal az elgondolással, hogy majd az állat egy következő életben az őt elfogyasztó személy tanítványa lesz - ezek utólagos kitalációk, Buddha ilyet nem mondhatott, mert életmódja ennek teljes mértékben ellentmond!

A fenti selejtezést elvégezve is azonban, még számos iskola közül kell döntenünk. Döntésünket azonban nagyon megkönnyíthetjük, a Tan egyetlen aspektusára koncentrálva! A buddhizmus leglényegibb fogalmát, a „nirvánát” kell szemügyre vennünk.

Még aki alig valamit is hallott csak a buddhizmusról, az is tud legalább annyit róla, hogy a buddhisták célja a „nirvána” elérése. Azt azonban igen kevesen képesek megmondani, *mi* is az a nirvána! Mindenesetre az biztos, hogy valami olyasmi, ami nem azonos a mi mostani világunkkal! Ez igencsak evidensnek tűnik, elvégre ha olyasmi volna ami a világunk része, akkor a világunkban maradvá is el lehetne érni! Azaz, teljesen logikus hogy az olyan buddhista iskolák, melyek azt tanítják hogy a nirvána azonos a mi világunkkal, azok hiteltelennek bélyegeztessenek előttünk! Holott meglepően sok ilyen iskola van; - ezek egy evidencialista számára azonban nem az ősi buddhista tanítás továbbvivőinek tűnnek, inkább a mostanában terjedőben levő „New Age” vallási mozgalom keleties hajtásainak.

Kétségtelen azonban, hogy legnagyobb számban azok az iskolák vannak, melyek elfogadják ugyan hogy a nirvána nem azonos a mi világunkkal, ám azt tanítják, hogy a nirvána tulajdonképpen feladása mindennek ami az embert, a „személyes én”-t jelenti, a nirvána tulajdonképpen maga a tökéletes nemlét!

Hát ez józan parasztésszel belegondolva eléggé furcsa tanításnak tűnik! Oké, tegyük fel hogy ez a nirvána - de akkor ki az a hülye aki ide kívánczik?! Hiszen ez nem más, mint a teljes megsemmisülés állapota! Ez egy kifejezetten nihilista tanítás. Na már most, természetesen nem abszolút lehetetlen hogy valaki egy örült pillanatában előrukkoljon egy olyan vallással ami az abszolút nemlétet dicsőíti, s ezt tárja elérendő célként követői elé - ám eléggé valószínűtlen azt hinnünk, hogy ennek a „via negativa”-nak, ennek a cseppet sem vonzó tannak számos követője támadna rövid időn belül! Holott a buddhizmus igazán gyorsan elterjedt a megszületése után! Merőben okatlan volna feltételeznünk, hogy Buddha pusztán a megsemmisülést tanította volna követőinek, és ez annyira nagyon megtetszett volna nekik, oly lelkesedve fogadták volna emez „örömhírt” az akkori emberek, hogy nagy tömegek özönlöttek ezen „üdvöztan” követőivé lenni!

Erről szerencsére nincs is szó. Mint azt jópár szútra leírja, Buddha tanítása a legkevésbé sem volt nihilisztikus, s a nirvánát nem tartotta azonosnak nemcsak a mostani világunkkal, de a nemléttel sem. Sajnos, mint minden vallásnál, a buddhizmusnál is felléptek a próféta (Buddha) halála után különböző „reformerek”, kialakultak különböző „irányzatok”, „szekták”, „iskolák”, s felléptek olyan „tanítók”, akiknek minden vágya az volt hogy valami új, nagy „bölcsség” megvilágosítójaként tiszteljék őt az emberek. Emiatt aztán mindenfelét belemagyaráztak Buddha tanaiba, de annyira, hogy az - szerintük - gyakran épp ellenkezőjét jelentette annak, amit Buddha mondani szándékozott.

Ennek az írásnak nem az a célja, hogy bárkit is buddhistává tegyen, s az sem, hogy részletesen megismertessen bárkit valamely buddhista iskola tanításaival. Csak az a cél, hogy evidencialista szempontból vegyük szemügyre a buddhista irányzatokat, s eképp meg kellett állapítsuk, hogy a manapság Nyugaton elterjedt irányzatok nem igazán tekinthetők hitelesnek, ha egy kicsit is használni kezdjük ezt illetően józan paraszteszünket!

Melyik buddhista irányzat mondható hát hitelesnek? Van egyáltalán ilyen?

Akad, szerencsére. Ez az, amit - épp a nihilista irányzatoktól való megkülönböztetés végett - „pozitív buddhizmus”-nak neveznek követői. A másik irányzat, a nihilista, a „negatív buddhizmus” elnevezéssel van illetve a „pozitív buddhizmus” követőinek szóhasználatában. E kifejezés cseppet sem modern találmány: a 14. sz.-ban élt Láma Dolpopa említi először a „Negyedik Zsinat” című művében, mint „negatív Dharmát”. Ez szerinte a Kaliyugának, a sötétség korának, vagyis korunknak a Dharmája (tanítása).

Hát akkor pontosan mit is tanított Buddha, ha nem ezt? Nos, ennek részletezése messze túlmutat e fejezet keretein, akit a téma mélyebben érdekel, az keressen fel egy „pozitív buddhizmus”-sal foglalkozó honlapot. Például ezt: <http://buddhista.info>

E fejezetnek ugyanis csak annyi volt a célja, hogy az evidencializmus eszközével, a „józan parasztésszel” megvizsgálja a kérdést, mennyiben is hitelesek a mostanában terjedő buddhista irányzatok, mert mint az élet minden területén, úgy itt is ki vagyunk téve a csalás veszélyeinek. Mint azt megállapíthattuk, jelenleg Nyugaton (beleértve Magyarországot is) a „buddhizmus” címkét viselő tanok evidencialista szempontból többségükben nem állják ki a józan ész és a hitelesség kritikáját. Inkább csak amolyan újmódi divatirányzatoknak mondhatóak, ahol az eladhatóság és a tömegigények kielégítése fontosabb, mint az eredeti tanhoz való tárgyilagos viszonyulás, s annak hű követése.

Az evidencializmus pragmatikus vonásai

Bár sok filozófussal találkoztam, akik hevesen tiltakoztak amikor megtudták, hogy én a pragmatizmust merészelem mindössze a „gyakorlatiasság” szóval magyarítani, azóta sem találtam semmi okot rá, hogy lemondjak erről. Véleményem szerint a pragmatizmus legislegfontosabb jellegzetessége épp az minden más filozófiai irányzattal szemben, hogy a(z elvont) gondolkodásnál, „filózásnál” többre értékeli a cselekvést, a tetteket. Ezekből nem is lehet más mint gyakorlatias: ha egy cselekvés, egy módszer hasznos, mert a kívánt célt eredményezi, akkor azt jónak tartja. Ezekből nyugodtan megállapíthatjuk, hogy az evidencializmus messzemenőig pragmatikus filozófia. NEM amiatt, mintha lebecsülnénk az „öncélú filozofálgatást”, elismerjük ugyanis hogy ennek lehetnek alkalmanként hasznos eredményei. Ez épp olyan, mint az öncélú matematika művelése: az a matematika, ami ma semmire sem jó, meglepő és roppant hasznos eredményeket produkálhat valamikor a jövőben! Erre ragyogó példa a kettes számrendszer felfedezése. Amikor felfedezték, semmire sem volt jó, sőt kifejezetten haszontalan valaminek tűnt: mi a csudáért használnánk csupán két számjegyet, ha van belőlük tíz is?! Mégis, ma az egész informatika erre épül...

Eképp a filozófiának is lehetnek ma haszontalannak tűnő, de később hasznos ágazatai. Mégis, nem tagadható, hogy bevallottan sokkal kevesebbre becsüljük a ma haszontalan, mint a máris hasznos elgondolásokat - érthető okokból, hiszen ami ma haszontalan, nem biztos hogy hasznos lesz a jövőben, ez csak nem kizárható, míg ami máris hasznos, az máris bizonyította létjogosultságát! Na és hát az embert cselekvések tartják életben, ezek segítik abban, hogy máról holnapra boldoguljon. A filozófiának annyiban van létjogosultsága, amennyiben segít eligazodni a világunkban, vezérfonalakat adva döntéseinkhez. Ennek megfelelően ha egy elgondolás az esetek többségében beválik, úgy az esetben is jogosultságot nyer, ha nem tudjuk precízen megadni az okát, *miért* is válik be! Ez némi rokonságot mutat az empirizmussal. A matematikából is tudunk erre példát mondani: évszázadokon át használták a levezetésekben a matematikusok az infinitezimálisokat, holott nem tudták megindokolni ezek létét, sőt az egész ellentmondásosnak tűnt. Mára azonban már a határérték-számítás, a differenciálszámítás megalapozásával bebizonyosodott hogy a régi matematikusok jól tették hogy nem mondtak le az infinitezimálisokról, s pusztán amiatt alkalmazták azokat mert tapasztalták hogy jó eredményeket adnak: igazuk volt, mert mára már be is tudjuk bizonyítani, hogy jó eredményeket *kell* adniuk!

Mindez lényegében nyilvánvaló, s e fejezet csak amiatt lett írva, hogy rávezessük Olvasóinkat: amit „józan parasztszéknek” nevezünk, az nem valami elvont csoda, hanem az evolúciós folyamat során felhalmozódott, genetikusan kódolt gondolkodási hajlam! Amiatt gondolkodunk így, mert akik így gondolkodtak eddig, azok nagy átlagban nagyobb valószínűséggel maradtak életben és szaporodtak, mint akik nem így gondolkodtak. Azaz, ha a józan eszünkre hallgatunk, valószínűleg helyesen döntünk! De mert dönteni mindig cselekvési lehetőségek, azaz alternatívák között kell, emiatt néha akkor is egy bizonyos döntés mellett kell maradnunk, ha nem tudjuk a logika szigorú szabályai szerint megindokolni, csak a „szokásjog” alapján: „így cselekszem, mert a helyemben minden józan ember így cselekedne”! Ezt nevezhetjük akár „ösztönös filozofálgatásnak” is. Az ember érzi hogy ez a helyes cselekedet (döntés), de nem tudja miért! De attól még helyes. Amiatt helyes, mert erre való hajlammal születünk, ezt kódolta belénk az evolúció. Aki ugyanis nem eszerint „filozofált”, az rossz döntéseket hozott és ráfizetett. Ez épp olyan, mint egy labda elkapása: Ha repül felénk, általában könnyedén el tudjuk kapni, mert az efféle cselekvést ösztönösen elvégezzük, képesek vagyunk erre, mert génjeinkbe ivódott nemzedékek evolúciós tapasztalatai révén. Ugyanakkor nem tudjuk megmondani, miért épp ezeket a mozdulatokat végezzük, épp a

megfelelő pillanatokban. Erre senki nem képes. Próbálja csak levezetni valaki matematikailag: rögvest kiderül, micsoda elképesztően bonyolult munkát végez agyunk, miközben e látszatra egyszerű tevékenységre, a labda elkapására vezényli kezeinket! Félelmetesen bonyolult differenciálegyenleteket kell megoldania, közben még a labda sebességét is felbecsülve... De az agyunk erre képes. Képes rá, helyes döntéseket tud hozni még e nagyon bonyolult ügy kapcsán is, csak nem tud számot adni róla, hogyan. S persze téved néha. De oly ritkán, hogy érdemes ezen „ösztönös” érzékére hagyatkoznunk. Millió és milliárd nemzedék halt meg, szelektálódott ki azért, hogy olyan agyunk legyen, ami ennyire sikeres, és ily ritkán téved. Emiatt jogos feltételeznünk, hogy erkölcsi érzéke is van annyira tökéletes, mint labda-elkapási képessége. Az erkölcsi érzék is kellett ugyanis a túléléshez, akkor ugyanis, ha be akart az egyed illeszkedni a közösségbe...

Amikor tehát gyakorlatiasan gondolkodunk, gyakorlatiasan cselekszünk, akkor tulajdonképpen hétköznapi evidencializmust űzünk, pontosabban a gyakorlatba ültetjük át az evidencialista megfontolásokat.

Lehet-e vallásos egy evidencialista ember?

A rövid válasz erre az, hogy igen, de nem vallhat akármilyen vallást.

A részletesebb válaszhoz kissé el kell gondolkodni azon, mit is értünk „vallás”-szó alatt. A Wikipédia szerint:

*„A **vallás** az egyéni hitből közösségi szintre emelt, szervezett **hit** az emberfeletti, az emberi életet meghatározó hatalmakban.”*

E definíció szerint ahhoz hogy valami vallás legyen, kell egy bizonyos hit, s kell hogy e hitet több ember is ossza. A fejezetcím kérdése azonban inkább arra utal, hogy hihet-e valami „természetfeletti” egy evidencialista! Mint azt korábban kifejtettük a Rézfaszú Baglyokkal kapcsolatban, „természetfeletti” beszélni lényegében értelmetlen fecsegés, mert ha az hatással van ránk, akkor máris tulajdonképpen része a mi világunknak valamilyen értelemben, eképp miért is illethné meg a természet, „feletti” titulus?! Ha azonban a kérdés arra vonatkozik, hogy ezek után hihet-e az evidencialista valami világtéremtő Istenben, vagy olyasféle fogalmakban mint „karma”, „buddha”, stb., akkor erre a válasz az, hogy NYUGODTAN HIHET abszolúte bármiben - mindössze két feltétellel!

Az első feltétel az, hogy olyasmiben azért nem szabad hinnie - ha ugyanakkor evidencialistának is vallja magát - amiről a tudomány kétséget kizáróan bebizonyította hogy nem úgy van! Azaz, egy evidencialista nem hihet pld. a „lapos Föld” úgynevezett „elméletében”, hiszen nincs olyan valamire való tudós, aki azt mondaná hogy a Föld lapos lenne. A Föld gömbölyűségét (jó, tudom hogy nem pontosan gömbölyű hanem geoid alakú, de ezen a részletkérdésen most ne lovagoljunk) a tudomány annyira alaposan bebizonyította, hogy ezzel kapcsolatban teljesen szélsőséges álláspont lenne a hitetlenség, a szkepticizmus, s eképp ez összeegyeztethetetlen volna az evidencializmus elvével, hogy tartózkodik a szélsőségektől. Azaz, itt válik az „arany középút” erkölcsi elve ismeretelméleti szemponttá: bár az evidencializmus elismeri, hogy a legtöbb dolgot nehéz minden kétséget kizáróan bebizonyítani, de úgy véli, van a bizonyosságnak, pontosabban a valószínűségnek, a hihetőségnek egy olyan foka, amelyen túl már ellenkezne a józan paraszttéssel nem elfogadni ténynek a szóbanforgó dolgot, mondjuk egy tudományos elméletet. Túl szélsőséges dolog volna akkor is szkeptikusnak lenni. Ha tehát a tudomány azt mondja valamire hogy úgy van, akkor az úgy van, akkor azt az evidencializmus elfogadja - hacsak nem valami nagyon új, részben még kísérleti feltevésről van szó, ami eképp nem is igazán érdemli meg az „elmélet”, csak a „hipotézis” nevet. A tudomány által jól megalapozott dolgokkal kapcsolatban nincs helye a hitnek, vallásnak. Egy evidencialista számára az tény. Efféle ténynek tekintendő, ezt szeretném kiemelni, az evolúció elmélete is. Messze sokszorta jobban bizonyított tény ugyanis, mint a teremtés, „tan”, ami manapság a jobban hangzó „intelligens dizájn” néven igyekszik az iskolákba befurakodni. Egy evidencialista számára az evolúció sokszorta igazolt ténykérdés, nem is lehet más, hiszen korábban is sokszor említettük, hogy egész evidencialista erkölcs-tanunk alapvetően az evolúcióra épül!

A második feltétel az, hogy egy „hívő” evidencialista NAGYON pontosan kell tudja, mit jelent a „hit” szó definíciója evidencialista szempontból! Emlékezzünk csak: A HIT, az meggyőződés bizonyíthatatlan, sőt sok esetben eleve bizonyíthatatlan dolgok, események léte/meggyőződés felől! Azaz, egy evidencialista hihet bármit ami nem ellentétes a tudománnyal, de tisztában kell lennie vele hogy amit hisz, arra nincs SEMMI bizonyíték! Nem állíthat tehát olyat, hogy „ez így van, ez tény, ezt mindenkinek el kell fogadni”! Csak azt mondhatja: - „Jómagam így vélekedem ezzel kapcsolatban. Szerintem így van. Semmi bizonyíték nincs

erre, de én ezt valószínűbbnek tartom mint más alternatívákat, illetve ha vannak is ennél valamivel valószínűbb lehetőségek, de amíg azok közül valamelyik nem lesz cáfolhatatlanul bebizonyítva, addig én ezt a variációt hiszem, aszerint élek mintha ez biztosan igaz lenne, mert érzelmileg ez áll közel hozzám, azaz szeretném ha ez volna az igazság”!

Ez egy korrekt álláspont. Mindenkinek joga van így vagy úgy vélekedni azon dolgokkal kapcsolatban, amik nem teljesen bizonyosak. Vagyis, egy evidencialista vélekedhet jelenleg úgy, hogy a világunk SZERINTE véges. Ezesetben azt is vélheti - hihet benne! - hogy VAN teremtetője. Természetesen el kell fogadnia, hogy amint bebizonyosodik világunk végtelensége, már nem hisz abban hogy létezik e Teremtő. De az sokára lesz... ADDIG nyugodtan hihet egy világteremtő Istenben. Hihet persze abban is hogy nincs ilyen isten, és a világunk végtelen - de abban is hogy bár még sincs Világteremtőnk, ugyanakkor mégis véges a világunk. Ezek, kellő tudományos bizonyíték híján, evidencialista szempontból csak afféle egyéni vélekedések amik az „ízlés” jelentéstartományába tartoznak, egy szinten vannak azzal hogy kinek melyik szín vagy évszak a kedvence.

Egy biztos: egy evidencialista úgy kell gondolja, hogy efféle ízléskülönbség az emberek közt semmi esetre sem elég ok nemhogy a vallásháborúra, de egy barátság megszakítására sem! Efféle ok miatt összeveszni, az evidencialista szemszögből nagyjából azonos szinten van azzal, hogy „Haragszom rád, mert jobban szereted a rózsát mint a muskátlit”! Azaz, ilyesmit az evidencializmus szerint csak az érzelmileg és/vagy értelmileg éretlen egyének tesznek.

Vizsgáljuk meg azért a kérdést, mert biztos sokakat érdekel, hogy a JELENLEGI fontosabb vallásokból miket hihet egy evidencialista!

Mint azt korábban egy egész fejezeten át elemeztük, a keresztény irányzatokból gyakorlatilag semmit. Nem lehet pld. Jehova tanúja. Ennek oka a Jézus létevel kapcsolatos - szerényen fogalmazva - „bizonytalanság”, bár említhetjük azt is, hogy a Biblia úgy általában véve is igencsak ellentmondásos iromány, s benne az isten nem igazán viselkedik úgy, amint az illene egy szerető mindenhatóhoz! Rendelkezései inkább egy vérimádó démonhoz illenek; ténylegesen akadnak is buddhisták akik habozás nélkül elfogadják Jehova létét, épp csak nem istennek tartják, mindössze egy nem is túl magas rangú démonnak!

Hihet-e egy evidencialista afféle „természetistenekben”, egy előző fejezet terminológiájával élve „kisbetűs” istenekben, akik nem világteremtők, de sokkal nagyobb a hatalmuk, mint az embereknek?

Hogyne, ilyenekben minden további nélkül hihet. Mondjuk ezeknek a létére is kevés a bizonyíték, ha van ilyen egyáltalán, de a hit, az hit! Bizonyíték nélkül. Pont ez a lényege! Eképp egy evidencialista ember nyugodtan lehet pld. sintóista, de a hindu istenek pantheonjából is hihet bármelyikben, pld. az elefántfejű Ganésában (arrafele az igen kedvelt isten). Hihet az evidencialista akár az ógörög vagy az óegyiptomi vagy a germán istenekben is, feltéve természetesen, hogy azokat a mondákat nem fogadja el, amik ezen istenek világteremtő tevékenységeiről szólnak. Eképp akár Jehovában is nyugodtan hihet egy evidencialista, feltéve hogy mint korábban írtuk, nem világteremtőnek, csak valamiféle démonnak tartja. Ha azonban ilyen isteneket taglalunk, meg kell említem hogy akkor már magyar ember számára sokkal logikusabb Tündér Ilonában hinni, aki minden jel szerint az ősmagyarok legfőbb istene (istennője) volt, hasonló feladatkörben, mint a japán Amateraszu Omikami istennő. (Úgy is hívják Tündér Ilonát, hogy „A Napba Öltözött Asszony”). Természetesen nem hiheti az evidencialista ember Tündér Ilonáról sem hogy a világunkat ő teremtetten volna, de ilyet nem is olvastam erről a nagyon rokonszenvesnek tűnő istennőről.

Amennyire a krisnások vallását ismerem, ők valahogy úgy képzelik el a világunkat, hogy az egy kis valami a „nagy”, az „igazi” világban belül. E „nagy” világban van Krisna is. Ez az elképzelés nagyon is azonos azzal az elképzeléssel, hogy a világunk csak egy része egy nagyobbaknak; azaz egy evidencialista simán lehet krisna-hívő is azzal a megszorítással, hogy e hitét feladja, ha a tudomány bebizonyítja világunk végtelenségét, valamint hogy Krisnát csak valami iszonyatosan nagy hatalmú valakinek tartja, de nem mindenhatónak a szó filozófiai értelmében.

Hihet-e egy evidencialista a buddhizmusban? Nos, először is a „buddha”-szó lényegét kell definiálni. Nem etimológiailag, mert úgy világos hogy egyszerűen annyit jelent: „felébredett”. Hanem mit értsünk e fogalom alatt? Nos, a végletekig profanizálva e fogalmat, a buddha egy olyan személy, aki valaha közönséges ember volt, de mindenféle gyakorlások, főleg a meditációnak nevezett speciális elmélkedés, valamint szakadatlan jócselekedetek révén különleges képességekre tett szert, azaz afféle „szupermenné” változott. Ha jól belegondolunk, ez nagyon rokonszenves elképzelés, mert ez nem más mint hit az ember korlátlan lehetőségeiben! Természetesen nem lehet bebizonyítani tudományos szigorúsággal, hogy az ember erre vagy arra nem képes. Igaz, állítólag van olyan gyerekeknek szánt szupermen-jelmez, amire ez van kiírva: „Az ember alapvetően nem képes repülni. E jelmez viselése ezt a tényt nem befolyásolja!”

Igen, de ettől még gondolható, hogy bár rendkívül ritkán, de akadhat olyan ember, aki mégis képes erre vagy arra. Igaz hogy erre semmi konkrét bizonyíték, de épp emiatt *hit*! Az tény hogy sok tanulással az ember megszerezhet olyan képességeket amik nem hétköznapiak - gondoljunk csak az élsportolókra vagy a fejszámológépművészekre! Elvileg nem teljesen lehetetlen - bár igen csekély a valószínűsége - hogy akadhatnak még különlegesebb képességek amik még több, más irányú gyakorlással érhetőek el!

A dolog hihetősége végeredményben nem ezen múlik, hanem azon, létezik-e valami, ami túléli a testi halált, nevezzük ezt akár léleknek, akár „igazi én”-nek. Nos ez megint olyasmi, amire idáig nem sok bizonyítékot talált a tudomány. Legvalószínűbb, hogy ilyen nincs is, azért nincs a lélek létére bizonyíték. De mint tudjuk, a dolgok nemlétét sokkal nehezebb, ezesetben épp lehetetlen bebizonyítani, mint valaminek a létét! Evidencialista szempontból egyetlen dolog tűnik a lélek léteivel kapcsolatban olyasminek, ami holmi bizonyítékszámba vehető: a halálközeli élmények. Nagyon valószínű, hogy ezek is megmagyarázhatóak természettudományosan, de amíg ez cáfolhatatlanul meg nem történik, addig nyitott a lehetőség más, alternatív magyarázatokra. Természetesen még cáfolat esetén is lehet hinni akármiféle lélekben is, de ekkor eléggé nehézkes lesz ezt a koncepciót összebékíteni a tudatról szóló korábban írt meghatározásunkkal, s azzal, hogy minek is van e fura valaminek, a léleknek, egy tőle merőben különböző állagú, evolúciósan létrejött testre szüksége!

Végeredményben azt hiszem, hogy a mostani buddhista iskolák egyike sem fogadható el százszázalékosan evidencialista szempontból, cseppet sem lehetetlen azonban kidolgozni egy olyat, amely a buddhista fogalomtár tudományos igényű részbeni átértelmezésével ellentmondásmentes összhangba hozható az evidencializmussal. Annál is inkább, mert bizonyos iskolák, természetesen a „pozitív buddhizmus” követői szerint, a nirvána azonos a buddhaság állapotával, eképp a nirvána nem is kell hogy külön speciálisan értelmeztessék. A következő fejezetben kísérletet is teszünk erre, erre hogy megmutassuk, miként is értelmezhető a buddhizmus a tudomány tényeivel összhangban, bár teljesértékű vallásreformra természetesen nem vállalkozunk, csak a módszert mutatjuk meg.

A buddhista iskolák közül kiemelkedően nagy szerepe van annak, amiben a „Tiszta Föld” fogalma szerepel, melyet Amitabha buddha hozott létre a célból, hogy az ott történt újjászületés után könnyen elérje mindenki a nirvánát. Ez a buddhista elképzelés a legkönnyebben

értelmezhető az evidencializmusnak: a mi világunk mellett miért is ne lehetne számtalan másik is a miénket magábafoglaló „nagy” világon belül?! Köztük olyan világ is, ami lényegesen kellemesebb sok szempontból nekünk, mint a mostani?!

Persze, ez is csak akkor lehetséges, ha világunk végesnek mutatkozik.

Mindez nem azért lett leírva természetesen, mintha ezekben a fantáziadús elképzelésekben muszáj is lenne higgyen egy evidencialista. Nemhogy mindegyikben, egyikben sem *kell* hinnie. Meg szeretnénk volna azonban mutatni, hogy az evidencializmus nem gondolati kaszárnya és zsákutca, hanem egy kellően nyitott világnézet, amibe sok minden belefér, az egyéni ízléstől és vágyaktól függően. Nem fér bele *minden*, de igazán nem csekély ami beleférhet! Az csak a fontos, hogy az evidencialista ember tudja, mi az ami pusztán hit, s mi az ami biztos tudás!

A reális buddhizmus

Ebben a fejezetben kísérletet teszünk arra, hogy a buddhizmus úgynevezett „pozitív buddhista” irányzatának, egészen pontosan a „Tiszta Föld” iskolának legalapvetőbb tanításait összehasonlítsuk a tudomány tényeivel, s az evidencialista filozófiával. Mint már említettük, a buddhizmus elfogadása leginkább amiatt gond egy evidencialista számára, mert feltételezné valami olyan princípium meglétét - nevezzük akár léleknek, akár „igazi én”-nek - ami túléli a testi halált! Holott a lélek nem más evidencialista szempontból, mint az éntudat! Az pedig a halállal kihuny. Ugyanakkor magának a „Tiszta Föld”-nek a léte cseppet sem lehetetlen elképzelés egy evidencialista számára, amennyiben világunk végesnek mutatkozik.

E mostani írásomban ezeket az anomáliákat kíséreljük meg feloldani. Okvetlenül helyesnek látszik egy efféle fejezet bevétele e könyvbe, hogy megmutassuk, miként is értelmezhetők bizonyos vallási eszmék evidencialista szempontból, miként is lehet az, hogy az evidencializmus, miközben a józan észre épül, nem ellentétes bizonyos vallási hitekkel. Előre bocsátom azonban, nem célom a buddhista „Tiszta Föld” iskola tanításainak részletes kifejtése, az eziránt érdeklődő Olvasó keresse fel ezzel kapcsolatban ezt a honlapot: <http://buddhista.info>

Fontos kiemelni, hogy ez a fejezet nem tekinthető a belinkelt buddhista iskola hivatalos tanításának, nem az ő tanaik közreadása, nem is orthodox buddhizmus, és minden bizonnyal NEM értenek egyet az itt bemutatott koncepcióval. Ez evidencialista írás, még ha buddhizmussal foglalkozik is.

Azt is szeretném kiemelni már most az elején, hogy ez a dolgozat nem értelmezhető úgy, mintha az itt közreadott koncepcióban muszáj lenne hinnie egy evidencialistának! Ez inkább egy fantáziajáték. Ebben az írásban messze-messze elrugaszkodunk a tudomány által bizonyított tényektől, márpedig tudjuk hogy minden ami nem bizonyított, az a hit területére tartozik. Szabadon engedjük hát fantáziánkat, és egyedül csak azt a korlátot szabjuk neki, hogy ne olyasmit képzeljünk, ami tudományosan bizonyosan lehetetlen. Valamint már rögtön a legislegelején alapkőnek használjuk azt a feltételezést, miszerint Világunk, Univerzumunk VÉGES. Ez az előző fejezetek szerint magával vonja annak feltételezését, hogy a mi világunkon „kívül” van egy másik, „nagyobb” világ, ami végtelen. Abban a „nagyobb”, s valószínűleg a mienkénél jóval több dimenzióval rendelkező világban természetesen nem biztos hogy csak a mi „kis” világunk lebeg, sőt, ez eléggé valószínűtlen feltevés. Szélsőséges álláspontnak tekinthető a világok számát mindössze egyre, a legkisebb egész számra korlátozni, emiatt rögvest el is vetjük ezt a minimalista koncepciót, hiszen egy evidencialista óvakodik a szélsőségektől! Feltételezzük tehát hogy a „nagy” világban sok „kis” világ van. Hogy mennyi, azt nem tudjuk, de mindenesetre egynél jóval több! Tekintettel a „nagy” világ végtelen voltára, ez a „jóval több”, ez akár ténylegesen végtelensokat is jelenthet. Szeretném megjegyezni azt is, hogy a világok e sokaságának ilyenén elképzelése nem az én különcségem, s nem is valami speciális buddhista lelemény - valójában annyira beleivódik lassanként a köztudatba, hogy már-már szinte alapkoncepció a legtöbb igényesebb sci-fi műnél!

Jó e fejezet elején tisztázni az elnevezéseket: a „kis”, azaz véges világokat nevezzük ezentúl Világnak, s ezen világok sokaságát Világmindenségnek. Azért így, mert *minden* világra vonatkozik az a név. Speciálisan a „nagy” világról beszélve, ami végtelen, bevezetjük a Szupervilág fogalmát.

A Szupervilágban a Világok azonban egymástól teljesen függetlenek a lakóik számára: egyikből a másikba - legjobb tudomásunk szerint - nem lehet átjutni. El lehet gondolkoznunk azon, mi van ha két ilyen Világ összeütközik - de adatok híján erről akármit is képzelhetünk! E fejezetnek nem ez a témája.

Képzeljük el azonban, hogy istenek vagyunk, - ott lebegünk a Szupervilágban, és ha filozófiai értelemben nem is vagyunk mindenhatóak, de a hatalmunk annyira óriási, hogy majdnem bármit megtehetünk, legalábbis a Világokkal kedvünkre játszadózhatunk: teremthetünk ilyeneket, megsemmisíthetünk, s persze az e világokban esetleg lakó lények is a játékszereink!

Nagyon kellemes képzelgés, ugye? Ki ne szeretne majdnem vagy ténylegesen mindenható lenni?!

Mármost tegyük fel, hogy mindenhatóságunknak azért valóban vannak korlátai. Például nem teremthetünk olyan lényeket, akiknek egyszerre van éntudata is, és ugyanakkor NINCS szabad akaratuk!

- Miért nem?! - vetődik fel azonnal a jogos kérdés. Ezzel kapcsolatban engedtessek meg, hogy a szemléltetés kedvéért ideidézzem, miként vagyok én nagyon hasonló szituációban íróként a regényeimben kitalált szereplőkkel!

Én, az író, isten vagyok a műben szereplő alakjaim számára: hiszen egy egészen más világban élek mint ők, ide ők, a szereplők nem tudnak kijönni, ugyanakkor tökéletesen ki vannak szolgáltatva kényemnek-kedvemnek, mert az történik velük, amit csak akarok, hiszen nem parancsolhatják meg, hogy mit írok róluk! Számukra én mindenható vagyok! Ugyanakkor azonban, nekik szabad akaratuk van, s néha igenis ellenkezhetnek velem! Velem, az istenükkel! Mert eleinte amikor megteremték egy szereplőt, amikor legelőször írok róla, akkor kitalálhatom akármilyennek, olyan környezetbe tehetem amilyenbe csak akarom! De amint leírtam róla néhány oldalt, amint „élt” egy darabig a történetben, a történet helyi ideje szerint, máris kialakul egy bizonyos jelleme. S minél többet írok róla, annál „felnöttebb” lesz, annál inkább kialakul tehát a jelleme, hihető figura lesz, lesz múltja, lesznek érzései, lesz reménysége, megtudjuk mit utál és mit szeret, mitől fél, mint olvasó látom őt jogokkal felruházva és kötelességek hálójában vergődni, no és tehát ekkor bekövetkezik az az állapot, hogy a fickónak odabent a műben már igenis van saját szabad akarat! Én mint isten bármit megtehetek elvileg, bármit leírhatok róla, de gyakorlatilag mégsem tehetem meg, mert ha olyasmit írok le ami ellentétbe kerül a szereplő jellemével, úgy értem tehát ha olyasmit írok le amit *ő maga*, a szereplő *nem akar*, nos, akkor hiteltelenné válik az egész műalkotás! Tehát, bár módomban állna isteni hatalmamnál fogva kierőszakolni hogy így vagy úgy cselekedjék, de rögvest szemet szúrna hogy a szereplő most idegen akaratnak engedelmeskedik, hogy úgy mondjam „megszállott”, hogy ez nem ő maga! Tehát én, az isten, kénytelen vagyok engedelmeskedni teremtményem akaratának! Annak ellenére, hogy mindenható vagyok! Néha bizony igen nagy töprengésembe került, miként is kanyarítsam úgy a történet fonalát, hogy olyan legyen a vége amilyent szerettem volna eredetileg, s mégse kerüljek ellentétbe egyetlen szereplőm jellemével sem. Én tehát azt hiszem, hogy amikor a papok azt mondják nekünk, hogy Isten szabad akaratot adott nekünk embereknek, ez egyszerűen nem igaz! Természetesen - ha feltételezzük hogy teremtett lények vagyunk - van szabad akaratunk, de ez úgy valahogy lehetett Isten és mi emberek között, mint köztem és íróilag kitalált szereplőim között! Tehát, isten megteremtett minket embereket, de valószínűleg nem is gondolt szabad akaratra, az csak úgy lett magától, egyszerűen mert a teremtés folyamata ezzel jár, s bár isten mindenható, de ennek ellenére nem tud másként teremteni, *csak* úgy, ha a teremtménynek igenis lesz saját szabad akarat! Ez érdekes módon nem mond ellent Isten mindenhatóságának!

Nos, a fenti eszmefuttatásról nem szabad elfelejteni hogy természetesen csak hasonlat, de talán közelebb visz minket a dolgok megértéséhez. Ha elképzelünk egy számítógéppel

vezérelt robotgépet, azt hiszem egyetértés lehet köztünk abban, hogy ez a masina nagyon hasznos jószág lehet, mindig pontosan végrehajtja a kapott parancsokat - ugyanakkor nincs éntudata. TUDATA lehet, elvégre szüksége lehet a külvilág valamiféle modellezésére gépagyában, de az éntudat nem más mint önmagunk szerepeltetése a modellben! Erre pedig abból a célból van szükség, hogy önmagunk különböző, jövőben lejátszódó (majdanra betervezett) cselekvéseink következményeit jósoljuk meg! S azután DÖNTSÜNK a legkedvezőbbnek tűnő mellett. Vagyis, az efféle tudatmodell eleve feltételezi, hogy a tudattal és éntudattal rendelkező illetőnek van DÖNTÉSI JOGA, eldöntheti, ekkor meg akkor milyen cselekedeteket végez! Abban a pillanatban azonban hogy döntési joggal bír, mondhatjuk hogy van szabad akarata, elvégre mi más a szabad akarat ha nem az, hogy eldönthetjük, mikor miként cselekedünk!

A fenti modell nyilvánvalóan akkor előnyös egy organizmus számára, ha bonyolult helyzetben kell biztosítania a túlélését, hiszen ekkor célszerű cselekvés előtt gondolatkísérleteket lefolytatni a külvilág fejében tükröződő modelljén, azaz akkor célszerű tudatosnak lennie. A mi Világunk ilyen bonyolult világ, ki is alakultak a tudattal és éntudattal rendelkező organizmusok. Feltehető, hogy a Világmindenség többi Világa is hasonlóan bonyolult, vagy legalábbis sok közülük.

Ha mi lennénk az istenek, milyen Világot teremtenénk? Valószínűleg bonyolultat, mert az változatos, a változatosság pedig gyönyörködtet! A túlzott egyszerűség sosem szép, mert unalmas. Bonyolult Világban viszont szükségszerűen létrejönnek tudatos élőlények, éntudattal rendelkezők is eszerint, ezeknek meg aztán elkerülhetetlenül lesz szabad akarata, azaz azt tesznek amit ők akarnak, nem okvetlenül azt, amit én az Isten a magam fennkölt magasságából okvetlenül helyesnek és kívánatosnak tartanék!

Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy az értelmes lények teremtése vagy kialakulása *szükségszerűen* magával vonja ezen lények szabad akaratral rendelkezését! Annak léte vagy meg nem léte még teremtett lények esetén sem a Teremtő kénye-kedvétől függ.

Most jön azonban az érdekesebb rész. Tegyük fel, hogy mi mint az Isten, ott lebegünk a Szupervilágban, és figyelemmel kísérjük egy vagy néhány Világban a lények életét. Ha mi teremtettük ezen Világokat vagy egy részüket, ez eléggé logikus feltételezés, hiszen nyilván célunk volt a teremtéssel, s akármilyen legyen is e cél, de nyilván feltételezi hogy amit teremtettünk, azt időnként figyelemre érdemesítsük! De ha a Világokat nem mi teremtettük, még akkor is figyelhetjük hogy mi folyik bennük, ha másért nem hát szórakozásból.

Figyeljük tehát a Világokat, s látjuk hogy ezek némelyikében kialakultak értelmes lények. Minden bizonnyal lesznek ezek között olyanok, akik nekünk valamiért szimpatikusabbak; és szinte a kétségtelen, 100%-os bizonyosság meggyőződésével állítom, hogy lesznek nagyon sokan olyan lények is, akiknek a halála mélyen elszomorítja a mi isteni lényünket! Ez az állításom annyira evidens hogy el sem tudom képzelni hogy mi másban hihetnék inkább mint ebben; s bár nem tartom külön bizonyításra szorulóknak, de az esetleg ebben kételkedők kedvéért mégis ideírom, hogy gondoljanak csak bele: egy film megnézése során, vagy egy jó könyv olvasásakor nem fordult-e már elő, hogy az abban elpusztuló valamelyik szereplő sorsát megkönnyezték, vagy legalábbis közel kerültek ehhez az állapothoz?! Nem szerettek volna-e segíteni valamelyik szereplőnek - holott józan emberek lévén pontosan tudták, hogy amit látnak az NEM IGAZI, az csak KITALÁCIÓ, ezek a személyek sosem éltek, csak remek színészi teljesítményt látnak?!

Én néha még rajzfilmfigurákat is sajnálok, holott azoknál kitaláltabb valamit igen nehéz elképzelni.

Na de egészen más a helyzet amikor mi mérhetetlen hatalmú istenek vagyunk! Ezesetben, a Világban serénykedő lényeket látva, nem gondolhatunk arra, hogy ezek nem igaziak - azok bizony a lehető legigazibbak, minden érzelmükkel, örömmel és bánatukkal együtt! Aki ott meghal, valóságosan hal meg! Isteni együttérzésünk tehát nagyon is valóságos lények valóságos szenvedéseire irányul! Felmerül a kérdés tehát, mit tehetünk értük! Akarunk-e tenni valamit egyáltalán értük, vagy az a véleményünk hogy ez a Világok rendje, ennek így kell maradni?!

Én azt hiszem, ha igazán jóindulatúnak tételezzük fel isteni önmagunkat, az nem lehet hogy semmit se próbáljunk tenni! Lehet, hogy eleinte közvetlenül is megpróbálunk beavatkozni a dolgok menetébe - mindenesetre nekem ez tűnik annak, ami az első pillanatban a legkézenfekvőbb lehet. Amekkora hatalommal rendelkezünk, tökéletesen hihető, hogy bár mi magunk teljes egészében soha be nem mehetünk egy Világba, hiszen eleve több dimenzióval rendelkezik a testünk mint a szóban forgó Világ, meglehet fizikailag is nagyobbak vagyunk annál a Világnál, de az nyilván megoldható, hogy azon belül létrehozzunk valami testfőleséget, ami ha nem is mi vagyunk de a jelképünk, szimbólumunk. Ez lehet emberi test, vagy csak valami fény-nyaláb, viharoszlop, égő csipkebokor, óriás, szépséges tündérlány vagy amit épp óhajtunk. S ezt a valamit aztán a Világ eredetileg is odatartozó lényei istenként tisztelik. Tehetünk csodákat, s a nekünk szimpatikus lényeket megmenthetjük a haláltól, illetve meg is jutalmazhatjuk mindenféleképpen, aranyhegyeket varázsolva nekik vagy más módon. Meglehet hogy valamely ottani lény annyi sok rosszat tesz a nekünk rokonszenvesebb más lényeknek, hogy ezen „rossz” lényeket meg is semmisítjük. Semmi objektív akadálya nincs annak sem, hogy legyenek akár egész népek is amiket kedvenceknek, „kiválasztottaknak” tartunk, s ezeknek valami törvénycsomagot adjunk, annak reményében hogy ha ezeket a törvényeket követik, jobban élnek majd.

Ezt aztán újra meg újra eljátszhatjuk, más-más isteni alakban, más lényekkel, népekkel, de előre megjósolható, hogy ennek az eredménye csak az lesz, hogy a népekből a lények egy része követi majd a parancsainkat, más részük nem, lesznek akik csak e parancsok egy részét követik, de végeredményben mindig az lesz a helyzet, hogy akik engedelmeskednek isteni parancsainknak, rosszabbul járnak mint akik ezeket figyelmen kívül hagyják, egyszerűen mert mi olyan jók vagyunk hogy a szelídség és együttérzés parancsait terjesztjük, azaz nagyjából azt a szabálycsomagot amit mint evidencialista „Tizennégyparancsolatot” közreadtam, de a teljesen gátlástalan illetők e szelídebbekkel szemben sajnos érvényesülési előnybe kerülnek. Isteni önmagunk tehát kénytelen lesz nagyon hamar belátni, hogy ez a módszer nem sikeres, és legjobb esetben is csak ideiglenes, helyi jellegű eredményeket hozhat! Ráadásul a fő problémát nem is orvosolja, mert a törvényeinknek legjobban engedelmeskedő, általunk legjobban szeretett illetők is meghalnak idővel, pusztulásukkal elszomorítva minket. Mit is tehetnénk akkor ami jobb, mint az eddigiek?!

Azt hiszem nem kell különösebb isteni bölcsesség ahhoz, hogy megfogalmazódjon valakiben a gondolat: vannak ugye a „jó” lények, akik a kedvenceink, s vannak a „rosszak”, akik ezeket bántják, megalázzák, megölik, nem hagyják békén! Gyűjtsük össze egy helyre a jókat, s akkor azok ott nyilván boldogan élnek! Legalábbis amíg meg nem halnak. Bár ezen nyilván lehet segíteni a testük némi átalakításával. Tegyük fel ez isteni önmagunknak semmi gondot nem okoz: ha egész Világokat tudunk teremteni, egy emberi vagy nem emberi test megalkotása és tökéletesítése nyilván huszonhatodrangú jelentéktelen feladat csupán!

A gondolat annyira megtetszik nekünk, hogy azonnal megalkotunk egy másik Világot, ami számtalan szempontból jobb mint az, ahonnan a lényeket meg szeretnénk menekíteni. Nevezzük el ezt úgy, híven a buddhista hagyományokhoz, hogy „Tiszta Föld”, bár ezen nem csak a környezetszennyezésektől mentességet kell érteni. Tekintettel rá hogy e világot sokszor emlegetjük majd még ezen fejezetben, engedjessék meg hogy bevezessük a „Tiszta Föld”

rövidítéseként a TF karaktersorozatot! Lényeg az hogy e TF mindenféle elképzelhetetlen csodával van tele, amiket esetleg a lehető legszószerintibb módon el sem tud képzelni a magunkfajta halandó ember. Ugyan a buddhista mitológia számtalan konkrétumot sorol fel, hogy például lótuszvirágokban lehet ülni, meg hogy ez meg az ilyen meg olyan drágakövekből készül, de én a magam részéről egyáltalán nem vagyok hajlandó ezeket szó szerint érteni, ezek csupán szimbólumok, és összességükben azt fejezik ki, hogy e Tiszta Földön minden szép és jó. Ezeket a dolgokat már amiatt sem lehet szó szerint érteni, mert ha a mi isteni lényünk a többi lénynek egy remek világot akar teremteni, akkor nem csupán a halhatatlanság biztosítása végett kell a testet átformálni, de amiatt is, hogy ne okozzon gondot az olyasféle profán szükséglet mint a táplálkozás sőt az ürítkezés! Az ilyesmi valahogy nem volna méltó ahhoz amit Tökéletesség címen elképzelünk; no meg az igaz hogy a növényeknek nincs éntudatuk, fájdalmat sem éreznek, de valahogy mégis sajnálja az ember megölni őket. Pedig amit megeszünk, meghal. Azaz nyilván e remek helyen annak akit én az Isten odaviszek, teljesen más lesz a teste. Más testnek más környezet kell, tehát a TF egészen más-ként fog kinézni mint a mostani világ, valószínűleg még csak nem is hasonlít majd rá. Egyetlen dolog biztos: aki ott lesz, remekül érzi majd magát, mert a teste teljes összhangban lesz a környezettel!

Ez mind szép és jó. Most már azonban nem hallgathatunk el fontos részletkérdéseket, amiken az előbb nagyvonalúan átsiklottunk! Holott mint mondani szokás, „az Ördög a részletekben lakik”.

A további elmélkedés kedvéért találjunk ki egy személyt, legyen mondjuk Juliska a neve, s tételezzük fel, hogy ez a Juliska egy talpig remek nő, akit isteni személyünk nagyon megkedvelt, és feltett szándékunk Juliskát a TF-re juttatni! Mindjárt a legfontosabb kérdés az, hogy ha én kiragadom a maga világából Juliskát, s átteszem a TF-re, - amit tegyük fel meg tudok tenni - akkor ott nekem ugye Juliska testét át kell alakítanom, de ekkor mennyiben mondható igaznak az, hogy én Juliskát tettem oda, és nem egy egészen más személyt?!

Ez nagyon fontos kérdés. Megválaszolásához idézzük fel, hogy az evidencializmus az embert hármas egységként értelmezi: van a fizikai teste, a genetikai öröksége és a memetikai önmaga, amit elnagyoltan emlékeinek, gondolatainak nevezhetünk. Na most ha valakinek azt mondjuk, hogy „hé öreg, biztos nem szeretsz 90 éves rozzant agg lenni, átpakolom az agyadat egy ifjú testbe ha akarsz” - nyilván senki nem utasítaná vissza! Azaz a fizikai test nem olyasmi, aminek az átalakítása ellen Juliska kézzel-lábbal tiltakozna.

Ha a test átalakul, logikus hogy változzék annak genetikai kódja is. De ez kit érdekel?! TUDJA VALAKI, hogy milyen a genetikai kódja?! Ismeri valaki a DNS-ének bázis-sorrendjét?! Kit érdekel ez?! Sokan szerintem szívesen cserélnék le a testüket műanyagra és csontjaikat rozsdamentes acélra is, mert az tartósabb, holott azt semmi módon nem is lehet genetikailag kódolni!

Maradnak a mémek. A gondolatok, érzelmek, emlékek. Szeretném azonban kiemelni, hogy bár a legtöbben egyetértenek azzal, hogy az ember igazi lényege ez, ez amit az agyunk tárol, de azt ne higgye valaki még véletlenül sem, hogy azonosak vagyunk memetikai szempontból mondjuk gyermekkori önmagunkkal! Ugyanis folyamatosan változunk. Tény, hogy igazi lényegünket egy mémkomplex alkotja, ezt semmiképp sem tagadom, de ez a mémkomplex folyamatosan változik! Saját életemből is nemegyszer példát hozhatok fel erre: gyermekomoromban - kb. 6 éves koromig - az egészen enyhén csípős ételeket sem ettem meg, mindig ki kellett hogy vágják a szüleim a paprikák erét, nehogy csípjen. Később aztán - mostanában is - valahogy, magam sem tudom hogyan, rászoktam, és manapság már a legcsípősebb ételeket is vígan megeszem, még szeretem is. Gyermekként kizárólag a csemegeuborkát szerettem, a savanyúkáposztát semmire sem becsültem, manapság azonban, bár a csemegeuborkát

továbbra is szeretem, de mindennél jobban kedvencem a savanyúságok közül épp a savanyúkáposzta! Serdülőként csak a gyors zenéket szerettem, mostanában is kedvelem ezeket, de a kedvenceim mégis a lassú, romantikus melódiák és a relaxációs zenék.

Rengeteg példát lehetne még felsorolni, de minek?! A lényeg ennyiből is látható. Nem vagyok azonos gyermeki önmagammal, s ez a különbség nem csupán abban nyilvánul meg, hogy most több az ismeretem a világról. Ismereteim, igaz, kibővültek: mondható tehát hogy a Viola Zoltánt alkotó mémkomplex most mennyiségileg sokkal több mémet tartalmaz, mint a hat esztendőös Viola Zoltán mémkomplexe. Ám nem csupán mennyiségi gyarapodásról van szó: bizonyos mémek kihullottak e mémkomplexből, s helyükre mások álltak, sokszor épp ellentétek.

Mi akkor az, ami a személyiségünket alkotja?! Van egyáltalán olyasmi?!

Mert mindez NAGYON emlékeztet Buddha tanítására a dharmákkal kapcsolatban! A Magasztos ugye arról beszélt, hogy a világban minden afféle dharmáknak nevezett valamik összefonódott szövedékéből áll. Hát hogy a fizikai tárgyakra igaz lehet-e ez azt nem tudom, de Buddha elsősorban nem is azokról, hanem a lényekről beszélt, s bár ez a fizikai testükre nem értelmezhető, de ami a lények lényegét, memetikai mivoltukat illeti, arra nagyon is igaz! Ha Buddha erről szóló szavait átírjuk úgy, hogy a „dharma” szó helyébe a „mém” szót tesszük fordításként, akkor lényegében memetikailag elfogadható, bár némileg talán leegyszerűsített állításokat kapunk! Kérdéses persze, mit értettek meg ebből az akkori emberek... Mindenesetre én hajlamos vagyok ezek után Buddhában a memetika tudományának ókori előfutárát látni!

Tegyük fel, hogy van Juliskának egy háza. Szép, takaros négyzet alapú ház, a Rózsa út 1 szám alatt. Juliska egy nap nekikezd, és átépíti a házát: naponta egyetlen téglát változtat csak rajta. Apránként ezeket úgy pakolja hogy a háza kör alaprajzú legyen.

Ugyanaz-e a ház a folyamat végén, mint előtte? Nyilvánvalóan nem. Ugyanakkor mégis, mert ugyanazon a helyen van, most is „Juliska házának” nevezik, a lakcíme is azonos... És az egész folyamat alatt végig igaz volt ez rá! Azaz, ehhez hasonlóan az ember s minden más értelmes lény lényege is igazából nem az emlékei, nem az egy adott pillanatban tekintett mémkomplexe, hanem ez utóbbinak a *folyamatossága*!

Ha valaki elfelejti egy régi barátját: még ettől ugyanaz az ember marad. No és ha elfelejti minden emléket mondjuk mert jól fejbeverik?! Az amnézia esetét számtalan film feldolgozta már. Ezekből egyértelműnek tűnik, hogy az embert attól még azonosnak tartották régi önmagával.

De miért?

Azért, mert azt csak mondták ekkor, hogy mindent elfelejtett, de ez NEM VOLT IGAZ! Ugyanis LEHETETLEN mindent elfelejteni.

Ha valakit amnézia sújt, lehet hogy nem emlékszik saját nevére, lakcímére, feleségére és sok minden másra, de vegyük észre, hogy ezen dolgok amikre nem emlékszik, ezek az információknak azon csoportjába tartoznak, amik az úgynevezett „lexikális ismeretek” közé sorolandóak! Ám az amnéziás ember ugyanúgy az édes ételeket szereti mint korábban, ha korábban is azokért rajongott, ugyanúgy jellemző lesz rá mondjuk a rózsza kedvelése és a lilium utálata, ugyanúgy félénk lesz vagy bátor, zenei ízlése sem valószínű hogy változna és még soká sorolhatnánk. Azaz a *hajlamai*, azok ugyanazok maradnak!

Persze, mint megállapítottuk, természetesen a hajlamok sem változatlanok hosszú távon, egész életpályánkat nézve, ám azok nem olyasmik, amiket az amnézia befolyásolni tudna. Épp emiatt megkockáztatjuk az állítást, hogy az emberi mémkomplexnek sokkal fontosabb

részét alkotják ezek a hajlamok, ízlések, mint a lexikális ismeret. Ezek alkotják az ember lényegét, s ezek sokkal lassabban is változnak mint a „tárgyi tudás”.

Vagyis, Buddhának igaza volt amikor azt tanította, hogy nincs olyanunk hogy „én” - ha ezalatt azt értjük amit közönségesen érteni szoktak, valami állandó és változatlan dolgot tehát! Ilyesmi nincs az emberben.

Na és most hogy idáig eljutottunk, egy nagyon fontos megállapítást tehetünk. Amikor egyesek olyasmiket mondanak, hogy szeretnének emlékezni előző életeikre, akkor épp ezekre a *lexikális ismeretekre* gondolnak, amik pedig, mint megállapítottuk, nem is olyan fontos részei az emberi személyiségnek! Gondoljunk csak bele! Tegyük fel, váratlanul elalszunk Magyarországon, és hirtelen Japánban ébredünk fel! Fontos lesz-e ott, hogy itt Magyarországon ki volt a feleségünk?! Nem. Az már sokkal inkább, hogy bátrak vagyunk-e vagy gyávák; szorgalmasak-e vagy lusták; vagy épp hogy szeretjük-e az alkoholos italokat! Végeredményben a Magyarországon maradt feleség emléke csak arra lenne jó hogy esetleg megakadályozzon bennünket egy új kapcsolat létesítésében, ennek meg nem sok értelme volna!

Úgy tűnik tehát hogy a halál épp olyasmi, ami pontosan azokat az emlékeket törli el, amik csak kárunkra volnának egy új életben! Meghagyja a hajlamokat, de a nem jelentős emlékeket kiselejtezi. Természetesen csak akkor, ha igaz az újjászületés elmélete! Ezt a kérdést tehát illik alaposan körbejárni. Előre bocsátjuk, bizonyítékot nem fogunk rá adni, de a dolog logikai tarthatóságát igencsak megvizsgáljuk!

Mindenekelőtt azonban térjünk vissza ahhoz hogy istenek vagyunk, és a rokonszenves lényeket szeretnénk a Tiszta Földre átpakolni. De a régi testükben ez nem lehetséges, mert akkor nem volna nekik ott minden szép és jó. Új testet kapnak hát. De az új testhez nem illenek a régi emlékek; azok egy részét tehát valószínűleg kiselejtezzük. Semmi szükség rájuk. Csak zavarnák a TF új lakóit. Megmaradnak azonban átmentett lényeink hajlamai, azaz mindazon dolgok, amiket egy amnézia sem töröl el. Végeredményben ugyanis ne feledjük: valami okának kellett lennie, hogy épp ez vagy az a lény, például Juliska a rokonszenves nekünk, hogy épp őt akarjuk a TF örömeiben részesíteni, és nem azt a galád, pederaszt Jancsit! S ez az ok bizonyára nem az, hogy Julcsa mondjuk jó sült krumplit tud készíteni. Jancsira sem amiatt haragudunk, mert rosszul focizik. A *hajlamaik* azok, amik valakit rokonszenvessé vagy utálatossá tesznek a szemünkben! Juliska például megérdemelheti a TF-et amiatt, mert mindenkivel barátságos, segítőkész. Jancsit esetleg azért nem akarjuk a TF-re beengedni, mert állandóan agresszív és hatalmaskodó. Azaz, a TF-ön megmaradnak a *hajlamok*. Ezek egyedenként különbözőek lesznek, bár általános lesz, hogy bizonyos értelemben mindegyikük „jó” lény lesz, hiszen egymással ki kell jönniük. De ettől még egyéniségek maradnak. Aztán lehet hogy isteni személyünk úgy dönt, hogy bizonyos, a TF-ön töltött idő múlva esetleg előző, nem a TF-ön töltött életük „lexikális emlékei” is visszatérhetnek, ha akarják, mert addigra már beleszoktak a TF-ön való életbe. Ez részletkérdés. Bár azok az emlékek nem is lesznek fontosak. Ki tudja Olvasóim közül, mit csinált ezelőtt sok évvel, mondjuk 1965.03.26.-án délután 3 órakor?! Valószínűleg senki. De ez nem is fontos. Épp ilyen jelentéktelen dolog lesz a TF-ön, hogy valaki mondjuk 52 életével azelőtt mi volt, férfi-e vagy nő, király-e vagy kecskepásztor. Senkit nem fog érdekelni, őt magát sem.

Na és akkor most jön egy másik kérdés: *Mikor* emeljük ki a világból a nekünk kedves lényt? Mikor tegyük át a TF-re?!

Legegyszerűbb akkor, amikor eldöntjük hogy e kedvezményre méltónak találjuk. Felkapjuk, oszt’ átpakoljuk azon melegében!

Meglehet hogy e módszer beválik némelyiknél, de tömegmérésekben nem biztos hogy jó ötlet így cselekedni. Ennek számos oka van, de a legfontosabb, hogy ha valaki csak úgy köddé válik a szemünk előtt, akkor az nagyon gyanús lesz a többieknek, akik a Világban maradtak! Mindenfélre mendemonda kél szárnyra például. Befolyásolná a Világ további sorsát is. Bánatot okoznánk a szeretteinek, hozzátartozóinak is, holott igen sok szerette lehet egy kiemelendő személynek, hiszen épp amiatt akarjuk a TF-re vinni, mert ő olyan jó, barátságos, rokonszenves illető! Nyilván mások is szeretik tehát. De ha minden ilyen barátságos egyedet eltüntetünk, akkor lehet hogy az lesz a vélemény a Világban, hogy nem érdemes nagyon jónak lenni, mert akkor az illetőt hamarosan nélkülözni lesz kénytelen a családja! Aztán, e módszer amiatt sem jó, mert ezesetben kevesebbet él a Világban a jó egyed, s kevesebb jót tehet ott.

Végeredményben bármikor emeljük is ki a halála előtt, ezzel azt eredményezzük, hogy nem tud eleget tenni egy csomó kötelezettségének!

Leghelyesebbnek tűnik tehát megvárni az illető természetes halálát. „Természetes” alatt itt most azt értjük hogy nem én az Isten idézem elő. Magától értetődően lehetnek kivételek - ezeket esetleg tekinthetjük „még életükben Mennybe vitt” prófétáknak a nagy tömegek - de a „normális”, „szabványos” útja a TF-re való eljutásnak a halálon át vezet, a TF kapuja a halál! Persze, nem minden halálnak a TF a folytatása...

Nyilvánvalóan nem okoz nehézséget nekünk az Istennek felismerni, hogy mikor esedékes a halál. Ezelőtt pár pillanattal „másolatot készítünk” az illető személyiségének azon részéről, amit a TF-re át akarunk vinni. A halálra így ugyan nem fog emlékezni semmiképp, de ez jobb is, mert az úgyis gyakorta fájdalmas esemény.

A fent bemutatott eljárás tehát nem teszi szükségessé hogy feltételezzük valamiféle testtől független lélek létezését - ilyet maga Buddha sem tételezett fel. A fenti elképzelést Buddha szavai, tanítása a dharmákkal kapcsolatban ráadásul kifejezetten alátámasztja!

Menjünk azonban egy kicsit tovább, képzelődjünk egy kicsit arról hogy istenek vagyunk! Természetesen NAGYON jó istenek, maga a Jóisten! Ezesetben nyilván nem elégszünk meg mindössze egy-két kedvenc kiválasztásával a lények milliárdjaiból! Nem akarunk ugyan mindenkit a TF-re vinni, ám van egy határozott elképzelésünk arról, mi az a - mondjuk „jóagszint” - amit elérő lény oda kerülhet, és határozott szándékunk oda is juttatni kivétel nélkül mindenkit, aki ezt megüti, eléri! Hamar beláthatjuk, irtó macerás valami volna nekünk az istennek személyesen felügyelni a Világ minden lényére, mindet figyelemmel kísérni e szempontból! Sokkal egyszerűbbnek tűnik, hogy a lényeklakta Világ szerkezetébe kissé belenyúljunk, úgy, hogy annak legyen valami automatikus mechanizmusa, ami értesít minket ha egy kellően jó lény hal meg, s akkor mi odasietünk és intézkedünk! Még ennél is jobb, ha erre sincs szükség, mert úgy hozzuk kapcsolatba a Világot a TF-del, hogy automatikusan bekövetkezzék a kellően jó lényeknek ott való „újjaszületése”, a mi mindenféle tevőleges közbeavatkozásunk nélkül! Ezesetben is a mi érdemünk természetesen minden, mert mi alkottuk meg ezt a „lényszabadító”, „lénjuttalmazó” mechanizmust!

Elégedetten malmozunk ujjainkkal, a jól végzett munka tudatával, ám kis idő múlva hiányérzetünk támad! Mert ez mind szép és jó, de mi az Isten ANNYIRA jók vagyunk, hogy egyrészt a Tiszta Földnél is több jutalmat szeretnénk adni az arra méltó lényeknek, másrészt szomorúsággal tölt el minket hogy nem minden lény kellően jó ahhoz hogy ide szülessen át! Meg kéne javítani a „rossz” lényeket is!

A megoldás meglehetősen hamar eszünkbe jut. Az utóbbihoz más sem kell, mint hogy a hajlamok változásának folyamata ne szűnjön meg a halállal! Igaz, a halál eléggé komoly dolog - szétesik az egész test, az agy is, a gének is...

Na de végeredményben nem lehet valakinek hajlama *bármire*, csak arra, amit genetikai adottságai lehetővé tesznek. Pontosabban, biztos lehet bárkinek bármire hajlama, van is, de nem ugyanolyan mértékű e hajlam mindenkinben!

Na már most nyilván elképzelhető olyan mechanizmus, hogy a meghaló személy hajlamait átkódolja genetikai jellegűvé, oly módon, hogy az ezen génláncból megszülető gyermek kezdetben, ifjúkorában tehát, eleve olyan hajlamokkal rendelkezzen, épp ezekhez a cselekvésekhez, ízekhez vonzódjék, ennyire legyen szorgalmas vagy bátor vagy agresszív... Aztán, mint tudjuk, e hajlamok változnak az egyéni élet során... Ezután már csak az kell, hogy ez az egyed meg is szülessen valahol. Ezt el lehet érni úgy, hogy az itt-ott mindenképp megszülető gyermekek génstruktúrája bár alapvetően az apai és anyai génlánc keveréke, de ettől bizonyos mértékig el is térjen, s ilyen eltérések vannak is mint tudjuk: ezek a mutációk. Mi van ha e mutációk nem véletlenek, hanem ennek az előbb felvázolt mechanizmusnak az eredményei?! Ez az automatizmusa a Világnak kikeresné azt az eleve létrejövő génláncot ami az általa kikalkulálthoz a legjobban illik, majd a szükséges változtatásokat létrehozza mutációval... mutációs pontokból valószínűleg nem kéne sokat belerakni, mert az emberi genom a majométól is csak kevesebb mint 1%-ban tér el, két ember közt a különbség pedig biztos hogy ennél is sokkal de sokkal kisebb! Azaz, a „túlvilági”, „misztikus” beavatkozás a DNS folyamataiba észrevehetetlenül csekély mennyiségű lenne. E csekély mérték mennyiségét még tovább csökkenteni, hogy a meghaló illetőnek nagy valószínűséggel élnek rokonai, akik hamarosan gyermeket nemzenek, s a rokonok genetikája rendkívül hasonló a meghaló és újjászületni készülő genetikájához, azaz azon igen keveset kéne formázni. Egyes buddhista és brahmanista elméletek szerint is az a leggyakoribb hogy valaki a saját régi családjában születik újjá.

Akár még azt a feltételezést is megkockáztathatjuk, hogy esetleg egyéb mutációk sem véletlenek, s például olyanok is vannak, amik jutalmaznak és büntetnek: például elképzelhető hogy valakinek amiatt születik csúnya vagy nyomorék teste, mert előző életében sokat kérkedett erejével vagy szépségével, eképp másokat megalázva... Ismétlem erre semmi bizonyíték, de logikailag eljátszadózva a témával, ez elvileg nem lehetetlen. Ki tudja bebizonyítani, hogy nincs a Világnak efféle születésbefolyásoló mechanizmusa? Aminek akár a „*karma*” nevet is adhatjuk...

Térjünk át azonban arra a kérdésre, miként tudjuk a TF-nél is jobban megjutalmazni az arra méltó lényeket. Ez összefügg azzal, hogy az ottani lét kéne hogy valami célt tartalmazzon, különben esetleg nagyon elunná magát ott.

No és most vissza kell térnünk ahhoz a kérdéshez, *hány* Világ is van a Szupervilágban! Ha az végtelen, akkor bizony elképzelhető hogy végtelensok. S e végtelensokhoz mi vagyunk az egyetlen Isten?! Igencsak szélsőséges álláspont, egy evidencialista nem fogadhatja el! Nyilván élnek a Szupervilágban más Istenek is rajtunk kívül. Na de mi az akadálya annak hogy néhányal még több legyen?!

Vagyis, logikus a feltételezés, hogy a TF nem egyszerűen a semmittevés színhelye lesz, hanem - bár ott mindenki jól érzi majd magát - de egyben a tanulás, a komoly felkészülés terepe is: a felkészülés az Istenlétre! Azaz, ott a lények azt tanulják majd meg, hogy hogyan léphetnek ki a Szupervilágba, hogy nekem, az Istennek méltó és szerető társaim lehessenek!

Természetesen a Szupervilágban való lét nagyon más mint az egyszerű, véges Világban való. Annyira más, hogy a Szupervilágban élő lényeket, az Isteneket illik egészen speciális névvel illetni. Nevezzük őket tehát úgy, hogy buddhák... És a Szupervilág is olyan hülye név, nem igaz? Mi lenne ha ezentúl egyszerűen úgy hívnánk, hogy hipertér? Ez teljesen elfogadott a sci-fiben. De mi nem a sci-fi-ről, hanem a buddhizmusról értekezünk. Mi lenne tehát ha inkább úgy hívnánk hogy nirvána?!

Most már ugye világos, hogy nagyon is hétköznapi jelentése van annak, hogy „a buddhák a nirvánában vannak”?!

Ezek után már nagyon könnyű könnyen érthető jelentést adnunk pár buddhista fogalomnak. A Tiszta Föld irányzatban szereplő „igazi én”, az „Atman”, az nyilvánvalóan nem lehet más, mint azok a bizonyos „hajlamok”, csak hogy persze nem *akármilyen* hajlamok: egy olyan hajlamköteg, ami már alkalmas, azaz méltó arra, hogy a TF-re kerüljön át! Jóra való hajlama minden lénynek van a buddhista tanítások szerint, s ez teljes összhangban van nemcsak az evidencializmussal, de minden tudományos nézettel is, mert ahogyan azt egy korábbi fejezetben kifejtettem, szerencsére egyetlen egyed sem végletesen önző, mert legalábbis a vele rokon egyedeket hajlamos segíteni. Igaz hogy ennek alapját a gének abszolút önzése teremti meg de ez mindegy: a lényeg az, hogy az önzés nem jellemző senkire sem végletesen, azaz már születésüinktől fogva jók vagyunk valamennyire - még ha esetleg csak csekély mértékben is. Azaz mindenkiben benne van az Atman - legfeljebb ennek mértéke kicsi. Persze, tekinthetjük úgy is, hogy mert ez a fentiek szerint alaptermészetünk, ez mindenkiben eleve megvan, csak ezt sok minden beszennyezi - rossz, negatív hajlamok, amiket a buddhisták a „klesha” terminológiával illetnek! Ha ezektől megszabadul valaki, nem marad más csak az „atman”, az „igazi” én, a jó hajlamok csoportja!

A fentiek alapján már könnyen lehet evidencialista szempontból elfogadható értelmezését adni számos más buddhista fogalomnak, ami illene is hogy megtörténjék, s eképp modernizálva legyen e tiszteletre méltó világnézet, mert így jobban megértik a mai nyugati világ emberei. E feladatot azonban másokra hagyom. Annyit szeretnék csak megjegyezni még, hogy ez amit felsoroltam, nem azért lett leírva hogy azt állítsam: *ez így van!* Csupán annyit állítok: akár ilyen is lehet a világ, ezt jelenlegi tudományos ismereteink szerint nem lehet kizárni, s nagyon kétlem hogy bármikor is be lehetne bizonyítani hogy nem ilyen a világ. Egy ehhez nagyon hasonló világkonceptiót már korábban kitaláltam, amikor még nem alapoztam meg az evidencializmust. Annak a világgépnek a leírása itt olvasható:

<http://poliverzum.birodalom.net/powi/index.php/Poliverzum>

Az e linken szereplő leírásban azoknak a személyeknek akik e fejezetben a buddhák, ott a Világörök felelnek meg. Mindazonáltal a két világgép egyáltalán nem azonos, de a hasonlóság feltűnő. Azaz sokféle világot el lehet képzelni, melyek lehetségessé tesznek bizonyos misztikusnak tekinthető elemeket is, és ugyanakkor nem állnak ellentétben a tudomány tényeivel sem. Korábban azt hittem, a jelenlegi vallások ennek nem felelnek meg, bár elvileg nem lehetetlen kitalálni olyat, ami kielégíti a tudománnyal ellentétben nem levés kritériumát. Ám amint megismerkedtem a „Pozitív Buddhizmus” Tiszta Föld irányzatával, örömmel tapasztaltam, hogy ez az irányzat érdekes módon minden különösebb nehézség nélkül maga is összebékíthető a tudománnyal, épp csak régies, az ókori és középkori emberekhez illeszkedő kifejezőmódját, amit még érthetlenebbé tesz a sok idegen szó, kissé modernizálni kell, s megmagyarázni a ma emberének nyelvén! Ez Buddha módszerének logikus továbbvitele, mert ismeretes hogy a Magasztos minden emberhez olyan szinten szólt, ami illeszkedett annak az illetőnek az ismereteihez.

Azaz, nem muszáj, hogy egy evidencialista ember buddhista legyen. Teljes nyugalommal megteheti, hogy semmi vallásban nem hisz, ebben sem. Ugyanakkor lehet buddhista is úgy, hogy közben megmarad evidencialistának, feltéve azonban, hogy a buddhizmusnak nem akármelyik irányzatát követi, hanem azt, amiről ebben az írásban elmélkedtem.